

T.C.
CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM
DALI
YENİ TÜRK DİLİ PROGRAMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZİN ADI

SİLKÜ'L-CEVAHİR, ÇEVRIYAZI VE DİL İNCELEMESİ

HAZIRLAYAN

MERYEM MELİS ÇÖLOĞLU

DANIŞMAN

DOÇ. DR. AYŞE İLKER

MANİSA

2009

**YÜKSEKÖĞRETİM KURULU DOKÜMANTASYON MERKEZİ
TEZ VERİ FORMU**

Tez No:

Konu:

Üniv.Kodu:

Not: Bu bölüm merkezimiz tarafından doldurulacaktır.**Tezin yazarının****Soyadı:****Adı:****Tezin Türkçe adı:****Tezin Yabancı adı:****Tezin yapıldığı****Üniversite:** CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ **Enstitü:** SOSYAL BİLİMLER
ENSTİTÜSÜ **Yılı:** **Diğer kuruluşlar:****Tezin Türü:** 1- Yüksek Lisans
2- Doktora
3- Tıpta uzmanlık
4- Sanatta yeterlilik**Dili:**
Sayfa sayısı:
Referans sayısı:**Tez Danışmanlarının****Ünvanı:****Adı:****Soyadı:****Ünvanı:****Adı:****Soyadı:****Türkçe anahtar kelimeler:****İngilizce anahtar kelimeler:**

1-

1-

2-

2-

3-

3-

4-

4-

5-

5-

Tarih:**İmza :**

Yüksek Lisans / Doktora tezi olarak sunduğum “ ..... ” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin bibliyografyada gösterilen eserlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Tarih

... /... /2009

Adı Soyadı

TEZ SAVUNMA SINAV TUTANAĞI

Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü 25.06.2009 tarih ve 19/EK8 sayılı toplantısında oluşturulan jürimiz tarafından Lisans Üstü öğretim Yönetmeliği'nin 24. Maddesi gereğince Enstitümüz Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yeni Türk Dili Yüksek Lisans Programı öğrencisi Meryem Melis ÇÖLOĞLU'nun "Silkü'l-Cevahir, Çevriyazı ve Dil İncelemesi" Konulu tezi incelenmiş ve aday 06/11/2009 tarihinde saat 10:00'da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini savunmasından sonra 90... dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan anabilim dallarından jüri üyelerine sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin,

BAŞARILI olduğuna	☒	<u>OY BİRLİĞİ</u>	☒
DÜZELTME yapılmasına	* ☐	<u>OY ÇOKLUĞU</u>	☐
RED edilmesine	** ☐	ile karar verilmiştir.	

* Bu halde adaya 3 ay süre verilir.

** Bu halde adayın kaydı silinir.

BAŞKAN

Doç Dr. Ayşe İLKER
(Danışman)

ÜYE

Prof.Dr. Zeki KAYMAZ

ÜYE

Prof.Dr. Mahmut KAPLAN

Evet   Hayır

*** Tez, burs, ödül veya Teşvik prog. (Tüba, Fullbright vb.) aday olabilir

Tez, mutlaka basılmalıdır

Tez, mevcut haliyle basılmalıdır

Tez, gözden geçirildikten sonra basılmalıdır.

Tez, başımı gereksizdir.

ÖZET

Silk-i Cevāhir, Anadolu sahasında yazılmış Arapça'dan Farsça'ya satır altı Türkçe tercümelü üçüncü manzum sözlüktür. Telif tarihi H.757/ M.1356'dır. Müellifi Abdulhamîd bin Abdurrahman el-Engûri'dir.

Bu çalışmada Silk-i Cevahir'in Manisa İl Halk Kütüphanesinde 2721 numarada kayıtlı nüshası incelenmiştir. Çalışma lügatin çevriyazısının yapılmasıyla başlamış, çevriyazılı metin üzerinden satır altı Türkçe tercümelerin imla, ses ve şekil bilgisi yönünden incelenmesiyle devam etmiştir. Ayrıca Arapça ve Farsça kelimelere Türkçe karşılık gösterilme yolları da saptanmıştır. Bazı Türkçe ek ve köklerin incelenmesinde zaman zaman etimolojiye de gidilmiştir.

Silk-i Cevāhir'deki Türkçe kelimeler döneminin dil özelliklerini ve söz varlığını yansıtmaktadır. Eser, Eski Anadolu Türkçesinin belirgin unsurları ile lehçe ve ağız özelliklerini bünyesinde taşımaktadır. Satır altı tercümelerinde Arapça ve Farsça kelimelerin de bulunduğu Silk-i Cevāhir'in bu çalışma sayesinde literatüre girerek Türk Dili araştırmacılarının hizmetine sunulması amaçlanmıştır.

Meryem Melis ÇÖLOĞLU

MANİSA

2009

ABSTRACT

Silk-i Cevāhir is a Anatolian regional Arabic to Persian underline Turkish interpreted third poem dictionary. The copyrighted in the year 1356/H.757 by the author Abdulḥamīd bin Abdurrahman el-Engūri.

In this study; an edition of Silk-i Cevāhir which numbered 2721 by the Manisa public library, is analysed. The study started by making transcription and go on by Turkish underline interpreted transcribed text orthographic, phonetic and morphological analysis. And also Arabic and Persian words offset designation paths are stated. Some Turkish appendix and root words are analysed etymologically from time to time.

The Turkish words reflect the tempore chracteristical specialities of language and the vocabulary. The work co-opts the early Anatolian Turkish essential elements and dialectal specialities. By this study; Silk-i Cevāhir which contains Arabic and Persian words in the underline interpretation is aimed to put into service for Turkish language researchers.

MERYEM MELİS ÇÖLOĞLU

MANİSA

2009

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	1
ABSTRACT.....	2
İÇİNDEKİLER.....	3
KISALTMALAR.....	6
ÇEVİRİYAZI ALFABESİ.....	8
SÖZBAŞI.....	9
GİRİŞ.....	11
Çalışmada İzlenen Yöntem.....	12
I. BÖLÜM.....	14
I. 1. Eserin Tanıtımı ve Önemi.....	14
I. 2. Eserin Müellifi.....	19
I. 3. Eserin Nüshaları.....	20
I. 4. Manzum Sözlüklerin Yazılış Amaçları.....	23
I. 5. Anadolu'da Yazılmış İlk Arapça-Farsça Manzum Sözlükler.....	24
I. 6. Türk-Arap-Fars Dil Münasebetleri ve Satır Altı Türkçe Tercümelî Arapça-Farsça Manzum Sözlükler.....	25
II. BÖLÜM.....	29
İNCELEME.....	30
II.1. İMLA ÖZELLİKLERİ.....	30
II.1. 1. Ünlülerin Yazılışı.....	30
II.1. 2. Ünsüzlerin Yazılışı.....	33
II. 1. 3. İsim Çekim Eklerinin Yazılışı.....	38
II. 1. 3. 1. Çokluk Ekinin Yazılışı.....	38
II. 1. 3. 2. İyelik Eklerinin Yazılışı.....	39

II. 1. 3. 3. Hal Eklerinin Yazılışı.....	40
II. 1. 4. Fiil Çekim Eklerinin Yazılışı.....	43
II. 1. 5. Yapım Eklerinin Yazılışı.....	45
II. 1. 6. Soru Ekinin Yazılışı.....	46
II. 2. SES ÖZELLİKLERİ.....	46
II. 2. 1. SES DEĞİŞMELERİ.....	46
II. 2. 1. 1. Ünsüz Uyumu.....	46
II. 2. 1. 2. Ünsüz Değişmeleri.....	46
II. 2. 1. 3. Ünlü Uyumları.....	48
II. 2 .2. SES OLAYLARI.....	49
II. 2. 2. 1. Uzun Ünlüler.....	49
II. 2. 2. 2. Ses Düşmesi.....	51
II.2. 2. 3. Orta Hece Düşmesi.....	51
II.2. 2. 4. Göçüşme.....	52
II. 2. 2. 5. İkizleşme.....	52
II .2. 2. 6. Sızıcılaşma.....	52
II. 2. 2. 7. Hece Birleşmesi.....	53
II. 2. 2. 8. Ünsüz Kaynaşması.....	53
II.2. 2. 9. Ünlü Türemesi.....	53
II. 3. YAPIM ÖZELLİKLERİ ve YAPIM EKLERİ.....	54
II. 3. 1. İsimden İsim Yapan Ekler.....	54
II. 3. 2. İsimden Fiil Yapan Ekler.....	55
II. 3. 3. Fiilden Fiil Yapan Ekler.....	56
II. 3. 4. Fiilden İsim Yapan Ekler.....	56
II. 3. 4. 1. Masterlar.....	57
II .3. 4. 2. Sıfat-Fiiller.....	58
II.3. 4. 3. Zarf-Fiiller.....	59

II. 4. ARAPÇA ve FARŞA KELİMELERE TÜRKÇE KARŞILIK GÖSTERİLME YOLLARI.....	59
II.4.1. TEK KELİME İLE İFADE EDİLME.....	59
II.4. 1.1. Türkçe Kelimeler İle İfade Edilme.....	60
II. 4. 1.2. Yabancı Kelimeler İle İfade Edilme.....	61
II. 4. 1. 3. Türkçeleştirilmiş Yabancı Kelimeler İle İfade Edilme.....	62
II.4. 2. İKİ KELİME veya KELİME ÖBEĞİYLE İFADE EDİLME.....	63
II.4.2.1. Bağlama Edatı Olmaksızın İki Kelime veya Kelime Öbeğiyle İfade Edilme.....	63
II.4. 2. 2. “Ya’ni” Bağlama Edatıyla Kurulan Kelime Öbekleri.....	65
II. 4. 2. 3. “Dağı” Bağlama Edatıyla Kurulan Kelime Öbekleri.....	66
II. 4. 2. 4. “Ki” Bağlama Edatıyla Kurulan Kelime Öbekleri.....	66
II. 4. 2. 5. “Heme” Kelimesiyle Kurulan Kelime Öbekleri.....	67
III. BÖLÜM.....	68
ÇEVİRİYAZILI METİN.....	69
SONUÇ.....	183
KAYNAKÇA.....	187
Doğrudan Yararlanılan Kaynakça.....	187
Konuyla İlgili Başvurulabilecek Kaynaklar.....	191
EKLER (Manisa Nüshasından Örnekler).....	193

KISALTMALAR

S.C.	: Silk-i Cevāhir
M.N.	: Manisa nüshası
K. N.	: Konya nüshası
H.	: Hicri
M.	: Miladi
EAT.	: Eski Anadolu Türkçesi
age.	: Adı geçen eser
bk.	: Bakınız
+	: İsimlere eklenen
-	: Fiilere eklenen
>	: Kelime veya ekin yeni biçimi
<	: Kelime veya ekin eski biçimi
TDK	: Türk Dil Kurumu
TDAY-B	: Türk Dili Araştırma Yıllığı -Belleten
TM	: Türkiyat Mecmuası
Yay.	: Yayınevi, Yayınları
T.S.	: Tarama Sözlüğü
D.S.	: Derleme Sözlüğü
Ö.T.S.	: Ötüken Türkçe Sözlük
Üni./Üniv.	: Üniversitesi
DTCF.	: Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi

- C** : Cilt
- s.** : Sayfa
- Ø** : Ses düşmesi
- ?** : Okunuşu ve anlamı mübhem olan kelime

ÇEVRIYAZI ALFABESİ

Uzun ünlüler: آ, ا : ā

و : ū

ى : ī

Kısa ünlüler: ا □ : a, e

ى □ : i, i

ا □ او □ : o, ö, u, ü

Ünsüzler

ء : ʾ

ب : b

پ : p

ت : t

ث : ṯ

ج : c

چ : ç

ح : ḥ

خ : ḫ

د : d

ذ : ḏ

ر : r

ز : z

ژ : j

س : s

ش : š

ص : ṣ

ض : ḏ

ط : ṭ

ظ : ḏ

ع : ʿ

غ : ğ

ف : f

ق : q

ك : k, g, ñ

ل : l

م : m

ن : n

و : v

ه : h

ى : y

SÖZBAŞI

Silk-i Cevāhir, H.757/M.1356 yılında Sultan Orhan Gazi zamanında Abdurrahman bin Abdulhamid El-Enguri tarafından Anadolu sahasında yazılmış ilk Arapça -Farsça manzum lugatlardan biridir. Eserin on üç nüshası olduğu bilinmektedir. Bazı nüshalarında satır altlarına Türkçe tercüme yazıldığı görülmüştür. Bu Türkçe tercüme, Eski Anadolu Türkçesiyle 14.yüzyılın ikinci yarısında yazılmıştır. Pek çok el yazması eserde olduğu gibi Silk-i Cevāhir'in (S. C. olarak kısaltılacaktır) de kendine has birtakım özellikleri vardır. Eserin “hamd ü sena” kısmı Arapça , “sebeb-i telif” kısmı ise Farsça ve mensur olarak yazılmıştır. Sözlük kısmı 35 kıta ve 550 beyitten oluşmaktadır. Her kıtanın sonunda , kıtanın bahir ve veznine örnek olması için aynı vezinde Farsça bir beyit söylenmiştir.

Eldeki tezde S. C.'in Manisa İl Halk Kütüphanesinde 2721 numarada kayıtlı bulunan nüshası çalışılmıştır. Metinde bulunan okunamayan kelimelerin tayini için ise eserin diğer nüshalarından faydalanılmıştır. Manisa nüshası talik yazıyla yazılmış olup 30 varaktan oluşmaktadır. Eserin varak numaraları müstensih tarafından verilmiştir. Bir varağın a ve b yüzlerinde 11+11 olmak üzere toplam 22 adet satır bulunmaktadır. Satır arası Türkçe kelimeleri de eklediğimizde bu sayı iki katına çıkmaktadır.

Bu çalışma giriş , inceleme , metin, sonuç bölümlerinden oluşmaktadır. Giriş bölümünde eserin tanıtımı, Türk dili ile Arap sözlükçülüğündeki yeri ve önemi, müellif ve nüsha bilgileri, yazılmış diğer manzum Arapça-Farsça sözlükler , usul ve yazılış nedenleri ile tez çalışmasında izlenen yöntem yer almaktadır.

İkinci bölümde, S.C.'in satır altı Türkçe tercümelerinin imla, ses ve şekil bilgisi yönlerinden incelemesi ile Arapça ve Farsça kelimelere Türkçe karşılık gösterilme yolları tasniflenmiştir. İmla, ses ve şekil incelemesi yapılırken bazı etimolojik tahliller de incelemeye dahil edilmiştir.

Üçüncü bölümde S.C.'in çevriyazısı verilmiştir. Çevriyazılı metinde, Arapça-Farsça olan kısım 12 puntolu ve siyah olarak gösterilirken satıraralarına sonradan düşülmüş Türkçe not ve tercümelerin belirgin olması için kırmızı renk ve 11 punto yeğlenmiştir. Kelimeler ve tercüme arasında sıkı bir anlam bağı kurularak ilgili kelimenin altı çizilmiş ve anlamı tam altına gelecek şekilde yerleştirme yapılmıştır. Böylelikle nüshadaki karışıklık giderilmeye ve Türkçe tercümelerin yerlerinin belirlenebilmesine çalışılmıştır.

Çalışma, eser üzerinde yapılan değerlendirmenin yer aldığı sonuç bölümü ve kaynakça ile tamamlanmıştır. Ayrıca çalışmanın sonuna “ek” olarak Manisa nüshasından örnekler konulmuştur.

Silk-i Cevahir’i incelememde yol yordam gösteren, bilimsel ahlak ve ilmine saygı duyduğum danışman hocam sayın Doç. Dr. Ayşe İLKER’e, metnin çevriyazısını yaptığım esnada Arapça ve Farsça ibarelerin okunmasında tereddüt ettiğim kısımlar ile sözlük tarihindeki engin bilgisinden istifade ettiğim; tez seçiminden sonuçlanmasına kadar ilgisini yitirmeyen hocam sayın Doç. Dr. Yusuf ÖZ’e, sağlam bir metin ortaya koyabilmek için eseri son kez baştan sona titizlikle okuyarak yardımını esirgemeyen hocam sayın Prof. Dr. Mahmut KAPLAN’a, öğrenciliğim boyunca bilgilerime bilgi katarak ufkumu genişleten hocam sayın Yard. Doç. Dr. Ferhat KARABULUT’a ve son olarak üzerimde emeği geçen herkese teşekkürlerimi sunarım.

Meryem Melis ÇÖLOĞLU

Manisa 2009

GİRİŞ

Çalışmada İzlenen Yöntem

Manisa İl Halk Kütüphanesinde bulunan Silk-i Cevāhir, satır altlarına düşülmüş Türkçe notları ile bu notların erken dönem Eski Anadolu Türkçesi özelliklerini göstermesi ve telif/istinsah tarihinin H.757/M.1356 olması sebebiyle dikkatimizi çekmiştir. Araştırmalarımızdan eser üzerinde akademik bir çalışma yapılmadığı sonucuna ulaştık. Gerekli resmi izinleri aldıktan sonra eserin mikrofilmlerinin bir kopyasını elde ettik.

Silk-i Cevāhir'in adından ve kütüphane kayıtlarından da anlaşılacağı üzere Arapça'dan Farsça'ya manzum bir sözlük olması dolayısıyla çeşitli Arapça/Farsça dilbilgisi kitaplarından ve sözlüklerden yararlanarak eserin aruz veznine uygun biçimde çevriyazısını yaptık. Metnin satır numaralarını belirledikten sonra eserin diğer nüshalarını araştırdık. Karşılaştırma yapabilmek için İstanbul Süleymaniye Ktp., Ankara Türk Dil Kurumu Kütüphanesi ve Ankara Milli Kütüphanesinden eserin nüshalarını yerinde inceleme imkanı bularak birer kopyasını çıkardık. Konya nüshasını ise Bölge Yazma Eserler Kütüphanesinden posta yoluyla temin ettik.

Eserde eksik olan ya da okunamayan kelimeleri dipnotlarda Konya nüshasından tamamladık. Eserin müellifi hakkında adından başka bir bilgiye ulaşamadık. S.C.'i Arap harflerinden Latin harflerine aktarırken kelimeleri düzgün okuduğumuza dair bir sağlama yapmak için yazılışlarına dikkat ederek sözlüklerdeki anlamlarını tespit ettik.

Eserin çevriyazısı yapıldıktan sonra satır altlarında, üstlerinde ve varakların muhtelif yerlerinde dağınık durumda bulunan Türkçe notları düzenledik. Bu düzenleme, esere sonradan ilave edilen Türkçe notların dönemin imla ve dil özellikleri göz önüne alınarak okunması ile başlamıştır. Eserdeki Arapça ve Farsça kelimelere karşılık olarak verilmiş bu Türkçe tercüme, anlamca ilgili yabancı kelimelerin altlarına gelecek şekilde metin bölümünde gösterdik. Belirgin olması için renkli ve daha küçük punto ile yazdığımız Türkçelere özel bir satır numarası vermedik. Anlamca bağ kurduğumuz dizelerin "27b/9" şeklindeki varak ve satır numaralarını Türkçeler için de kullandık. Ve Türkçe kelimelerin fişlemelerini bu yolla yaptık.

Okuduğumuz ve yerlerini belirlediğimiz Türkçe tercüme, imla, ses ve şekil bilgisi yönlerinden inceledik. Eski Türkçe ve Orta Asya Türkçesinden gelen unsurları belirlemeye çalıştık. S.C. de yabancı madde başlarına Türkçe karşılık bulunurken nasıl bir tercüme mantığı kullanıldığını saptadık. Bu saptamalarımızı inceleme bölümünde tasnif ettik.

Giriş bölümünde S.C.'in nüsha özelliklerini belirledik. Elimizdeki mevcut nüshaların bir mukayesesini yaparak sonuçları maddeleyerek ifade ettik. Manzum sözlüklerin yazılış amaçlarına yönelik bilgiler verdik. Yazılmış diğer manzum Arapça –Farsça sözlükleri ve bu sözlükler üzerinde yapılmış ilmi çalışmaları

araştırdık. Bunlar arasında satır-arası Türkçe tercümesi olanları belirledik. Bulduğumuz eser isimlerini ve özelliklerini çeşitli başlıklar altında listedik.

Sonuç bölümünde ise tüm bu çalışmalardan elde ettiğimiz bilgileri değerlendirdik. Kaynakçada, yararlandığımız kaynakların tam künyelerini verdikten sonra tezimizde istifade etmediğimiz Türk dili ya da Arap ve Fars dilleriyle ilgili karşımıza çıkan değerli çalışmaları da bir öneri, bir kılavuz niteliğinde araştırmacıların hizmetine sunmak için ayrı bir başlık altında alfabetik olarak sıraladık.

Ekler bölümünde, tereddüt hasıl olabileceği durumlarda kontrol etme imkanı sağlaması için Manisa nüshası mikrofilmlerden renkli çıktı şeklinde konulmuştur.

I. BÖLÜM

I.1.Eserin Tanıtımı ve Önemi

Silk-i Cevāhir, Anadolu sahasında Hicri 757/Miladi 1356 yılında Arapça'dan Farsça'ya yazılmış manzum bir lugattır. Telif ve istinsah olarak on üç adet nüshası bulunmaktadır. Üzerinde çalıştığımız nüsha Manisa İl Halk Kütüphanesi'nde 2721 numarada kayıtlı olan nüshadır.

Silk-i Cevāhir'in Manisa nüshası, sırtı kırmızı meşin üzeri desenli kağıt kaplı mukavva cilt içerisinde bulunmaktadır. Yaprakları rutubet lekeli. Birinci varak ile ikinci varağın aynı bölgeleri yanıktır. Bu sebeple ilgili yerdeki yazılar okunamamıştır. İkinci varaktaki yanık yerin tamiri için diğer nüshalarına bakılmıştır. Besmele-i Şerîf ile ilk satırın kelimeleri bu yolla tamamlanmıştır. Nüshanın yazı türü talik, kağıt türü abadidir. Dış boyutları 175x130 mm, iç boyutları 140x100mm.dir. Söz başları kırmızı boyalıdır. Silk-i Cevāhir'in satır aralarında Türkçe tercümelemler bulunmaktadır.

Eserin elimizde bulunan Manisa nüshası mensur bir ön söz ile başlamıştır. Ön sözün “hamd ü senā” ve salāt ü selām” kısımları Arapça ve mensurdur. “Sebeb-i telif” kısmı da mensur; fakat, Farsça yazılmıştır. Yazar, incileri nazmeden ve beyitleri söyleyen kişi olarak adını “Abdulhamîd bin ‘Abdurrahman el- Engürî” şeklinde anmıştır. Manisa nüshası “Kâtib Muhammed” adlı bir şahıs tarafından yazılmıştır. Son varakta müstensih ferağ kaydından sonra ayrıca Farsça bir beyit yazmış ve beytin altına “Kâtib Muhammed” kaydını düşmüştür.

“Mî güyed nivîsende râ du‘a

Ḥudāyā be-kun ḥāceteş devā

Kâtib Muḥammed

El-Engürî, ilk Arapça-Farsça manzum sözlük olan Nişābu’s-şibyān’ın yazarı Bedreddein Ebū Naşr (Mes‘ud Maḥmūd b. Ebî Bekr) el- Ferāhî¹ ile Naşbü’l-fityān ve Nesîbü’l- tibyān adlı yine Arapça-Farsça manzum sözlüğün yazarı Ḥüsāmüddin Ḥasan bin ‘Abdulmu‘min el-Ḥoyî²’nin adlarını anmıştır. Bu iki manzum sözlük yazarını ön sözde “iki ‘ālemin şairi”, “parlak iki güneş” gibi övgü dolu sözlerle anan el-Engürî, aynı zamanda bu iki yazarın manzum sözlüklerini örnek aldığına da işaret etmiştir.

¹ El-Ferāhî’nin bu eseri toplam 200 beyitten oluşmuştur. İran, Anadolu, Türkistan ve Hindistan’da büyük rağbet görmüş olan eserde Arap, Fars ve Rum adları; Peygamber ve oğullarının; On İki İmam ve eşlerinin adları; bazı kabile isimleri ile din, edebiyat, tarih, matematik ve astronomiye dair terimler bulunmaktadır. Bkz. Yusuf Öz, Tuhfe-i Şahidî Şerhleri, Konya, 1999, s.2.

² El-Hoyi, XIII. yüzyılın ortalarında Anadolu’ya gelerek Çobanoğulları (1080/1309) beyi Muzaferüddin Yavlak Arslan bin Alp-Yürek ‘e intisap etmesinden dolayı el-Muzafferî lakabını almıştır. El-Ḥoyi’nin yukarıda adı geçen eserinden başka “Tuhfe-i Ḥüsāmî, Nüzhetü’l- küttāb, Kavā’idü’r-resā’il, Ḡunyetü’l-küttāb, Rüsūmu’r-resā’il “ gibi eserleri bulunmaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz. A.Z.Velidi Togan, Umumî Türk Tarihine Giriş I, İstanbul, 1981, s.325.

Yine ön sözde verilen bilgilere göre, eserin tam adı Silk-i Cevāhir'dir. Sözlük kısmı, 35 kıta ve 550 beyitten meydana gelen eserde her kıtanın sonunda, kıtanın bahir ve veznine örnek olması için aynı vezinde Farsça bir beyit söylenmiştir. Bahir ve vezinlerin adları açıkça yazılmamıştır. Çoğunlukla; fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün, 3fā'ilātün 1 fā'ilün, 3 müfte'ilün, 4 mefā'ilün , müfte'ilün fā'ilün müfte'ilün fā'ilün, fā'ilātün mefā'ilün fa'lün vezinlerini tercih eden El-Engūrî eserinin bir yerinde kullandığı vezne şöyle işaret etmiştir:

(15b/1) Gerçi vü in kâfiye teng est saht

gerçi bu kâfiye târdır kıta

Bîn ki çi hûb est çi şüh çi şeng

gör ki nice küçükdür ne hoşdur ne şengdir

Müellifin verdiği bilgilere göre, Silk-i Cevāhir'de cinas, kalb, iştikak gibi bazı söz sanatları kullanılmıştır. S.C. Hicri 757 yılında Cemaziyel-âhir ayında (M. Haziran 1356) tamamlanmıştır.

(3a/3) "...der sal heft şar ü pencah ü

(3a/4) heft bud ki der sani' şehr cümâdel-âhirin kitâb bâ-tamâm..."

(30a/3) "Hamîd İn-râ be-sâl-i heft-sad pencâh u heft ender

Ahmet işbu kitab yedi yüz elli yedi yıl içinde tamâmına erişdi

Be- tamāmeş resânîdî bî-avni hâlik u yezdân

tamâmına erişdirdi Tañrı te'alaniñ yardımıyla

Ḥatm u temme'l-kitâb

(30a/5) Şükr be-İzîd ki İn nüşâ be-âhir resîd

şükr olsun Allah işbu nüşâ ahirine erişdi

(30a/6) Cümle hünermend rā tuhfe-i fâhir resîd

küllî hünere ehline 'ıhb armağan erişdi

(30a/7) Dürr-i sadef rā semen hest velî dürr-i men

sedefiñ incisiniñ bahâsı vardır laykin benim incimiñ

(30a/8) Kābil-i ān nīst ku ez dil-i zāhir resīd

bahasın ayrıca yokdur öyle ki dürrin gönülden çıkmışdır”

Silk-i Cevahir’in Manisa nüshasının mukaddime kısmında şöyle bir karışıklık dikkati çekmektedir: Konya nüshasında mensur olarak Arapça hamd ü senādan sonra Farsça sebab-i telif devamında da manzum lugat başlarken Manisa nüshasında Arapça hamd ü senā kısmının orta yerinde aniden “meşğul sahtem” ile başlayan Farsça sebab-i telife geçilmiştir. Tezin çevriyazı bölümünde bu Farsça kısım italik olarak gösterilmiştir. Manisa nüshasında sebab-i telifden sonra yarım kalan Arapça hamd ü senā tamamlanmış tekrar Farsça sebab-i telife devam edilmiş ve akabinde manzum sözlüğe geçilmiştir.

Hamd ü senā ve salāt u selām kısımlarında (55) Rahmān Sūresinin 2. 3. ve 4. ayetlerine işaret edilmiştir.

S.C. 30 varaktan oluşmuştur. Her varakta varak numarasını gösteren rakam müstensih tarafından yazılmıştır. Bir varağın a ve b yüzlerinde 11’er satır bulunmaktadır. Sadece 23b’de 10 satır yazılmıştır bir de son varakta 13 satır bulunmaktadır. Satır aralarına düşülmüş Türkçe tercümelemleri de hesaba kattığımızda bir varakta (11+11)x 2 toplamda en az 44 satır yer almaktadır.

Müstensih her varağın a yüzünün sol alt köşesine b yüzündeki ilk kelimeyi not olarak yazma geleneğini devam ettirmiştir.

Müellif El-Engürî vezine örnek olması için yazdığı beyitlerde sık sık “iy piserem (ey oğlum)” diye hitapta bulunmuş ve ilm öğrenilmesinin ne kadar önemli ve güzel olduğuna değinmiştir. “İlm okı, ezberle” şeklindeki tenbih ve telkinlerinde eğitim, öğretim, iman, tevazu, edep ve güzel ahlak için davette bulunmuş; ilmin iki cihana olan faydalarından bahsetmiştir. Eserin ortalarında ve sonlarına yaklaştıkça öğrencilerin heveslerini yitireceğini düşünerek ilm öğrenmeyi değişik ifadelerle ve güzel tasvirlerle tavsiye etmeye devam etmiş ve bu yolla tekrar ilm şevklerini tazelemeyi başarmıştır.

El-Engürî eserini genel olarak tevazu ile yazmıştır. Fakat bazı beyitlerinde kendini ve eserini medh eden ifadeler yer almaktadır. Müellif beyitlerinde dualarda bulunmayı da ihmal etmemiştir. Sanatlı bir üslup ile yazdığı bu beyitler, kimi zaman deyim kimi zaman da atasözü içermekle birlikte küçük yaştaki çocukların da anlayabileceği bir sadeliğe sahiptir.

Silk-i Cevāhir manzum bir sözlük olduğu için, vezne uygun olarak düzenlenmiş Arapça/Farsça isim, fiil masterları, fiil kökleri, edat, bağlaç, sıfat gibi sözcük türleri ile çeşitli terkiplerden müteşekkildir.

Eserde meslek adları, meslekî terimler, alet , ev ve süs eşyaları, hayvan türleri ve özellikleri, yemek adları, bitki türleri, hastalık adları, sayılar, gök cisimleri, yeryüzü ve gökyüzüne ait kavramlar ,doğa olayları, askerî terimler, İslamî terimler, ağaç, meyve, sebze, tahıl adları, çiçek adları, kıyafet adları, ölçü birimi adları, müzik aleti adları, ziraat ve hububat, at ve savaş aletleri, renkler, zaman

dilimleri, eşanlamlı ve zıt anlamlı kelimeler, giysi ve kumaş çeşitleri, soyut ve somut kavramlar gibi pek çok kelime yer almıştır.

Müellif eserini bir ders kitabının monoton havasından çıkarmak ve öğrencinin genel kültür bilgisini geliştirmek için Çin, Hoten, Hata gibi bazı özel isimlere değinmiştir.

Eserde vezin kalıpları aynı olan kelimeler bir arada kullanılarak öğrencilerin aynı kalıptaki kelimeleri ezberlemeleri amaçlanmıştır. Sözlükte yazılışı aynı ama anlamları farklı kelimeler de yine bir arada verilmiştir. Kimi zaman zıt anlamlı kelimeler aynı dizelerde yer almıştır. Bu yolla kelime dağarcığının genişletilmesine çalışılmıştır. Bir konu ile ilgili kavramlar mümkün olduğunca yan yana getirilerek öğrencinin o konuyla ilgili sözcük ve kavramları bir tenasüp içinde ezberlemesine olanak sağlanmıştır. Bazı durumlarda konudan bağımsız kelimeler vezin zaruriyetiyle dizeye dahil edilmiş bu haliyle hem doldurma kelime görevini üstlenmiş hem de daha önce başka bir dizelerde kullanılmasından ötürü bir tekrar oluşturarak hedeflenen ezberleme ve öğrenme düzeyini arttırmıştır.

S.C.'deki pek çok madde başının altında “ ا , ص , م , ع ” gibi işaretlemeler bulunmaktadır. Müellifin eserinde açıkça izah etmemesine rağmen bunların o dönem leksikolojisinde kullanılan ifadeler olduğunu söyleyebiliriz.³ Manisa nüshasına baktığımızda elif harfinin isim ve isim türünden kelimeleri belirttiği görülmüştür.

S.C.' in satır aralarında, tezimizde incelemeye tabi tuttuğumuz Türkçe tercümelemler bulunmaktadır. Bu Türkçe tercümelerin S.C.'in diğer nüshalarında bulunmadığı ancak bazı nüshalarında sınırlı miktarda olduğu görülmüştür. S.C. orijinalinde Arapça'dan Farsça'ya manzum lugat olarak iki dilli bir eserdir. Üçüncü bir dil olan Türkçe esere daha sonra istinsah anında ya da medreselerde öğrenci ve muallimler vesilesiyle eklenmiştir. Türkçe açıklama yapma gereği elbette dönemin ihtiyaçlarından ileri gelmiştir. Türkçe tercümelere baktığımızda yazıldığı dönemin dil özelliklerini yansıttığını görmekteyiz. Bu dönem Eski Anadolu Türkçesi dönemidir ve bünyesinde Eski Türkçe sözcükler ile halk ağzına ait ipuçları taşımaktadır. Eserde satır altlarına düşülmüş bu Türkçe notlar, yazıldığı dönemin ses özelliklerini ve söz varlığını yansıtmakla kalmamış aynı zamanda müstensih ya da öğretmenlerden kaynaklanan lehçe ve ağız özellikleri ile farklılıklarını da gözler önüne sermiştir. Arapça ve Farsça kelimelere ne tür Türkçe karşılıklar verildiği de ayrı bir inceleme konusu oluşturmaktadır.

³ Bahrû'l-garâiyib H.850/M.1446 yılında Anadolu'da yazılmış ikinci Farsça-Türkçe manzum sözlüktür. Müellif eserin girişinde tertip ve usul hakkında bilgiler vermiştir. Örneğin; “ Her 'ibâretler ve lafızlar ki zâyid gelmişdür 'geldi' ve 'oldı' gibi, ānlaruñ üzerine zenciferle bir ص resm eyledüm. şıla lafzından aħz idüben... Ya'ni şol lügatler ki tefsiri kendüden evvel geçmiş ola üzerinde zenciferle bir م āña nişān olmuşdur...”Ayrıntılı bilgi için bkz. Safa Odabaşı Özel Ktp., Hâlimî, Lügat-i Hâlimî, Konya.

S. C. 'in mensur kısmı ile sözlük kısmı harekelidir. Sonradan yazılmış Türkçe tercümelerde ise yok denecek kadar az hareke kullanılmıştır. Türkçe tercümeler bazen yabancı madde başlarının tam altına gelecek şekilde satır altına yazılırken çoğunlukla satır aralarına, sayfanın uygun boşluklarına, ilgili maddelerin üzerlerine düz veya ters olarak dağınık şekilde yazılmıştır. Mütercim dikkat çeken bu dağınıklığı bir nebze olsun azaltmak için farklı maddelerin Türkçe karşılıkları arasında kelimenin sonuna şimşek gibi ya da “(“ şeklinde parantez amaçlı ayraç işaretlemeleri yapmıştır.

S.C.' de yine dikkat çeken bir hususiyet olarak Türkçe tercümelerde oldukça sık “merhun” ve “ muḳaddemü'l-ma'ni” ifadelerine rastlamaktayız. Bunlar ilgili maddelerin açıklamalarının daha önceki dizelerde geçmiş ve söylenmiş olduğunu belirtmek için yazılmış ibarelerdir.

S.C.'deki Türkçe tercümelerde kullanılan imla sabit değildir. Bazı kelimelerin yazımında nöbetleşmeler görülmektedir. Bu kelimeler, tezin inceleme bölümünde yer almaktadır.

Silk-i Cevāhir, hem özgün ve tarihi bir Arapça-Farsça manzum lugat olmasıyla hem de satır altı Türkçe tercümelerinin dönemin söz varlığı ile dil özelliklerini yansıtmaya pek çok alanda incelenebilecek oldukça önemli bir eserdir.

I.2.Eserin Müellifi

Silk-i Cevāhir'in müellifi Abdulhamīd bin ‘Abdurrahman el- Engūrī’dir. Müellif, eserinin giriş kısmında adını açıkça zikretmiştir. Eserinde kendisini “incileri nazmeden ve beyitleri söyleyen kişi” olarak tanımlamasından başka bir bilgi vermemiştir. S.C.’ de eserin yazıldığı yer ile El-Engūrī’nin hayatıyla ilgili bulgulara da rastlanmamıştır. Yaptığımız kaynak araştırmalarından yine El-Engūrī’nin kim olduğu, başka hangi eserleri olduğu gibi sorular, hakkında herhangi bir bilgiye ulaşamadığımızdan yanıtız kalmıştır. Kendisinin “el-Engūrī” lakabından Ankaralı⁴ olduğunu söylemek mümkündür.

El-Engūrī, eserinin telif tarihinin H.757/M.1356 olması dolayısıyla Sultan Orhan Gazi döneminde yaşamıştır. Orta Anadolu’da 13. yüzyılda Yunus Emre ve Sultan Veled gibi 14.yüzyılda Hoca Dehhani, Hoca Mesud, Şeyyad Hamza, Ahmed Fakih yine Kırşehir’den Gülşehir ve Aşık Paşa gibi güçlü şair ve yazarların çok değerli eserler verdikleri bilinmektedir⁵. Bu da Orta Anadolu coğrafyasının o dönemde bir edebiyat merkezi olduğunu kanıtlamaktadır. Bir tahminden öteye gidemeyen düşüncemize göre El-Engūrī de bu coğrafyada kendini yetiştirmiş bir kişidir. Silk-i Cevāhir’i vücuda getirecek, El-Ferahi ile El-Hoyi’nin sözlüklerinden yararlanacak düzeyde yabancı dil bilgisine sahiptir.

El-Engūrī hakkında başka bir çıkarım yapmak gerekirse, S.C.’ deki pek çok beyitte “*iy piserem*” şeklinde yani “ey benim canım oğlum” anlamında hitaplar bulunmaktadır. Müellif son varakta her ne kadar “*Cümle hünermend rā tuḥfe-i fāḫir resīd*” demişe de eserini oğlu için yazmış olduğu kuvvetle muhtemeldir.

⁴1354 yılında Osmanlı Devleti’nin toprağı olan Ankara, yüzyıllar boyunca farklı şekillerde adlandırılmıştır.Frigler Yunanca “gemi çapası” anlamında Ankūra demişlerdir. Persler ve İlhanlılar Farsça “üzüm” manasında “Engur”, Araplar ise Enguriye adını kullanmıştır.Klasik Latince de Ancyra olarak yazılmıştır.Kimi kaynaklar Latince “Macar,Macaristan” anlamında Hungaris’i köken saymışlardır. Bazı Arap kaynakları şehri Belde-i el-Selasil veya Mamuriye olarak belirtmiştir. Büyük Selçuklu Devletinin yıkılmasından sonra İlhanlılar Engūriye yazan sikkeler bastırmıştır.Engūri ve Engūriye adları Osmanlı Devleti döneminde de kullanılmaya devam etmiştir.Tevarih-i Al-i Osman’da “Engūrī” şeklinde geçmektedir.Evliya Çelebi Seyahatnamesinde (1648) şehre Engūrū denildiğini belirterek “padişah defterhanesinde adı Ankaradır” diye ekler.Seyahatnameye göre Ankara “mamur yer olup üzümü çok olduğundan Engūrū denilmiştir.”Ankara resmi ad olmasına rağmen halk arasında Engūrū olarak bilinmiştir. Katip Çelebi Takvimüt-Tevarih’te Ankara adını kullanmıştır.Bazı kaynaklar Ankara şehrinin Hitit şehri Ankuwa olduğunu günümüzde Çorum’a bağlı Eskişehir beldesi olduğunu belirtir.

⁵ Ahmet B. Ercilasun, Başlangıçtan Yirminci Yüzyıla Türk Dili Tarihi, Akçağ Yay., Ankara,2005, s.432-449.

I.3.Eserin Nüshaları

Silk-i Cevāhir'in on ikisi Türkiye kütüphanelerinde biri de İtalya'da olmak üzere toplam on üç nüshası olduğu bilinmektedir⁶. Türkiye'deki nüshaları Manisa, Konya, İstanbul, Ankara, Çorum ve Kütahya illerindeki kütüphanelerde bulunmaktadır. Tez çalışması için Venedik, Çorum ve Kütahya haricindeki tüm nüshalara ulaşılarak yazmaları karşılaştırabilme imkanı sağlanmıştır. Bu nüshaları incelediğimizde bazı farklılıklar göze çarpmaktadır. Manisa nüshası tez malzemesi olarak seçtiğimiz nüsha olduğundan giriş ve inceleme bölümlerinde ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Diğer nüshaları karşılaştırdığımızda elde ettiğimiz sonuçları şöyle maddeleyebiliriz:

- 42 Kon 5256/4 arşiv numaralı Konya nüshası, Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi'nde bulunmakta olup çeharkuşe kahverengi meşin miklepli bir cilt içerisinde. Su yolu filigranlıdır.103b-163b arası varaklardadır. Eser, harekeli ve açık bir nesih ile yazılmıştır. Her varakta dokuz satır bulunmaktadır. Nüsha iyi bir şekilde muhafaza edilmiş olduğundan varak dış kenarları haricinde herhangi bir tahribatı yoktur. Ancak birkaç yerinde mürekkep dağılması vardır. Satır altı Türkçe tercümeleleri az miktarda bulunmaktadır. Genellikle siyah renkte yazılmasına karşılık birkaç varakta Türkçe notlar kırmızı zenciferle yazılmıştır. M.N.a oranla fazladan satırlar bulunmaktadır. Bazı beyitlerde de fazladan kelime yer almaktadır. Bu durum M.N.nın eksiklikleri olarak değerlendirilmelidir. Örneğin K.N.da “fürkat hicret Hūda” dizesi bulunurken M.N.nda “hicret” kelimesi yazılmamıştır. Öte yandan M.N.nda olan bir dize de K.N. nda yer almamaktadır.

- 07 Tekeli 735/2 arşiv numaralı nüsha, İstanbul Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi'nde bulunmaktadır.Sırtı meşin, ebru desenli harab bir cilt içerisindeki bu nüshanın cilt yeri neredeyse ayrık vaziyettedir. Kurt yenikleri fazladır. Madde başları kırmızı işaretli olup harekeli nesih ile yazılmıştır. Eser, 19b-71b varakları arasında olup satır altlarında Türkçe tercümeleer bulunmaktadır. M.N. ve K.N. ndaki Türkçeler harekesizken bu nüshada Türkçeler açıkça harekelenmiştir. Her varakta 11 satır bulunmakta ve beyitler ayrı satırlarda çaprazlama düzenlenmiştir. Bazı yerlerinde kırmızı zenciferle vezin kalıpları yazılmıştır.

- Yz. A 515/1 arşiv numarasıyla Ankara Türk Dil Kurumu Kütüphanesinde bulunan nüsha düzgün bir nesihle harekeli olarak yazılmıştır. Her varakta 11+11 satır bulunmaktadır. Satır

⁶ [<https://www.yazmalar.gov.tr/tarama.php>] Erişim tarihi: 06 Ekim 2009

altlarında Türkçe tercüme bulunup tercümelerin kırmızı mürekkeple yazıldığı görülmektedir. Varakların ciltlendiği orta kısımlar ile varak kenarlarında belirgin rutubet izleri vardır. Cilt kapakları oldukça yıpranmıştır. Kâğıt türü renk bakımından diğer nüshalara göre daha açık bir zemin oluşturmaktadır. Dış boyutları 185x130mm iç boyutları 125x80 mm.dir.

- Yz. A 530/3 arşiv numarasıyla Ankara TDK. Kütüphanesinde bulunan nüsha, Veliyüddin Aydınî tarafından 1080(1669) yılında Mısır'da çoğaltılmıştır. Cilt dış görünüşüyle yıpranmış vaziyettedir. Eser, nesih ile yazılmasına karşılık kırmızı çerçeve içerisinde olmasıyla farklı bir görünüm arz eder. Sayfa kenarlarına ve satır altlarına sonradan düşülmüş Türkçe notlar bakımından en zengin nüshadır. Aynı zamanda düzensizlik bakımından en karışık nüshadır. Eserin baş kısmında Besmele-i Şeriften önce Silkü'l-Cevāhir başlığı bulunması rastlanan ilginç bir durumdur. Cilt kapağının içine Luğat Mecmu'ası başlığı atılmıştır. Mecmua içinde Silkül-Cevāhir'den başka luğat örnekleri de bulunmaktadır. Eser 35b-80a arası varaklarda bulunmaktadır. Her varakta 13 satır vardır. Kağıt türü suyolu filigranlıdır.

- Yz. A 219 arşiv numarasıyla Ankara TDK. Kütüphanesinde kayıtlı olan nüsha düzgün bir cilt içerisinde olmasına karşılık rutubetten ötürü varaklarda belirgin kabartılara ve lekelere sahiptir. Kırmızı zenciferle eserin adı yazıldıktan sonra Besmele-i Şerif yer almaktadır. Harekeli bir metin olup satır aralarında yer yer Türkçe tercüme vardır. Mürekkep bir iki varakta dağılmıştır. Düzenleniş bakımından oldukça farklı görümlere sahip olan nüshada eserin son satırının ardından çiçek resimleri çizilmiştir.

- 06 Mil Yz A 176 arşiv numarasıyla Ankara Milli Kütüphane'de kayıtlı olan nüsha, Ali b. Muhsin b. İlyas tarafından 874 (1469) yılında çoğaltılmıştır. Eserin madde başları kırmızı işaretlidir. Özel bir talik yazıyla yazılmıştır. Satır altlarında yer yer Türkçe tercüme bulunmaktadır. Söz başları varak kenarlarında rutubet izleri fazladır. Satır sayısı 7+7 olup çok geniş aralıklarla yazılmıştır. Varak numaraları müstensih tarafından verilmiştir. Tertip itibari ile ferah bir görünümde. Cilt kapakları yıpranmış haldedir.

- Ordu İl Halk Kütüphanesinden Ankara Milli Kütüphane'ye getirilen 890/1 arşiv numarasıyla kayıtlı nüsha, harekeli düzgün bir nesih ile yazılmıştır. Madde başları kırmızı işaretlidir. Her varakta on birer satır bulunmaktadır. Der-kenarlara da sahip olan bu nüshada bazı satırların altında Türkçe tercüme vardır. Yazılar, genel olarak sade, açık ve anlaşılır bir görünümde.

Varaklarda rutubet izleri oldukça fazladır. Eser bir lugat mecmuası içinde bulunmaktadır. Eserin ilk varağında Farsça bir kıta yazıldır.

Silk-i Cevāhir'in diğere nüshaları ise şunlardır:

-19 Hk 1895/1 arşiv numarasıyla Çorum Hasan Paşa İl Halk Kütüphanesinde kayıtlı nüsha,

-43 Va 2252 arşiv numarasıyla Kütahya Vahid Paşa İl Halk Kütüphanesinde kayıtlı nüsha,

-43 Ze 999/2 arşiv numarasıyla Zeytinoğlu İlçe Halk Kütüphanesinde kayıtlı nüsha,

-Orientali 47 arşiv numarasıyla Venedik Marciena Kütüphanesinde kayıtlı nüsha.

I.4. Manzum Sözlüklerin Yazılış Amaçları

Manzum sözlükler, klasik tarz dil öğretiminde bir ders kitabı olarak kullanılmıştır. Telifi “ fenn-i hañır” olarak görülen bu sözlükler, “hacmi küçük, faydası çok ve ezberi kolay” eserler niteliğindedir. “Sıbyân ve mübtedî” tabir edilen çocuklara ve tahsile yeni başlayanlara ezber yoluyla önemli miktarda kelime ve gramer kaidelerinin öğretilmesini sağlayan manzum sözlükler; okuyucularına kültür, edebiyat ve arûz bilgileri de sunmuştur. Manzum sözlükler, nazmın talebeye hoş ve cazip gelmesi, vezin üzere kolayca okunması ve tekrar yoluyla kısa sürede ezberlenmeleri bakımından çok ilgi görmüştür. Bu sözlüklerde bazı edebî sanatların, bahir ve vezinlerin öğretilmesi yanında şiire ve şairliğe meyilli olanların kabiliyetlerini geliştirmesi de amaçlanmıştır. Bu maksatlar, bu tür sözlük yazmış Ebu Nasr el- Ferâhî, Ahmed Resmî, Şâhidî gibi müellifler tarafından eserlerinde dile getirilmiştir.

Manzum sözlüklerde, nazmedilen kelimelerin fesâhat ve belâgate uygun olmasına dikkat edilmiş, bununla güzel konuşma ve maksadı güzel ifade etme melekesi kazandırılması ile konuşma ve kitabette akıcılığın sağlanması arzu edilmiştir.

Manzum sözlük müellifleri, eserlerinin arûzu iyi bilen muallimler tarafından vezin üzere okutulup ezberletilmesi hususuna önemle işaret etmişlerdir⁷. Dilin ilmin anahtarı olduğu, dil bilenlerin yaşıtlarına karşı üstünlük kazanacakları manzum sözlük müellifleri tarafından sıkça vurgulanmış, Arapça ve Farsça yazılmış kitapların okunup anlaşılması için bu iki dilden en az birinin öğrenilmesi tavsiye edilmiştir.

Manzum sözlükler, kelimelerin okunuşlarının belirtilmesi, mevcut anlamlarının verilmesi gibi hususlarda ihtiyaca yanıt verememiştir⁸. Bu kusurlar okutulan sözlüklere şerhler yazılmak suretiyle giderilmek istenmiştir. Geniş kapsamlı sözlük şerhleri, manzum sözlüğün ezberinden sonra okutulan bir nevi yardımcı ders kitabı olarak gelenekselleşmiştir.

Bugün kütüphanelerin yazma eserler bölümünde gördüğümüz tek cilt içerisinde birden fazla sözlük bulunan yazmalar, döneminde “Câmi‘ul-lügât” ya da “Mecmû‘a-i lügât” olarak adlandırılan dil öğretiminde bir manzum sözlüğün yeterli gelmediği durumlarda başka sözlüklerin bir arada toplanmasıyla oluşturulmuş sözlük mecmualarıdır. Aynı cilt içerisindeki bu sözlükler, Arapça-Farsça, Arapça-Türkçe ya da Farsça-Türkçe gibi dil gruplarından müteşekkildir.

⁷ Farsça-Türkçe manzum sözlüklerin şekil, tertip, ve içerik özellikleri; bahir ve kaynakları konusunda bkz. Yusuf Öz, Tuhfe-i Şâhidî Şerhleri, Selçuk Üniv. Yay. , Konya, 1999, s.8-16.

⁸ a.g.e. , s.VIII.

I.5. Anadolu’da Yazılmış İlk Arapça-Farsça Manzum Sözlükler

Anadolu’da manzum sözlük telifi XIII. yüzyıl ortalarında başlamış XV. yüzyılın başlarına kadar devam etmiştir. XIV. yüzyılın ikinci yarısından itibaren medreselerde ve edebî çevrelerde Farsça bilmek bir ihtiyaç haline gelince bu dilin öğretilmesi gereği duyulmuş ve bu amaçla Farsça için “Uknûmu’l-acem” gibi sözlükler hazırlanmıştır. XV. yüzyıl ve sonrasında telif edilmiş manzum ve mensur sözlükler ise Türkçe açıklamalıdır. İlk örnekler, bu yüzyıllarda kültür merkezi durumunda olan Konya ve civarında yetişmiş kişiler tarafından hazırlanmıştır. XVIII. yüzyılın sonlarına doğru manzum sözlüklerle dil öğretimi geleneği terk edilmiş ve Muğlalı Şâhidî İbrahim Dede’nin (921/1515) halk arasında büyük ilgi görmüş eseri “Tuḥfe-i Şâhidî⁹” ile bu sözlük için yazılmış şerhler okunmuş ve okutulmuştur.

İki dilli manzum sözlük tarzının ilk örneği, XIII. yüzyıl müelliflerinden Bedruddin Ebu Nasr Mesud (Mahmud) bin Ebi Bekr el-Ferâhî’nin Nişabu’s-şıbyân’ıdır. Bilinen ikinci manzum sözlük ise Anadolu coğrafyasına aittir. “Zühretü’l-edeb” adlı bu eser, İsfahan Kadısı Seyfüddîn Zekeriyâ’nın torunu, Çemişkezek kadısı Şemsüddin Ahmed’in oğlu olan Şükrullah tarafından 640/1242 yılında nazmedilmiştir ve Anadolu’daki ilk Arapça-Farsça manzum sözlüktür¹⁰.

Zühretü’l-edeb’den sonra Anadolu’da yazılmış ikinci manzum sözlük, XIII. yüzyıl ortalarında Anadolu’ya gelerek Çobanoğulları beyi Muzafferüddin Yavlak Arslan’a intisap eden el-Muzafferî lakaplı Hüsâmüddin Hasan bin ‘Abdulmu’min el-Hoyî’ye aittir. El-Hoyî’nin bu eserinin adı “Naşîbu’l-fityân ve nesibü’-tibyân”dır.

Üçüncü Arapça-Farsça manzum sözlük, tez konumuz olan Abdulḥamîd bin ‘Abdurrahman el- Engürî’ye ait (H.757/M.1356) “ Silk-i Cevâhir”dir. El-Engürî eserinde el-Hoyî ile el-Ferâhî’nin adlarını övgü dolu sözlerle zikretmiş ve onların eserlerini örnek aldığını belirtmiştir.

Silk-i Cevâhir’den sonra yine Anadolu sahasında telif edilen bir başka eser, “Mirkatü’l-edeb”dir. Müellif Germiyanlı şair Ahmedî, bu eserini Aydınogullarından ‘İsâ Bey’in oğlu Hamza Bey için M.1360-1377 yılları arasında nazmetmiştir. Ahmed-i Dâ’î’nin (öl.Miladi 1421’den sonra) Çelebi Sultan Mehmed devrinde (M.1413-1421) şehzâde Murad (II. Murad)’ın okuması için yazdığı “Uḫûdu’l-Cevâhir” adlı eseri de ilk manzum sözlük örneklerinden biridir.

⁹ Eser üzerine yapılmış diğer çalışmalar için bkz. A.Hilmi İmamoğlu, Farsça-Türkçe Manzum Sözlükler ve Şâhidî’nin Sözlüğü, Metin-İnceleme, Atatürk Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Doktora Tezi) , Erzurum, 1993; Atabey Kılıç, Türkçe-Farsça Manzum Sözlüklerden Tuḥfe-i Şâhidî (Metin), [<https://www.turkishstudies.net/sayiler/sayi6/34kılıçatabey.pdf>] Erişim tarihi: 27 Ekim 2009

¹⁰ Anadolu’da yazılmış ilk Arapça-Farsça mensur sözlük ise; Şerefüddin Ebu’l-Fazl Hubeş (Huseyn) bin İbrahim et-Tiflîsî ‘ye ait “ Kânûnu’l-edeb” tir.(H.545/M.1150)

Ayrıca, “Kâtibiyye” adlı Arapça-Farsça manzum sözlük, Kâtib-i Ankaravî adıyla bilinen Mehmed bin Velî bin Raziüddin tarafından 851/1447 yılında Fatih Sultan Mehmed’in isteği üzerine telif edilmiştir¹¹.

I.6. Türk-Arap-Fars Dil Münasebetleri ve Satır Altı Türkçe Tercümeli Arapça-Farsça Manzum Sözlükler

Türklerin İslâm medeniyeti ile karşılaşmaları, onların sosyal hayatları ve düşünceleri üzerinde önemli değişiklikler yaptığı gibi, dilleri için de yeni bir merhale olmuştu. İslâm medeniyeti içerisine girilince, İslâm’ın kutsal kitabının Arapça olması dolayısıyla, birçok dinî ve İslâmî kavramın yanı sıra pek çok Arapça kelime de Türkçe’ye girmişti.

Türkler, İslâm kültür ve medeniyetini iyi tanımak, onun ilim ve düşünce hayatını kavramak için din ve ilim dili olan Arapça’yı, edebiyat dili olarak da İran’la olan sıkı ilişkiler sonucu Farsça’yı kabul ederek Türkçe’nin bir ilim ve edebiyat dili, hatta devlet dili olarak gelişmesini ihmal etmişlerdi.

Selçuklular’ın İran’a girip Müslüman olmalarıyla önce Fars kültürü, Fars kültürü aracılığıyla da Arap kültürünün tesirleri başlamıştı. Bu tesirler sonucunda Farsça bir yazışma dili haline geldi ve İran’ın ünlü şair ve edebiyatçıları himaye altına alındı. Büyük Selçuklulardan sonra Anadolu Selçukluları da din ve ilim dili olarak Arapça’yı kabul etti. Farsça saray ve yazışma dili durumunda kalırken, Türkçe konuşma dili olarak varlığını devam ettirdi¹². Bu Türkçe, XI. ve XIV. yüzyıllar arasında Arapça ve Farsça’ya karşı Anadolu’da hakim duruma geçebilme mücadelesi veren, doğrudan doğruya Anadolu bölgesinin ve yerli dilin özelliklerini taşıyan Oğuz Türkçesiydi¹³.

Babaîler isyanıyla zayıflayan Selçuklu Devleti 1243 yılında Köseadağ Savaşı’yla Moğollara teslim oldu. XIII. yüzyılın sonlarına doğru Moğol baskısı zayıflamış ve Türkmen beyleri kendi adlarına bağımsız beylikler kurmaya başlamıştı. Bu Anadolu Beylikleri içerisinde en güçlüsü Karamanoğlu Beyliği idi. Karamanoğlu Mehmet Bey, 37 günlük işgal ile Konya’yı aldı ve vezir oldu. Döneminde devletin yüksek mevkilerinde Fars asıllı kişilerin bulunması, saray ve devlet dairelerinde Farsça’nın hakimiyet kurması üzerine Türkmen asıllı Mehmet Bey büyük bir dil bilinciyle ferman yayınladı. Mehmet Bey’in bu buyruğuna göre,

¹¹ Yusuf Öz, Tarih Boyunca Farsça-Türkçe Sözlükler, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara, 1996.

¹² ÖZKAN, Mustafa, “Yenileşme Sürecinde Türk Dili” ,V. Türk Kültürü Kongresi (17-21 Aralık 2002) – Dil, Cilt I, s.s.135-165, AKMB Yay. Ankara, 2005.

¹³ Zeynep Korkmaz, Marzubân-nâme Tercümesi, İnceleme-Metin-Sözlük-Tıpkıbasım, Ankara Üniv.DTCF. Yay. Ankara, 1973, s.15.

hiç kimse dergâhta, bârgâhta, mecliste ve meydanda Türkçeden başka dil kullanmayacaktı¹⁴ (15 Mayıs 1277). Tarihî kaynaklar, Mehmet Bey'in fermanını Türkçe'nin devlet dili oluşunun başlangıcı olarak kaydederler. Ancak İlhanlılar zamanında, Türk ve Moğol boylarına ve orduya yazılan fermanların Türkçe olması, Türkçe'nin daha önceden de bir devlet dili olarak kullanıldığını kanıtlamaktadır. Ayrıca, Ferman kararını tek başına Mehmet Bey'in almadığı, Selçuklu divanınca alındığı düşünülmektedir.

Karamanoğlu Mehmet Bey'in fermanının uygulanması ile ilgili bir bilgi yoktur. Sadece fermanın bir tellal bir davulcu ile birlikte Konya meydanlarında okunmasının ardından Karaman ülkesinin bütün şehir ve kasabalarına gönderildiği bilinmektedir. Mehmet Bey'in barış vergisi adı altında hemen bir vergi koyarak Konyalılardan 40 bin akçe topladığı söylenmiştir. Mehmet Bey'in saltanatının Mut yakınlarında öldürülmesi ile kısa sürdüğü bilinmektedir. Arapça ve Farsça'nın yanında hor görülen Türkçe, bu kanlı siyasî olayla ilk kez varlığını duyurmuştu¹⁵. Türkmenler bu tarihten sonra Anadolu'da ayrı ayrı beylikler kurmuş ve Türkçe'yi sarayda, divanda, meydanlarda konuşmaya devam etmişlerdi.

Anadolu Beylerinin millî ruha bağlılıkları sayesinde, Selçuklular devrinde ortaya konan çok az sayıdaki Türkçe eserlere karşılık, Beylikler döneminde Kur'an tercümelerinden tıbbî, baytarlığa varıncaya kadar birçok konuda eser meydana getirilmişti. Daha çok Osmanlı Beyliği içerisinde Türkçe bir edebî dil olarak işleniyordu.

Gayet arı bir Türkçe ile yazılan eserlerle Beylikler devri, Türkçenin Arapça ve Farsçaya karşı başarılı bir mücadele devri olmuştu.

Sultan Orhan Gazi zamanında (1324-1360) ilk medrese açılmıştı. XV. yüzyıla gelindiğinde ise Arapça ve Farsçaya yine yoğun bir ilgi gösterildi. Yabancı edebiyatçılar Türk saraylarında ağırlandı, Türk şairleri eserlerini İran eserleriyle yarıştırmaya başladı. Bu vesile ile pek çok Farsça deyim, mazmun Türkçeye girdi. Zamanla Türkçe kaba ve yetersiz görüldü, aruz ölçüsüne uymadığı için de Arapça ve Farsça kelimeler tercih edildi. Yabancı unsurlar XV. yüzyılın ikinci yarısından itibaren iyice arttı ve yazı dili konuşma dilinden uzaklaşarak bir aydın zümre dili haline geldi.

¹⁴ Saadet Çağatay bir makalesinde konuyla ilgili olarak şu ifadelerde bulunmuştur: "...Mehmet Bey Konya'nın hükümdarı olunca, devlet işleri kaleminde Türkçe kullanılmasını emretti. Bu da gösteriyor ki, bundan evvelki hükümdarlar hep Arapça, Farsça kullanıyordu... İbni Bibi'nin tarihine göre hususî hayatta da Türkçe'den başka bir dil kullanmak yasaktı... Fakat bu daha tamamıyla Türkçe'nin hakim vaziyet alması demek değildi. Çünkü biliyoruz ki, Farsça dil resmî makamlarda Bağdat'da XVII. asra kadar devam etmiştir ve şer'î mahkemelerin dili Anadolu'da ancak XVI. asırdan itibaren Türkçeleşmeye başlamıştır..." bkg. Saadet Çağatay, "Eski Osmanlıca Üzerine Notlar", s.297-312, Ankara Üniv. DTCF. Dergisi F.8.

¹⁵ bkg. Mehmet Önder, "Karamanoğulları'nın Türk Diline Fermanındaki Gerçekler", s.333-338, Uluslar Arası Türk Dili Kongresi 1988, TDK. yay. Ankara, 1996.

Ahmed Ateş, Anadolu’da yazılmış Farsça eserleri 616/1219 yılından önce ve 1219’dan sonra yazılanlar olmak üzere iki döneme ayırmıştır. Ona göre; ilk dönemde Farsça’nın halk arasında yayılış derecesi bilinmese de Mecma‘ur-rubā‘iyyat’ın gösterdiği gibi, Anadolu’da Farsça yazan pek çok şair vardı.

İkinci dönemde Moğol istilasından kaçarak Anadolu’ya gelen büyük sûfilerin etrafında, Mevlânâ’nın etrafında olduğu gibi, Farsça bilen bir zümre vardı. Farsça 720/1320 tarihine doğru bazı medreselerde tedris lisanı idi.¹⁶

Kadı Burhaneddin Ahmed (745-800/1344-1398)’in emriyle ve onun adına, 1397-98 yılında yazılan Bezm u Rezm’in müellifi ‘Aziz bin Erdeşîr-i Esterâbâdî, eserini Farsça yazmasının gerekçesini şöyle açıklamıştır:

“Hazret-i sultan tarafından bu eserin yazılması, onun övgüye değer işlerinin anlatılması için görevlendirildiğim zaman, onu Arapça yazmak istedim(...) Fakat Rum ülkelerinde yaşayan halkın çoğunun Fars diline meyilli olması ve ona itibar etmesi, o belde sâkinlerinin büyük bir kısmının Deri (Fars) dilini konuşup anlaması, fermanların, menşurların, mektupların, muhasebe işlerinin, defterlerin ve diğer hükümlerin tamamının bu dilde kaleme alınması, herkesin aklının Fars nazmı ve nesriyle meşgul olması, bizi Farsça yazmaya yöneltti.”¹⁷

Selçuklular ve Anadolu Beylikleri zamanında kaleme alınmış eserler arasında sözlükler de yer alıyordu. Bu ilk sözlükler Arapça-Farsça olarak hazırlanmış çoğunluğu manzum sözlüklerdi.

Bu iki dilli sözlüklerin anlaşılması için önce Farsça’nın iyi bilinmesi gerekiyordu ki bu amaçla pek çok Farsça-Türkçe sözlük telif edilmişti. Farsça öğretimine yönelik Türkçe açıklamalı sözlüklerin, Arapça-Farsça sözlüklerin yetersiz kaldığı bir zamanda devreye girdiği görülmektedir. Farsça-Türkçe sözlükler yazılmadan önce bu ihtiyacın, manzum ya da mensur Arapça-Farsça sözlüklerde, Farsça kelimelerin satır altlarına Türkçe karşılıklarının yazılması suretiyle giderildiği, Farsça-Türkçe sözlüklerin yazılmasına da bu şekil sözlüklerle geçildiği anlaşılmaktadır. Silk-i Cevâhir’de olduğu gibi bu şekil Türkçe alt tercümeli Arapça-Farsça sözlükler ihtiyaca cevap verememiş, Farsça- Türkçe sözlük yazılması gereği duyulmuştur.

Tespitlere göre ilk Farsça-Türkçe manzum sözlük yazarı olan Hüsam bin Hüseyin (Hasan) el-Konevî, Tuhfe-i Hüsâmî adlı eserine yazdığı önsözde “ *lügate dair başka türde, Türkçe tercümeli Farsça (...) bir eser yazmak istedim.*” diyerek

¹⁶ Ahmet Ateş, “Hicri VI-VIII. (XII-XIV.) Asırlarda Anadolu’da Farsça Eserler”, s.133-135, TM., c.III, İstanbul, 1958.

¹⁷ ‘Aziz bin Erdeşîr, Bezm u Rezm, çeviren Mürsel Öztürk, Kültür Bakanlığı Yay. s.491, Ankara, 1990.

Farsça kelimelerin Türkçe karşılıklarını içermesi bakımından manzum sözlüğün Anadolu’da yazılmış önceki sözlüklerden ayrıldığına işaret etmiştir.¹⁸

Lutfullah Halîmî, Anadolu’da yazılan sözlüklerin Arapça-Farsça olarak tertip edildiklerini belirterek bu sözlüklerden yararlanılması ve Arapça’nın öğrenilmesi için önce Farsça’nın bilinmesi gereğine işaret etmiş ve Bahrü’l- ğarāyib adlı eserinin yazılış nedenini şöyle ifade etmiştir:

“*Ya’ni bil ki bu lügatler ‘Arabî lügatleri bilmek için gereklüdür. Ekser ‘Arabî lügatlerüñ tefsîri Farsça vâkı’ olmuştur. Çün ki Fârsî ma’lûm ola ol ‘Arabî lügatler ma’lûm olur.’*”

Sonuç olarak Arapça-Farsça manzum sözlüklerdeki satır altlarına düşülmüş Türkçe tercümelemlerin, telif edilmiş Arapça-Farsça sözlükler ile telif edilecek Farsça-Türkçe sözlükler arasındaki bir dönemde ihtiyaçtan kaynaklandığını söyleyebiliriz. Silk-i Cevāhir de dahil pek çok Arapça-Farsça manzum sözlüğün satır altlarında Türkçe notlar bulunmaktadır. Bunlardan bazıları şunlardır:

-**Nişābü’ş-Şıbyān**’ın bazı nüshalarında (İstanbul Süleymaniye Ktp., Süleymaniye Nu. 876’da kayıtlı manzum sözlük mecmuasının yp. 105b-126b ve yp.127b-165a arasında bulunan iki nüshasında)

-Aḥmedî’nin **Mirḳātü’l-Edeb**’inin Süleymaniye Ktp., Lala İsmail Nu. 644’te, TDK Yz.A 499/2’de kayıtlı nüshalarında,

-Ahmed-i Dā’î’nin **‘Uḳūdü’l-Cevāhir**¹⁹ ’inde satır altı Türkçe tercümelemler bulunmaktadır.

Bu eserleri Arapça-Farsça-Türkçe manzum sözlükler ile karıştırmamak gerekir. Çünkü onlar, kendi tertipleri itibariyle üç dilli olarak telif edilmiştir. Arapça-Farsça manzum sözlüklerin satır altlarındaki Türkçeler ise muhtemelen muallim ya da öğrenciler tarafından esere sonradan ilave edilmiştir. Nüshalardaki görünümüleriyle de dikkat çeken bu Türkçe tercümelemlerin, yazıldıkları dönemin Türkçesine ışık tutmaları bakımından Türkoloji alanında incelenmesi gereken kıymetli inciler olduğunu söyleyebiliriz.

¹⁸ Yusuf Öz, Tarih Boyunca Farsça-Türkçe Sözlükler, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara, 1996.

¹⁹ bkz. İsmail H. Ertaylan , Aḥmed-i Dā’î , Hayatı ve Eserleri, s.s.108-116.

II. BÖLÜM

İNCELEME

II.1.İMLA ÖZELLİKLERİ

Silk-i Cevāhir, hem mensur giriş kısmı hem de manzum sözlük kısmıyla harekeli bir eserdir. Buna karşılık satır altlarındaki Türkçe tercümelemlerde çok nadiren hareke kullanıldığı görülmüştür. Bu tezde sadece satır altı Türkçe tercümelemler incelemeye tabi tutulacaktır. Satır altı Türkçe tercümelemlerin imlā özellikleri aşağıdaki şekildedir:

II.1.1.ÜNLÜLERİN YAZILIŞI

“a” Ünlüsünün Yazılışı

Metnimizde “a” ünlüsü kelime başında bazen medli elifle (ا) bazen de medsiz elifle (ا) karşımıza çıkar. Kelime sonunda bazen elifle (ا) bazen de güzel he (ا) ile karşılanmaktadır. İstisna olarak yalnızca birkaç örnekte üstünlü güzel he (ا) görülmektedir.

ad	آد	(3a/5)	anuñ	انوك	(6a/3)
ana	انا	(6b/3)	ayruqa	يرقا	(2a/2)
ata	اتا	(6b/2)	aĝu	اغو	(11a/6)
yufqa	يفقه	(15a/8)	qara	قره	(18a/3)
qatında	قا تنده	(6a/3)	baş	باش	(2a/1)
şofra	صفرة	(29a/3)	yama	يمه	(7b/5)
orta	اورته	(8a/10)	oba	اوبه	(10a/2)
ay	آى	(7b/7)	yaĝma	يغما	(18b/11)
şuya	صويه	(28b/11)			

“e” Ünlüsünün Yazılışı

Metnimizde “e” ünlüsü kelime başında elif (ل) ile kelime sonlarında güzel he (ه ه) ile karşılanmıştır. “Etek” ve “esrük” kelimelerinde elifden sonra üstün(fetha) kullanılmıştır.

ev	او	(9a/11),	erk	ار ك	(11b/8),
enlü	انلو	(7a/3),	etek	آتک	(23a/6),
el	ال	(23b/9),	emcek	امجك	(28b/5),
erkek	اركك	(8b/2),	etmek	اتمك	(8b/9)
eyit	ايت	(13b/7),	esrük	أسرك	(28b/11),
dere	دره	(22b/10),	dede	دده	(6a/9),
deve	دوه	(10a/8),	gölge	كولكه	(23a/2),
göñlek	كوكلك	(23a/6),	igne	اكنه	(24a/3)

S.C.’de kapalı “e” ile ilgili şu iki örnek dikkat çekmektedir:

yel āvāzı	“rüzgar,yel sesi”	بیل ²⁰	(13b/5)	esresiz ye (ی) ile yazılırken,
gice	“gece,akşam”	كجه	(13a/5)	“ye” siz ve esresiz yazılmıştır.

“ı” ve “i” Ünlülerinin Yazılışı

“ı” ünlüsü kelime başında elifle (ل) “i” ünlüsü ise kelime başında elif-ye (ی) ile gösterilmiştir. Her iki ünlü de kelime sonlarında ye (ی) ile karşılanmıştır. Bazı durumlarda esreli ye (ی) ya da yalnızca esre (ـ) kullanılmıştır. Hem “diş” hem de “dişi” kelimesinin yazılışı aynıdır her ikisinin de ünlüleri yazılmamıştır. “Beksimed²¹” örneğinde ise sadece esre (ـ) kullanılmıştır.

ıraqlık	ار قلق	(6b/4),	ikisi	اكسى	(18b/10),
ıssı	اسى	(9b/11),	kişi	كشى	(28b/11),
ırmaqlar	ار مقار	(29a/4),	dişi	د دش	(10b/7),

²⁰ Bkz. Zeynep Korkmaz, “Eski Anadolu Türkçesinde İmla-Fonoloji Bağlantısı Üzerine Notlar” s.497, Türk Dili Üzerine Araştırmalar, C.I. TDK. Yay. Ankara, 2005.

²¹ Bugün “peksimet” şeklinde kullanılan kelimenin Yeni Tarama Sözlüğü’nde Yunanca “peksimādi” den geldiği yazılmıştır.

kıyı	قِی (7a/3),	diri	دری (18b/7),
katı	قَتِی (28b/11),	diş	د ش (17b/5).
dilek	د ِ لك (7a/3)		

“o” ve “ö” Ünlülerinin Yazılışı

“o” ve “ö” ünlüleri kelime başında elif –vav (او) ile gösterilmiştir. Bazı durumlarda sadece elif (ا) kullanılmıştır. Kelime ortasında “koyuk” kelimesinde ünlüler yazılmamış bunun yerine çift ötre konulmuştur. “şoyuk” kelimesi ise hem ünlüsüz hem de ötresiz yazılmıştır.

“o” ünlüsü

ot	اوت (9b/9),	ondan bir	اوندن بر (24a/1),
oğ	اوق (23b/6),	koruk	قورق (21b/2),
od	اود (26a/3),	oyluk	اویلق (11b/7),
yol	یول (3b/1),	oğlan	اوغلن (21a/9),
koyuk	قوُق (21b/10),	dostluk	دوستلق (9b/4),

“ö” ünlüsü

öyle	اویله (7a/4),	öni	اوکی (26b/2),
------	---------------	-----	---------------

“o” ve “ö” nün sadece elifle (ا) yazıldığı örnekler

ötürü	اتورو (3a/1)
-------	--------------

“u” ve “ü” Ünlülerinin Yazılışı

Metnimizde “u” ve “ü” ünlülerinin kelime başında elif-vav (او) ile bazen de sadece elifle (ا) yazıldığı görülmüştür. “un” kelimesi ötreli elif-vav ile yazılmıştır.

“u” ünlüsü

un	أون	(28a/1),	uvağ	اوق	(6a/7),
ulu	الو	(5b/7),	ucuzluğ	اجوزلق	(29b/7),
oğ ur-	اوق ارمق	(18a/7),	ağarsu	اقر صو	(9b/10),
olsun	اولسون	(2a/9),	gün batısı	كون بتوسى	(7b/7)

“ü” ünlüsü

üç	اوج	(12a/11),	üleş	اولش	(12a/5),
üzerine	اذر نه	(2a/9),	güneş	كونش	(6a/1),
süci	سو جى	(4a/11),	küçük	كوچك	(22a/6),
tülü	تلو	(5a/8),	dükeli	دكلى	(7a/6)

II.1.2. ÜNSÜZLERİN YAZILIŞI

Satırarası Türkçe tercümelelerdeki ünsüzlerin yazılışında önemli bir istikrarsızlık yoktur. Ancak bazı ünsüzlerin yazılışında ikili hatta üçlü şekillere rastlanmaktadır.

“b” Ünsüzünün Yazılışı

Kelime başında “b” ünsüzü taşıyan Türkçe kelimeler daima (ب) ile yazılmıştır.

bişmiş balık	بشمش بلق	(24b/2)
bişirmek	بشرمك	(16a/4)
beksimed	بكسمد	(7a/2)
baş barmak	باش برمق	(18b/4)
beg	بك	(19a/9)
bardak	بر دق	(8a/10)

babatya²²   با - بد - به   (4b/5)

“p” Ünsüzünün Yazılışı

“pamuk” kelimesi, döneminin ağız özelliklerine paralel olarak üç farklı imla ile yazılmış olmasıyla dikkat çekmektedir:

bamuğ	بموق	(28b/1)
panbuğ	پنبوق	(28b/1)
pamuğ	پموق	(6b/10)

“kapu” kelimesinde de ikilik görülür:

ķabu	قبو	(16b/2)
ķapu	قبو	(16b/2)

“toprak” kelimesinin iki türlü yazılmasıyla birlikte “p” li (پ) şeklinin yaygın olduğu görülmüştür:

tohrağ	طبرق	(7a/7)
tohrağ	طبرق	(7a/7)

“yaprağ” kelimesi de iki türlü yazılmıştır:

yaprağ	یبرق	(19a/4)
yabrağ	یبرق	(7b/7)

Türkçe kelimelerde iç ve son sesteki “p” ünsüzü hem (ب) hem de (پ) ile yazılmıştır:

çöb	جوب	(19b/10)
çörçöb ²³	جورجوب	(16b/10)
köpri	كوپرى	(22b/10)

²² Talat Tekin bir makalesinde Tarama Sözlüğünde kelimenin **babadiye (babadya)** yazıldığını söylemiş fakat kelimenin aslının Modern Grekçe papaditsa'nın bir türü olan **papadia** olduğunu belirtmiştir. Bkz.Talat Tekin “*Tarama Sözlüğü Üzerine Bazı Açıklamalar II*” s.159-169, TDA 4,1994. Makalenin alındığı kaynak: Talat Tekin, Makaleler II, Öncü Yay. Ankara 2004,s.386.

²³ **çörçöp** kelimesi Anadolu’da yaygın olarak kullanılan ikiz kelimelerden (hendiadyoin) biridir.İkiz kelimelerle ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Hasan Eren, “*İkiz Kelimelerin Tarihi Hakkında*”,s. 283-286, Ankara Üniv.DTCF. Dergisi, c.VI, sayı 2, Ankara, 1949.

qablañ	قبلك	(15a/3)
pās	پاس	(15a/6)
top	طوب	(20a/11)

“t” Ünsüzünün Yazılışı

Metnimizde “t” ünsüzünün kullanımında kalın ünlülerle teşekkül etmiş kelimelerde (ط) yaygındır. İnce ünlülü kelimelerde (ت) kullanılmıştır. Ancak bazı durumlarda nöbetleşmeler görülür. (ط) yerine “dal”(د) harfinin kullanıldığı örnekleri de görmek mümkündür. Aynı kelimenin hem (د) hem (ط) hem de (ت) ile yazılması ise ağız özelliklerinin bir yansıması olarak karşımıza çıkmaktadır.

“tuz” kelimesi üç şekilde yazılmıştır:

tuз	طوز	(5a/2)
duzlu şu	دز لوصو	(6b/9)
tuзlu	طز لو	(9b/10)

“dul” kelimesi iki şekilde yazılmıştır:

tuл ‘avrat	طول	(28a/2)
dul ‘avrat	دُل	(28a/2)

“tatmak” fiili üç biçimde görülür:

tuлlu	طتلو	(17a/8)
tatmācı	تتما جى	(11a/10)
dādsızlıq	دادسزلك	(21a/5)

“çardağ” kelimesi iki biçimde görülür:

cardağ	چرداق	(3b/5)
çarṭāğ	چارطاق	(3b/5)

tumanlu	طومانلو	(27b/9)
duzağ	دوزق	(24b/2)

tuşak>dudak	طو طق	(19b/8)
dolu<şolu	طولو	(24b/1 şolu)
tamzırmaş	طمزر مق	(28b/3)
Tańrı	تكرى	(3a/7)
daşı	دخى	(22b/8)

Nazal “ñ” Ünsüzünün Yazılışı

Satırarası Türkçe tercümelelerde geçen “nazal n” ünsüzü daima (ك) ile gösterilmiştir. Sadece bir yerde “nun-kef” (نك) ile yazılmıştır: “Ėońuř” sözcüğündeki “nazal n” genellikle “kef” ile karşımıza çıkarken 24a/5’te (نك) ile karşılanmıştır.

Tańrı	تكرى	(25a/10)
sińek	سكك	(7a/2)
süńü	سكو	(20b/10)
öń	او ك	(19b/ 2)
yańađıń	يكا غك	(20a/9)
göńül	كو كل	(8b/1)
yüń	يك	(5b/11)
sińiren řu	سكر ن صو	(29a/5)
deńiz	د كز	(6b/9)
bań	باك	(16a/1)
dińlenmek	دكلنمك	(25b/6)
yeńi	يكى	(4a/1)
yaluńuz	يلو كز	(19a/8)
řarańulıř	قرا كو لق	(18b/9)
yańlıř	يكلش	(8b/5)
iriń	ا ريك	(15b/9)
řablań	قبلك	(15a/3)

“ş” Ünsüzünün Yazılışı

Kalın ünlü taşıyan kelimelerde “ş” ünsüzü bütün tarihi süreçlerde olduğu gibi sad (ص) ile yazılmıştır.

şoşak	صو قق	(20a/10)
şavaş	صو ش	(5a/6)
şaru	صرو	(18a/4)
şığır	صغر	(11a/9)
aşşı	اصی	(12b/2)
şurşak	قر صق	(15b/3)
yaşduğ	يصد و غ	(16a/2)
şoluğ	صو لو	(17a/10)

“c” ve “ç” Ünsüzlerinin Yazılışı

Kelime başında

canlu	جا نلو	(3b/6)
çaşır	جقر	(15b/6)
çardağ	جر د ق	(3b/5)
çartâğ	چار طاق	(3b/5)
çölmek ²⁴	جلمك	(4a/8)
çeri	چرى	(12b/3)

Kelime ortasında

çiçek	چچك	(2b/11)
domurçuğ	دُمر جو ق	(2b/11)
şarabalcığ	قر بلجق	(4a/6)

²⁴ Bu kelimeye ağız özelliği olarak göçüşme (metatez) vardır. **Çömlük**→**çölmek**

Kelime sonunda

qoc قوج (15b/11)

II.1.3-İSİM ÇEKİM EKLERİNİN YAZILIŞI**II.1.3.1.ÇOKLUK EKİNİN YAZILIŞI²⁵**

Çokluk eki kimi zaman köke bitişik kimi zaman da kök ya da gövdeden ayrı yazılmıştır:

uşacuç oğlan+lar	اوغلنلر	(11a/3)
yazuç+lar	يند قلر	(2a/10)
defter+ler	دفتلر	(2a/10)
qutlu+lar	قتلو لر	(7b/9)
bölük+ler	بولك لر	(24b/6)
gemi+ler	كمي لر	(10b/4)

II.1.3.2. İYELİK EKLERİNİN YAZILIŞI**1.Teklik Şahıs İyelik Eki: +m**

benim cān+um	بنم جانم	(7a/1)
oğ(u)l+um	اغلوم	(7b/6)
qarındaş+ım	قارنداشم	(9b/5)
benim el+im	بنم الم	(29b/5)

2.Teklik Şahıs İyelik Eki :+ñ

seniñ üzeri+ñ+e	سنك اوزرکه	(27a/8)
saqlayıcı+ñ	سقلیحوك	(27a/11)

²⁵ A.von Gabain'e göre çokluk eki dikkatli yazmalarda isme bitişik yazılmaz çünkü bu ek aslında bir kelimenin ekleşmesidir.

seniñ boy+uñ سنك بيوك (25b/10)

3.Teklik Şahıs İyelik Eki:+ı,+i,+sı,+si

buğday baş+ı بغداى باشى (6a/5)

oğlan yatağ+ı اوغلان يتغى (11b/7)

eşk boncuğ+ı اشك بونجغى (5a/11)

belde altun kise+si بلده التون كسه سى (15a/6)

ağca yazu+sı اقجه يزوسى (22b/4)

Bazı durumlarda 3.teklik şahıs iyelik eki - eksiz biçimde kalıplaşmış olmasından ya da nüshadaki yanlışlıktan ötürü- yazılmamıştır:

deve palan+Ø دوہ پالان (12a/6)

göz yaş+Ø كوز ياس (18a/8)

bāş tāk+Ø باش تاج (17b/3)

yaban şoğan+Ø بين سخان (20a/11)

çağmaq taş+Ø چقمق طش (20b/2)

1.Çokluk Şahıs İyelik Eki:+ImIz

dükelimiz دكلمز (3b/7)

3.Çokluk Şahıs İyelik Eki:+ları,+leri

ertü²⁶ bulutları ار تو بلىت لرى (10a/1)

²⁶ Bu kelime metinde miğhā-yi bāmdādi tamlamasına karşılık olarak “erte,erken,seher vakti, sabah bulutları” anlamında kullanılmıştır.

II.1.3. HAL EKLERİNİN YAZILIŞI

- **Yalın Hal + Ø (eksiz)**

İyelik eki almış kelimelerin yalın hali, genellikle başka bir isim çekimi ekinin yerini tutmaktadır²⁷. Aşağıdaki örnekte iyelik ekli yalın hal, yükleme hali eki görevindedir²⁸ :

beytlerüm oğuyasın بیت لروم اوقیاسن (23a/10)

- **Tamlama Hali Eki: +nı, +iñ, +nıñ, +niñ**

kapu+nun süsi قپو نك سوسى (16b/2)

yaban şığırı+nıñ dişisi بیا ن صغر نك دشسى (16b/3)

- **Belirtme Hali Eki²⁹ : +ı, +i³⁰, +nı, +ni, +n, Ø**

işbu nüsha adı+nı alu du‘ādan ادىنى (3a/5)

sen a+nı görür gibisin انى (20a/4)

Bazı durumlarda eksiz olarak yazılmıştır:

yemi+n+Ø يمين (26a/11)

sulţan malı+n+Ø سولطان ما لن (26b/4)

Tañrınıñ ‘inayet+Ø birle تکر نك عنايت بر له (2b/11)

²⁷ Güner Gülsevin, Eski Anadolu Türkçesinde Ekler, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2007, s.17-21.

²⁸ Leyla Karahan’a göre, yükleme (belirtme) hali vardır; ancak, bu hal zaten **eksizdir**. Ek, yükleme halindeki nesnenin belirticisidir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Leyla Karahan, “Yükleme ve İlgi Hali Ekleri Üzerine Bazı Düşünceler” s.605-611, 3. Uluslar Arası Türk Dil Kurultayı 1996, Ankara, TDK. Yay, 1999.

²⁹ a.g.m. Leyla Karahan, ilgi eki ile yükleme (belirtme) ekinin “ismin kendi dışındaki kelimelerle münasebetini ifade eden bir gramer kategorisi” şeklinde tanımlanan “hâl” kavramına uygun düşmediğini belirterek bu iki eki, **hâl eki** saymamaktadır. Ona göre bu ekler diğer hal eklerine benzemedikleri gibi hal kategorisi içerisinde değil, ayrı bir kategori içinde işlenmelidir.

³⁰ Mustafa Canpolat’a göre, EAT.deki belirtme durumu ekinin Eski Türkçedeki +ğ/+g’den geldiği görüşü yanlıştır. Ona göre eğer bir +ğ/+g düşmesi olsaydı, bu ek “+ı” değil “+U” olurdu. Ayrıca daha -ğ/-g sesinin düşmesi söz konusu olmayan Karahanlı Türkçesinde “+ı” belirtme durumu ekinin bulunması, yaygın tezi çürütmektedir. Harezmi, Kıpçak metinlerinde ve karışık dilli eserlerde +ğ/+g eki görülmediği gibi yuvarlak ünlülü biçiminin de bulunmaması, bu ekin daha önceki dönemlerde bütünüyle kaybolduğunu ve en son örneğinin Karahanlı Türkçesinde bulunduğunu gösterir. Neticede Canpolat, ekin kökenini başka yerde aramanın lüzumsuz olduğunu, Oğuzcada ben+i, sen+i, a+nı gibi tekil adılarda görülen asıl adil belirtme durumu ekinin **genelleşmiş** olduğunu söyler. Bkz. Mustafa Canpolat, “Eski Anadolu Türkçesindeki Belirtme Durumu (Accusativus) Ekinin Kökeni Üzerine”, s.9-11, Türkoloji Dergisi, c.X, 1.sayı, DTCE. Yay. Ankara, 1992.

- **Yaklaşma Hali Eki:+a,+e**

üzerin+e   از ر نه   (16a/7)

sañ+a   سکا   (17b/10)

- **Bulunma Hali Eki:+da,+de**

için+de   ا جند ه   (18b/9)

kitabın+da   کتا بند ه   (2a/2)

- **Ayrılma Hali Eki:+dan,+den**

Ayrılma hali ekinin yazılışında ikilik görülmektedir: Bazen “dal-nun” bazen de Arap imla geleneğiyle yani “tenvinli elif” ile “nun” suz şekilde yazılmıştır.

bun+dan ğayri   بوند أ غیر   (2a/7)

kılmak+dan ötürü   قلمقد أ اتورو   (3a/1)

yerin+den gitmek   یرند ن کتمک   (28a/11)

- **Vasıta Hali Eki:+la, +le, +n**

edeb+(i)le   ادبله   (22a/2)

Vasıta anlamı yalnızca tek örnekte “birle” edatı ile verilmiştir:

Tañrınıñ ‘ināyet birle   تکر نک عنایت بر له   (2b/11)

“+n” eki de sadece bir yerde karşımıza çıkar:

toñuz+la+n ħurd+ı   طکزلان قردی   (14a/1)

- **Eşitlik Hali Eki:+ca, +ce**

kızıl+ca   قزلجه   (28b/1)

ni+ce   نجه   (15b/1)

ayrı+ca   ایرجی   (30a/5)

• **Yön Gösterme Hali Eki:+ra ,+re, +aru,+erü³¹**

taş+ra	طش ه	(22a/2)
iç+erü	اچرو	(26b/9)
yuğ+aru	يقارو	(11a/8)
soñ+ra	سكر	(29b/9)

• **Aitlik Ekinin Yazılışı:**

Aitlik eki “-kı/-ki/-ğı/-gu” nun ünlüsünün –ağız özelliği olarak-kalınlık-incelik uyumu içinde olduğu görülür:

yer altında+ğı ev	التند غي	(13b/1)
tağ içinde+ki yol	اچند ه کی	(12b/11)

II.1.4.FİİL ÇEKİM EKLERİNİN YAZILIŞI

Geniş Zaman Çekimi:

3.Teklik Şahıs	tut-ul-ur	طوتولر	(5b/3)
3.Teklik Şahıs	kāfirler aña tap-ar-lar	طابئرلر	(28a/5)

³¹(+ ğArU > +ArU). Elövset Zakiroğlu Abdullayev’e göre ; garu kelimesi ‘kol , bilek , güç, kuvvet’ anlamlarına gelmektedir.Türk dilinin eski kaynaklarında ve çağdaş Türk dilinde garu sözcüğünü “yer” anlamına gelen kelimelere eklenmiştir. Genellikle istikamet göstermek için elle işaret verilir. Bu ise yalnız el görüldüğü vakit mümkündür.Konuşan şahıs istikameti bildirmek için dinleyenin göremediği şartlarda yerin ismini söyleyip aynı zamanda ‘kol’ kelimesini , yani bu anlamdaki garu kelimesini eklemiştir. Zaman geçtikçe ‘garu’ kelimesi “yer” anlamına gelen kelimelerle kullanılarak çiftleşmiş daha sonra da ekleşmiştir. Bu gelişim sürecinde de birkaç varyant almıştır :Önce son ses düşmüştür , sonra R sesi sonra da G sesi düşmüştür. Son haliyle yönelme hal eki şeklini almıştır. Örneğin ;taşgar , kitabga>kitaba.Türkçe’de “ içeri, dışarı , ileri” kelimelerinde devam etmektedir.Abdullayev bu görüşleriyle Kononov’a katıldığını söylemiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. ABDULLAYEV, Elövset Zakiroğlu , “Türk Dillerinde ‘garu’ Sözcüğünün Gelişmesi ve Datif (Varımlı) Hal Ekinin Kökeni Hakkında” Türk Dillerinin Tarihsel Gelişme Sorunları , TDK. Ankara, 1996, s.s.9-18.

Olumsuz 3.Teklik Şahıs boyun vir-mez ورمز (24a/8)

Emir Çekimi:

“-ğıl/gil” ekine ait sadece bir örnek bulunmaktadır. Diğer emir kipi 2.teklik şahıs çekimleri eksizdir.

2.Teklik Şahıs	ol-ğul	اولغول	(11a/7)
3.Teklik Şahıs	şükr olsun	سكر اولسون	(30a/4)
2.Teklik Şahıs	söz eyit	سوز ايت	(27a/10)
2.Teklik Şahıs	korq	قورق	(26a/5)
2.Teklik Şahıs	ezberle	ازبرله	(5b/10)
2.Teklik Şahıs	yi	يى	(13b/7)
2.Teklik Şahıs	iç	اچ	(13b/7)
1.Teklik Şahıs	ıraq ol-a-m	ارق اولم	(5a/1)
3.Teklik Şahıs	söyle-me	سيلمه	(20b/6)

Görülen Geçmiş Zaman Çekimi:

3.Teklik Şahıs	öl-di	اولدى	(17b/1)
3.Teklik Şahıs	boğ-ul-dı	بغدى	(17b/1)
1.Teklik Şahıs	vir-dü-m	وير دم	(3a/5)

Öğrenilen Geçmiş Zaman Çekimi:

3.Teklik Şahıs	işid-miş	اشد مش	(11b/8)
----------------	----------	--------	---------

İstek Kipi Çekimi:-a,-e,-u, -ecek,-çek³²

2.Teklik Şahıs	bil-e-sin	بل سن	(29a/1)
3.Teklik Şahıs	meş‘ale gibi ol-a	مشله کيى اوله	(28a/10)
3.Teklik Şahıs	gör-icek	كرجك	(26a/11)

³² gelecek zaman işlevindedir.

3.Teklik Şahıs gör-içek كورچك (26a/11)

Şart Kipi Çekimi:

2.Teklik Şahıs dal-ar-sa-ñ دلارسك (28a/10)

Aşağıdaki üç örnekte bulunan “-a/-e-“ istek kipi eki, geniş zamanın şartı anlamında kullanılmıştır:

2.Teklik Şahıs eger sen ‘ilm oğu-(y)-a-sın اكر سن علم اقويسن (24b/7)

2.Teklik Şahıs işid-e-sin اشده سن (20b/6)

3.Teklik Şahıs ezber tut-a ازبر طوته (18b/9)

Ek Fiilin ve Bildirme Ekinin Yazılışı:

bul-un-mış-dur بولنمودر (16a/7)

ver-il-miş-dür وریلمشدر (2a/9)

var-(1)-sa وارسه (21b/1) Ekfiilin şartı

dükeli durur دکلی درر (7a/7)

ev+i+dir اودیر (29b/1)

gibi+sin کبی سن (20a/4)

II.1.5-YAPIM EKLERİNİN YAZILIŞI

Satırarası Türkçe kelimelerimizde bulunan yapım ekleri yazılış bakımından istikrarlıdır. Olağan görünüm arz eden yapım ekleri, ayrıntılı olarak “Yapım Özellikleri” başlığı altında inceleneceği için; aşağıda , sadece farklı şekillerde göze çarpan istikrarsız ekler verilmiştir.

“budağ” kelimesi üç şekilde yazılmıştır:

buda-ğ بودق (3b/11,25a/3)

buğa-ğ+lar بوطق لر (16a/5)

bud-ğa بودقا (5b/11)

Bilindiği gibi Uygur imla geleneğinde bazı çekim ve yapım ekleri kökten ayrı, Arap imlasında ise köke bitişik yazılırdı. S.C.de her iki özellik de görülmektedir:

yılan+cık	يلن جق	(9b/4)
yılan+cık	يلنجق	(9b/4)

Benzetme edatı olan “gibi” kelimesi iki biçimde yazılmıştır:

gibi	كبي	(29a/1)
gibi	كب	(2a/7)

Batı Türkçesinde, (-ğ/-g->Ø) g düşmesi hadisesiyle sıfat-fiil eklerinden “-ğan/-gen’in kalıplaşmış kelimeler hariç “-An”e dönüştüğünü biliyoruz. “-ğan/-gen” sıfat fiil eki, Divan u Lugati’t-Türk’de “bir eylemin çok yapıldığı” anlamına gelmektedir. S.C. ‘de -eski bir kalıntı olarak- sadece bir örnekte “-gen” sıfat-fiiline rastlamaktayız:

gül-egen ‘avrat	كولكن	(21a/9)
-----------------	-------	---------

Ekin başka fiillerdeki kullanımı her zaman “-an/-en” biçimindedir:

av avlayan kuş	آو اوليان قوش	(13b/3)
----------------	---------------	---------

II.1.6-SORU EKİNİN YAZILIŞI

Soru eki “-mı/-mi/-mu/mü” hem düz hem de yuvarlak ünlülü biçimiyle yazılmıştır:

ola mı	اولامى	(17b/10)
var mudur	وارمدر	(26b/6)

II. 2. SES ÖZELLİKLERİ

II.2.1.-SES DEĞİŞMELERİ

II.2.1.1.Ünsüz Uyumu

Bilindiği gibi Eski Anadolu Türkçesinde tonlu şekilleriyle kalıplaşmış olan ekler, kelimenin kök veya tabanı tonsuz bir ünsüzle de bitse her zaman tonlu olarak kullanılırdı. S.C.'de bu özellik şu eklerde görülmektedir: +dA ,+dAn, -dI, -dUm, +dUr,-dUğ.

bulunmuşdur	(16a/7)
yoğdur	(8a/6)
tağduğları	(28a/6)
ğarınca yumurdası	(6a/11)

II.2.1.2.Ünsüz Değişmeleri

- Satır altı Türkçe kelimelerde tonlulaşma görüldüğü gibi henüz tonlulaşmamış ve imlada t- (ط) ünsüzüyle korunmuş kelimeler bulunmaktadır:

tuğak > dudak	(19b/8)
ğamar	(28a/2)
ğumanlu bulut	(27b/9)
ğoğrı	(19a/2)
ğaşra	(22a/2)
ğoy-	(11a/2)

- Ayrıca hem tonlulaşmış hem de tonlulaşmamış bazı kelimeler vardır:

ğul	(28a/2)
dul	(28a/2)

Tonlulaşma

t->d-

depele-	(26a/6)
demir	(29a/9)

dilek	(7a/3)
dırnağ	(19a/2)
duzağ	(24b/5)
danişık yer	(12b/4)
diş	(29b/7)

-t>-d

od ³³	(29b/11),
ğurd	(21b/11)

-t->-d-

yumurda	(6a/11)
---------	---------

-c>-c

uc	(3a/10, 4b/9)
güc	(11a/4)

k->g-³⁴

göz ³⁵	(11a/9)
-------------------	---------

-p>-b

top	(20a/11)
-----	----------

³³ Bu örnekteki tonlulaşma olayının çok eski tarihlerde başlamış olduğunu düşünmekteyiz. Anlamı: bitki,ot.

³⁴ "kelime başında #k>#g değişmesi teorik olarak Orta Türkçe devresinden itibaren ortaya çıkar. Arap harfli metinlerde "k" ve "g" sesleri için ayrı ayrı şekiller bulunmadığı için Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde bu sesleri ihtiva eden kelimelerin tespiti ve dolayısıyla #k>#g değişiminin hangi kelimelerde meydana geldiğini takip etmek de güçleşmektedir." Ancak Garib-name, Kur'an Tercümesi gibi eserlerde "g" sesi açıkça işaretlenmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Zeki Kaymaz, "Bazı Eski Anadolu Türkçesi Metinlerinde "K" Sesinin Temsili", 3.Uluslar Arası Türk Dil Kurultayı 1996, Ankara, TDK. Yay. 1999, s.659-664.

³⁵ Zeki Kaymaz'a göre, "köy, keçi, gök..." gibi kelimelerin Anadolu ağzlarına paralel olarak EAT. metinlerinde k>g değişimi belirtilmemiş de olsa "göy, geçi, gög.." şeklinde okunması doğru bir yaklaşımdır.

Tonsuzlaşma

-p>-b

çöb (19b/10)

-p->-b-

yabıcı³⁶ (19b/3).

- S.C.’in satır altı Türkçe tercümelelerinde, hem “yaz” hem “yay” hem de “yazlak” kelimeleri yanyana neredeyse eş zamanlı olarak kullanılmıştır:

yaz	(4b/4)
yay	(4b/4)
yazlak	(4b/4)

II.2.1.3.Ünlü Uyumları

Yuvarlaklaşma

Eski Türkçeden beri devam eden ikinci hece yuvarlaklığı S.C.’de de bulunmaktadır:

getür-	(2a/8)	kendüzin	(16a/7)	gizlü	(25a/1)
yağmur	(9b/11)	içerü	(26b/9)	ķancarü	(26b/9)
ķarañu	(18b/9)	ķarşu	(4b/11)	ķayğulu	(29b/7)
incü	(6b/11)	ayu	(17a/11)	canlu	(6b/7)
bellü	(5a/8)	yaşduğ	(16a/2)	gice yarusı	(17a/9)
bal ārusı	(12b/7)	bilezük	(4a/5)	atlu süvar	(4a/4)

anuñ sarusı (5a/2).

Kelime sonundaki “-g/-ğ” sesinin düşmesi nedeniyle oluşan yuvarlaklaşmalar ise aşağıda görüldüğü şekildedir:

ķapıg>ķapu (29a/8)   çerig>çeri (12b/3)   tirig>diri (18b/6).

³⁶ 19b/3 ‘te hem “yapu” hem de “yabıcı” kelimeleri yer almaktadır. Tonsuzlaşma yapım ekinin eklenmesiyle gerçekleşmiştir.

Geniş zaman ekinde de yuvarlaklaşma vardır:

getür (10a/6).

Düzleşme

Eski Anadolu Türkçesinin en önemli ses özelliği olan ikinci ve üçüncü hece düzlüğü S.C.de şu örneklerde bulunmaktadır:

oķı (15a/7)	ordı (29b/11)	ķuzı (28a/7)
toğrı (19a/2)	köki (25a/1)	oyuncı (10b/7)
ķurı balıķ (24b/3)	ķapucı (10b/9)	bāl ārusı (12b/7)

II.2.2.-SES OLAYLARI

II.2.2. 1. Uzun Ünlüler

Metnimizde “a” ünlüsünün kimi zaman üstünlü elifle (اَ) ama çoğunlukla da medli elif (آ) ile ; “u” ve “o” ünlülerinin de ötreli elif-vav (و) ile yazılmış olması, bu ünlülerin uzun olma ihtimalini kuvvetlendirmiştir.

ba:l a:rusı	بال اروي	(12b/7)
ta:ş	طاش	(18a/6)
a:d	اد	(24b/8)
ta:rılıķ	ط ا ر ل ق	(19b/7)
a:y	آي	(24a/9)
ba:ş	باش	(26a/9)
u:n	اون	(28a/1)
o:d	اود	(29b/11)
sü:ci	سو جى	(7b/11)
a:ş	آش	(6b/1)
ba:y	با ي	(7b/10)

Silk-i Cevāhir’de geçen, uzun ünlü kalıntısı taşıyan bu kelimeleri Talat Tekin’in “Türk Dillerinde Birincil Uzun Ünlüler”³⁷ kitabında belirttiği kelimelerle karşılaştırdığımızda aynı kelimelerin hem Göktürk, Uygur, Karahanlı gibi tarihi şivelerde hem de Türkmen, Balkar, Gagavuz gibi modern lehçelerde kullanılan kelimelerle aynı olduğunu görmekteyiz:

³⁷ Talat Tekin, Türk Dillerinde Birincil Uzun Ünlüler, Simurg Yay. Ankara, 1995.

S.C.'de**Talat Tekin'de**

a:d	“ad, lakap, unvan”	→ Yakutça ve Türkmençe'de ād, DLT.de āt
ba:ş	“yara,çıban”	→ Yakutça'da bās, Türkmençe'de bāş, DLT.de bāş
ta:r	“dar”	→ Yakutça tār, Türkmençe dār, DLT.de tār
ta:ş	“taş”	→ Yakutça tās, Türkmençe dāş, DLT.de tāş
o:d	“ateş”	→ Yakutça uot, Türkmençe ôt, Balkarca ôt
a:y	“ay”	→ Nijniy Novgorod Tatarcasında āy, Türkmençe āy, DLT.de āy
o:d	“od”	→ Nijniy'de ôt, Yakutçada uot, Türkmençe ôt
a:ru	“bal arısı, eşek arısı”	→ Koybalca ve Karagasça'da ār, Modern Hakas ve Tuva'da ār, Kırgız ve Gagavuzda ārı, Kırgızca ārı
u:n	“un”	→ Özbekçenin Harezmi lehçesinde ūn, Türkmençe'de ūn, Balkarcada ūn, DLT.de ūn, Halaçça hūn
sü:ci	“tatlı”	→ Özbekçenin Harezmi lehçesinde sūci, Türkmençe süyci
a:ş	“aş, yemek,pilav”	→ Özbekçe'de āş, DLT.de āş
ba:y	“zengin”	→ Yakutça bāy, DLT.de bāy
ba:l	“bal”	→ DLT.de bāl

Bu kelimeleri Zeynep Korkmaz'ın makalesinde³⁸ listelediği kelimelerle karşılaştırsak aynı kelimelerin bazı EAT. eserlerindeki kelimelerle aynı olduğunu görürüz:

S.C.'de**Zeynep Korkmaz'da**

a:ru	→	Hurşid-name'de āru
a:ş	→	Ferheng-name'de āş, Yusuf ve Zeliha'da āş, Mantıkuttayr'da āş
a:y	→	Mantıkuttayr, Hurşid-name ve Divan-ı Hidayet'de āy, Behcetü'l-Hadāik'de āy
ba:ş	→	Kad Burhaneddin Divanı ve Hurşid-nāme'de āy
ta:rılık	→	Behcetül-Hadāik'te tār, Yusuf ve Zeliha'da tār
ta:ş	→	Marzuban-name Tercümesinde tāş,

³⁸ Bkz. Zeynep Korkmaz, “Eski Anadolu Türkçesinde Aslı Ünlü (Vokal) Uzunlukları”, s.49-66, Ankara Üniv.DTCF. Dergisi, Ankara, 1971.

o:d → Yusuf ve Zeliha'da taş
Behcetül-Hadâik, Mantıkuttayr,
Marzuban-name Tercümesi ve
Hurşîd-name'de öt

II.2. 2. 2.Ses düşmesi

-g/-ğ> Ø

Eski Türkçede kelime sonlarındaki “g” sesinin genel olarak Batı Türkçesinde düşmesi, satır altı tercümelerde de sistemli şekilde görülmektedir:

kapığ>kapu (29a/8), sarığ>saru (5a/2).

-h> Ø

Aşağıdaki örnekte yabancı bir kelimeye Türkçe bir ek gelmesiyle, hece sonunda bulunan “h” ünsüzü düşmüştür ve bu da bir ağız özelliğidir:

badişâlık<bâdişah+lık (19a/1)

II.2.2.3. Orta Hece Düşmesi

Satır altı Türkçe tercümelerde oldukça dikkat çekici bir durum vardır: Hece birleşmesinden kaynaklanan bir hece düşmesi örneği olarak ‘kardeş’ kelimesi hem “kardeş” hem de “karındaş” şeklinde iki türlü ve eş zamanda kullanılmıştır:

karında eş> karındaş> kardeş

kardeş (4a/9), karındaş (9b/5)

“Kendüzin” kelimesinde hem hece birleşmesi hem de orta hece düşmesi vardır:

kendü özi >kendüzin (16a/7)

S.C.'de geçen diğ er hece düşmesi örnekleri ş unlardır:

kö l i g e > gö l g e	(13b/9)
tü k ü r - ü k ³⁹ > tü k r ü k	(15a/2)
ya ñ ı l - ı ş ⁴⁰ > ya ñ l ı ş	(8b/5)
e s ü r - ü k ⁴¹ > e s r ü k	(28b/11)
b u y u r - u k + ı > b u y r u k ı	(9b/7)

II.2.2. 4. Göçüşme

Eski Anadolu Türkçesinde çok sık rastlanmı ş göçüşme örneklerini Satır altı Türkçe Tercümelerde de görmek mümkündür. Burada ilginç olan durum ; aynı kelimenin hem göçüşmeli hem de göçüşmesiz yazılmasıdır:

ç ö m l e k (27b/7)

ç ö l m e k (29a/8)

II.2.2.5. İkizleşme

Batı Türkçesinde kelime sonunda bulunan “g/ğ” seslerinin sistemli şekilde düşmesiyle bazı kelimelerde ses ikizleşmeleri oluşmuştur. Buna örnek olarak metnimizde sadece iki örnek vardır:

a s ı ğ > a s s ı (12b/2), e l i ğ > e l l i (30a/3).

II.2.2.6. Sızıcılaşma

Eski Anadolu Türkçesinin karakteristik bir özelli ğ i olarak patlayıcı seslerin sızıcılaşması olayı, a ş a ğ ı d a k i ö r n e k l e r d e m e v c u t t u r :

t a k - ı > d a ğ ı (26b/3)

k e d - > g i y - (6b/8)

b o y u n b a ğ + c ı k + ı > b a ğ c ı ğ ı (19b/10)

³⁹ Lan-Ya Tseng, Türkiye Türkçesinde Orta Hece Düşmesi, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2002, s.29

⁴⁰ a.g.e. s.48

⁴¹ a.g.e.s.49. Ayrıca “yañlı ş ” ve “esrük” kelimeleri Kitâb-ı Ğ unya’da da geçmektedir.

II.2.2.7. Hece Birleşmesi

uş imdi >şimdi (9b/3), yalıñ öz > yaluñuz (27a/10)

Yine metnimizde ilginç bir örnek olarak; “kimse” ve “kimesne” kelimelerinin her ikisine de rastlanmıştır:

kim ise ne >kimesne>kimse

kimesne (10a/6),

kimse (17b/10)

qarında eş> qarındaş> qardeş

qardeş (4a/9), qarındaş (9b/5)

S.C.’ de 27a/7’de “kendü” kelimesi geçerken 16a/7’de de “kendüzin” şekli geçmiştir. Kelimedeki hece birleşmesi tek yerde vardır:

kendü özi >kendüzin (16a/7)

II.2.2.8. Ünsüz Kaynaşması

Eski Türkçe devresinden itibaren takip edilebilen “n” ve “g” sesleri arasında görülen kaynaşma, Eski Anadolu Türkçesinin özelliklerinden biri olarak metnimizde görülmektedir:

süngü> süñü (21a/5), anga > aña (26b/10),

yanga > yaña (22b/3), senge>saña (17b/10).

II.2.2.9. Ünlü Türemesi

Sadece şu yabancı kelimedede vardır:

sükürre : üsküre (28b/7).

II. 3. YAPIM ÖZELLİKLERİ ve YAPIM EKLERİ

II.3.1-İsimden İsim Yapan Ekler

- +acuk** : uşacuk⁴² (11a/3), uvacuk⁴³ (16a/4)
- +cı** : avcı (29b/3), du‘acı (19a/10), oyuncu (10b/7), kapıcı (10b/9), kuyumcu (14a/8)
- +ak** : yañak (6a/9), bağırsuk (19b/7), uvağ (6a/7).
- +an** : oğlan (17a/2), eren (21a/10).
- +aru** : yukaru (11a/8).
- +ca** : kızılca (28b/1), akça (22b/4), ancılayın (26b/11), buncalayın (27b/1).
- +IIk/+IUk** : arılık (15b/7), yoğsulluk (17a/7), murādılık (4b/11), igulik (25b/4), çirkinlik (15b/9), dostluk (9b/4), ıraklık (6b/4), kıtluk (9b/1), çokluk (9b/1), karañuluk (9a/10), ucuzluk (29b/7), buzluk (10b/3), çerilik (14b/8).
- +sIz** : kutsuz (7b/9), cansuz (3b/6), gözsüz (6b/5).
- +dAş** : rāzdeş (11b/1), beñdeş⁴⁴ (19a/9), yoldaş (27b/11), karındaş (12a/5), adaş (11b/8).
- +cIk** : kutucuk (28a/8), gelincik (28b/2), yılcıık (9b/4), şığırcuk (22a/3).
- +II/+IU** : canlı (6b/7), enlü (7a/3), atlı (4a/4), ince bellü (5a/8), dürlü (24b/9).
- +rak/+rek** : layıkrağ (27b/1), yigrek (4b/10), büyükrek (8a/1), küçükrek (8a/1)
- +cıl/+cil** : tavşancıl (29b/3)
- +cek** : sevgücek (11b/3).
- +dın** : aydiñ (19a/6).
- +duruk** : boyunduruğ (12a/8), burunduruğ (24b/6).
- +düz** : gündüz (25a/10), yıldız (3b/3).

⁴² uşak+cuk>uşacuk

⁴³ uvağ+cuk>uvacuk

⁴⁴ T.S.de bendeş: beğdeş “eş, benzer” anlamına gelmektedir.

+(i)l	: kızıl (5a/4), erkil (6a/2), yeşil (18a/4)
+gü	: güveygü ⁴⁵ (21a/2).
+kek	: erkek (5a/4).
+le	: öyle (27a/7).
+lağ	: yazlağ (4b/4), otlağ (23a/8), sulağ (22b/3).
+lAyIn	: ancılayın (27a/2), buncalayın (27b/1), sözümlayın (8a/11)
+(I)ncI	: ikinci (19b/4).
+ndü	: ikindü (7a/4).
+rA	: taşra (22a/2), soñra (29b/9).
+sul	: yoğsul (11a/3).
+vaş⁴⁶	: qaravaş (12a/1).
+z	: ikiz (11a/3).
+In/+Un	: yakın (19b/2), azunluğ (15b/10).
+k	: eksük (10b/11).

II.3.2-İsimden Fiil Yapan Ekler

+a-/+e-	: susa- (8b/9), oyna- (16a/8).
+la-/+le-	: işle- (13a/11), başla- (3b/8), avla- (13b/3), aña- (17b/10), bağışla- (20b/11), ağırla- (25b/5), yigle- (11a/7), ezberle- (5b/10).
+la-n-/+le-n-	: nazlan- (16a/9), azğunlan- (19a/5), küçüklen- (19a/3), 'özrlen- (22b/6), nurlan- (2b/1).
+l-	: diril- (6a/1).
+da-/+de-	: istemeklik (16b/6), alda- (22b/3).
+r	: çığır- (29b/5), oğur- (18a/7)
+kan-/+gan-	: imızkan- (18a/5).

⁴⁵ küdegü>güveygü,güyegü

⁴⁶“ baş>vaş kelimesi gerçekte bir ek olmayıp “ekleşmiş” müstakil bir kelimedir.”Bkz. Gürer Gülsevin, Eski Anadolu Türkçesinde Ekler,Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2007.s.119.

II.3.3-Fiilden Fiil Yapan Ekler

- ar-** : çıkar- (22a/2)
- dIr-/-dUr-** : kandır- (17b/8), azdır- (25b/8), düttüzdür- (28b/7), erişdir- (16a/9), yıldır- (6b/6), iyileşdir- (21b/2), erindir- (21b/2), tıldur- (17b/9)
- tır-** : artır- (26b/10)
- ız-** : tamzır- (28b/3).
- z-** : düttüz-(28b/7) em(i)z- (27b/7).
- ş-** : duriş- (26a/7), didiş- (6a/9), üleş- (12a/5), eriş- (14b/7), danış- (12b/4)
- I-** : örtül- (11b/4), beğenil- (11b/3), dürül- (11b/1), örül- (11b/5), yonul- (11b/6), atıl- (11b/7), tabıl- (11b/9), kesdiril- (11b/5), sarıl- (11b/5), örül- (11b/5), acıl- (18a/9), yoğurul- (20a/6)
- n-** : ögün- (29b/8), delen- (13a/7), dilen- (3a/6) katın- (13a/1), şıgın- (16b/7), kazın- (16b/6)
- Ir-** : bişir- (16a/4), eyir- (17b/8), siñir- (29a/5).
- ele-** : depele- (26a/6) .
- y-** : koy- (24a/6), toy- (29b/11).
- t-** : aldatmak (22b/3).
- mA-** : korkma- (26a/5), olma- (16a/2).
- gür-** : ergür- (17b/2).

II.3.4-Fiilden İsim Yapan Ekler

- k** : bulanık (16b/10), büyük (5b/1), söñük (5b/4), bölük (9a/1), bezek (13b/10), danışık (12b/4), iñük (11b/10), dilek (17a/7), şoluık (17a/10), koñuk (24a/5), kürek (26a/4), tañık (27b/4), yumuşak (4a/11), şovuık (9b/11), açuık (9b/11), delik (6b/2), ağsaık (15a/2), emzük (27b/7)
- cuık** : kıvırcuık (10a/6), kabarcuık (27b/6).

-cek	: emcek (28b/5)
-k	: ışık (28b/6)
-ğun/-kIn	: küskün (12b/11), şapğun (18a/9), uygun (23a/6), keskin (16b/5), dizgin (24b/6),
-kı	: bıçku (23b/9).
-ak/-uğ	: şoğak (20a/10), budak (3b/11), artuğ (13b/11), sarğuk (25a/11).
-In/-Un	: ekin (6b/7), düün (22b/1).
-gu⁴⁷	: kayğ (29b/7), sevgü (6b/4).
-men	: degirmen (22b/2)
-mur	: yağmur (3b/4).
-m	: adım (25a/3), salğım (25a/4)
-l	: dükeli (3b/7).
-ş	: kayış (24b/5)

II.3.4.1 MASTARLAR

-mA	: dikme ağac (4b/7), asma köki (25a/1)
-mAK	: çağmak taş (1) (20b/2), barışmak (20b/3), savaş bırakmak (4a/3), kocamak (7b/7), komak (14a/4), hacca gitmek (16a/6), öpmek (16b/3), yuymak (18a/7)
-meklik⁴⁸	: istemeklik (16b/6), şaklamağlık (20b/7)

⁴⁷ “-ğU/-kU “ ekleri Kemal Eraslan’a göre; Eski Türkçe’den başlayarak bütün lehçe ve şivelerde geniş ölçüde “*isim, sıfat, birleşik fiilin isim unsuru, yüklem ismi ve yüklem* “ olarak kullanılmıştır. İsim-fiil eki olarak teşkillerine *gereklilik ve gelecek zaman* ifadesi kazandırır. Yapım eki olarak da *mücerret hareket ismi* ile *alet isimleri* teşkil eder. Ayrıntılı bilgi için bkz. Kemal ERASLAN , “*Tarihi Yazı Dillerinde –ğU/-ğü,-ku/-kü İsim-Fiil Eki, Yapısı, İşlevi, Kullanışı ve Genişlemiş Şekilleri*” Zeynep Korkmaz Armağani, TDK. Ankara, 2004, s.s. 117-147.

⁴⁸ “-mAk mastarı ile aynı fonksiyonda kullanılır. İkinci derecede işlek olan bir mastar ekidir.” Ayrıntılı bilgi için bkz. Gürer Gülsevin, Eski Anadolu Türkçesinde Ekler, TDK. yay. Ankara, 2007, s.122.

II.3.4.2. SIFAT-FİİLLER

Geniş Zaman Bildirenler:

- AgAn** : gülegen ‘avrat (21a/9), yelegen at (21a/6)
- An/-Añ** : av avlayan kuş (13b/3), toynağ şaklayan at (21a/6) , çöb kapan bir tavğ (19b/10), yağmur yağan gün (9b/11), çoşan bu gönül (9a/3), geçen gice (13a/5), ādem azdıran divler (14b/5), tiz ağan su (18a/10), yüze düşen kızılca noқта (18b/5), sapan (27b/9),
- mAz** : geçmez aqca (22b/4), bilmezlik (28b/11), ulunmaz peleng (15a/3), yaramaz hırma (16a/11) , gündüz görmez (16b/4), kesmez kılic (18a/11).
- Ar/-Ir** : gecer aqca (22b/4), çağır⁴⁹toğan (15b/6), yol yürür yıldız (3b/3), güci yeter (12b/5), keser (23b/9)

Geçmiş Zaman Bildirenler:

- dIk/-dUk** : tabduqları (28a/6), yonulmaduğ kalem (11b/6), gün batdığı yer (12a/7),doğmadıq⁵⁰ oğlan (8b/7), çadırıñ çevre yatduğı ırmağ (16a/4), at oğurduğı yemin (26a/11), at oğuruşduğı (26a/11).
- mİş** : suya qanmış kişi (22b/4), anadan böyle doğmış şac (21a/11), bişmiş balıq (24b/2), rengi gelmiş hırma (5b/6), sayılmış beyitlerden (2a/5), dönmiş su (9b/10), oğlan olmuş ‘avrat (15a/5), adı bilinmiş (18b/4).

Gelecek Zaman Bildirenler:

- AcAk** : ders idücek yer (10b/10), sürme çekicek (28a/8), sürme koyacağ (28a/8), şıgıncacağ yer (10a/5) , tıracağ yer (12a/1), oğ koyacağ (24a/6), sığır sağucağ (13a/6), qan alcağ tamar (28a/2), tayanıcağ taş (25a/2).
- (y) AsI** : yiyesi⁵¹ (12a/4).

⁴⁹ “gecer, çağır, keser “ kalıplaşmış sıfat-fiillerdir.

⁵⁰ Buradaki “-dıq” sıfat-fiili “-miş” anlamında kullanılmıştır.

⁵¹ EAT.de ikinci derecede işlek olan bu ek S.C. de sadece tek örnekte bulunmaktadır.

II.3.4.3.ZARF-FİİLLER

Durum Bildirenler

-U/-I : ıtutu (8b/1), ıtaklayı dut- (9b/8), ıtrü (23a/10), ıtııtı (13a/8)

-(I)ken :artuıtken (3a/8).

Zaman Bildirenler:

-IncA : girince (2b/1).

Bağlama Bildirenler:

-Up : ıtızıp aıtın ıtı (16b/10).

II.4. ARAPA ve FARŞA KELİMELERE TÜRKGE KARŞILIK GÖSTERİLME YOLLARI

II.4.1-TEK KELİME İLE İFADE EDİLME

Silk-i Cevāhir' de satıraralarına dııtılmııt notlar ayrıntılı olarak incelendiğinde, Arapa ve Farsa kelimelere bulunan Türge karıtılıklar ile bu karıtılıkların ne tür yöntemlerle oluıturulduğu büyük önem arz eder. Bu bağlamda karıtılık bulunma yollarından ilk yöntem ile esere baktığımızda çoğu yerde yabancı kelimelerin Türge'ye birebir tercümesini görmekteyiz.

Örneğin ;

ters : ıtarıtı,	nān : etmek ,	metā' : ıtumaıt ,	ıtūr : güneıt,
cedd : dede,	bāb : ıtapı,	berk: yabraıt,	kāk: beksimed,
kenar : ıtıyı	birāder: ıtarındaıt,	sehm: oıt,	gendüm:buğday,
behiıt:uıtmaıt,	dūzah: ıtamu,	mār : yılan,	'asker: ıteri,
dıraıtııtān: ağaclııt,	ebr: bulut,	ıtūdek :oęlan,	cūyekhā:ırmaıtlar.

II.4.1.1- Türkçe Kelimeler İle İfade Edilme

Aşağıdaki bazı örnekler incelendiğinde , karşılık bulunurken özellikle Türkçe kelimelerin kullanılması konusunda özen gösterildiği dikkat çekmektedir:

salābet saḥti : kıtluk,	bisyāri: çokluk,	perestende: tapucu,
zinet ārāyiş: bezek,	ner: erkek,	māde: dişi,
rāh: yol ,	meh: ay,	dūr: ırak,
kūr: gözsüz,	ciddet: yenilik,	nīze: süñü,
büzürg: büyük,	kohne: eski,	hāb: uyku,
kūf: ügü	bānüva: bay,	sa‘dān:kuşlular
rūde: bağırsuk,	nīm : yarım,	bed: yaramaz,
bārān : yağmur,	ümīd: ummak,	pāliz: koñuk,
pistān: emcek,	nāfile: artuk,	germ: ıssı,
fecr:erte,	ferdā: yarın,	dīdbān: gözcü,
hīz-āb: deñiz,	heme: dükeli,	pīş: öñ,
raḥm : oğlan yatağı,	bed-zübān : yoz dil,	miyāne : orta,
gürūh: bölük,	rūdḥā: dereler,	zıll: gölge,
şāhid: tanıq,	mey: süci,	ceng: şavaş,
tenhā: yaluñuz	bünyād : yapu.	

II.4.1.2- Yabancı Kelimeler İle İfade Edilme

Yabancı sözcüklerin yine yabancı sözcüklerle karşılanması ise sadece Türkçe karşılık bulunamadığı durumlarda yani bir zorunluluktan ötürü meydana geldiği görülmektedir. Bu durumdan şöyle bir çıkarımda bulunabiliriz : karşılık gösterilme anında ilk akla gelen eğer bu yabancı menşeli kelime ise daha eski bir dönemden beri Türkçe’de kullanılmaktaydı; çünkü, her dilde olabileceği gibi Türkçe’de de Arap ve Fars dillerinden kelime ödünçlemeleri vardı. Başka bir

çıkarmam ise Şu yöndedir: bugün Türkçe’de yaŐamayan ödünç kelimeler, telif ve istinsah edilmiş lugat ve başka yazma eserlerle dilimize “ o dönemde” kazandırılmıŐ belki de gözde yabancı kelimelerdi.

AŞağıdaki bazı örneklerde yabancı kelimelerin de bulunduğu karşılıklar yer almaktadır:

Őadi : Şadlık,	mevc-i hız-b : deñiz mevcı,
pıŐe: san‘at,	rev bden: rev eyle-
nebt: nebt,	b-kıymet: kıymetli
sefer: sefer	pre-i nn: etmek bresi
deste-i hvn: havan destesi	bng-i silah: silah vzı,
dst: dostluk,	sezvri: lyıkluluk,
düşmeni: düşmanlık,	zd: zd,
b-ėam: ġuŐŐasız,	genc: ġazne,
niŐn beybn: beyn niŐnlar,	ġavzh: ġavzlar,
leb-i dery: deñiz kenarı,	ġoŐ-ġ : iy ġ,
teġassr: ġasretlik,	ėızln : ġızln,
beleh: behel,	keff: keff,
ŐelŐe: ŐelŐe,	kr-i mŐkil: mŐkil iş,
mişk: mişk,	ġalġale: ġalġale,
kr-i vcib: vcib iş	ġacmet ku : ġacmet edici
mbeŐŐir mjde : mŐtlık verici	fehmi kerdem : fehm eyle-,
fyide dden : fayda ver-	nz kerdem : nz eyle-,
cmle temm : heme temm,	ėnhn: ġnahlar,
keyfe: ne‘Şe	pervin: lker,
let-i hne : ev let (i),	b-i ġeŐme : ġeŐme suyu,
bad-Şah : padŐah	mrdr: mrdr
ictib: ıctib	mŐheb: mŐheb,

hüdne : hüdne	dāni :dāni
ğul : ğul	ķāsī: ķāsilik
rüsvāyī : rüsvāyılık	dervīş: derviş
māl-i yağma : yağma mal	taħte : taħta
şey‘ü ķīz : nesne	

II.4.1.3. Türkçeleştirilmiş Yabancı Kelimelerle İfade Edilme

Silk-i Cevāhir’de dikkat çeken başka bir özellik olarak, yabancı kelimelerin Türkçeleştirilme yollarına da kısaca değinmek gerekir. Öyle ki bir Arapça ya da Farsça kelimeye Türkçe’de birebir karşılık bulunamadığında kelime aynen alınmış fakat kelimedeki yapım ve çekim ekleri Türkçe’nin dilbilgisi kuralıyla değiştirilmiştir. Örneğin ;

peşimānī : peşimanlık,	perīşānī : perişanlık,
cān-ver : cānlu,	bī-şek : şeksiz,
hem-rāz: rāzdeş	ebyāt-ı zāhire : zāhir beyitler
zallām : zālimler,	derdhā : derdler
dūstān : dostlar	bī-çāre : çāresiz

II.4.2-İKİ KELİME veya KELİME ÖBEĞİYLE İFADE EDİLME

II.4.2.1- Bağlama Edatı Olmaksızın İki Kelime veya Kelime Öbeğiyle İfade Edilme

Silk-i Cevāhir’de bazı maddeler , hem Türkçedeki karşılıklarıyla hem de maddedeki şekliyle yani Arapça ise Arapça, Farsça ise Farsça kelime veya kelime öbekleriyle karşılanmıştır. Örneğin;

ārzūmendī : arzūmendilik / istemeklik,
kohne : kohne / eski,
cāy-i kev : cay-i kev / çukur yer,

rehin : tutu / rehin gibi,
 iy dāder: ey kardeş / ey birāder,
 ācile : ācile / tiz gel,
 kuvvet dehende : kuvvet verici / erk verici,
 dīv-i istinbe : kuvvetlü dīv / güçlü div,
 merdī dān : alcağ kişi / hağır
 mest-i kavī: kavī esrük / katı esrük
 tūfī : tūfī / kuş

S.C.'de bazı maddeler, eşanlamlı Türkçe kelimelerin ardısıra yazılmasıyla karşılanmıştır. Örneğin ;

ez cāyeş şoden : yerinden gitmek / yerinden ayrılmak,
 bed-dil: yoz gönül / yaramaz,
 āb-i guvārende : siñiren şu / siñici şu
 kutāh bā : kışa kılıc / güdük kılıc
 peykān : göz oğı / demren
 āşti : savaş bırakmak / barışmak
 piyāz : şoğan / yaban şoğan
 çenber-i gerdan : boyun cenber / boyun halkası / boyun bağı,
 şerbet-i āb : şu şerbeti / bir içim şu,
 mağār mağām : turacak mağam / turacak yer.
 ħablū'l-verīd : boyun tamarı / kan alcağ tamar

Silk-i Cevāhir' de pek çok madde başı Arapça ve Farsça terkiplerden oluşmaktadır. Haliyle bu terkipler de en az iki kelimededen mütevellittir. S.C.'deki tüm sıfat ve ad tamlamaları, terkibe uygun olarak Türkçe'deki tam karşılığıyla tercüme edilmiştir. Örneğin:

merdī bā-siper : kalқанlu kişi,
 ħudeğān-ı ħurd : uşacık oğlanlar,

her se cāme-i kuhne : her ucı eski ton,
 curfe āb : koçmuş Şu,
 tirāŐeŐ miçleme : yonulmuş kalem,
 ğunce-i āb : Şu kabarcuğı,

Şümer sĳr-āb : Şuya kanmıŐ kişi,
 zehr-i vey : anuñ ağusı,
 kelle-i vey dān : geyik sũrũsũ,

pāre-i Şeb dān : giceniñ bir bāresi,

kenār-u cũy : ırmaç kıyısı.

māde-i deŐtĳ : yaban Őıđırımıñ dişisi,

dũrr- i Őādef rā Şemen : Őadefiñ incisinũñ bahāŐı

Silk-i Cevāhir’de geçen bazı belirtisiz isim tamlamalarında, Tũrkçeye çeviri yapılırken ũçũncũ teklik Őahıs iyelik ekinin yazılmadığı gųrũlmũŐtũr. Bu tamlamaların bazıları aŐađıdaki Őekildedir:

pālān-ı Őũtur : deve palan+Ø,

dem’ eŐk : gųz yaŐ+Ø,

tāc efser :baş tāc+Ø,

piyāz : yaban Şoğan+ Ø,

ķuddaĥa seng :çakmak taş+ Ø,

deste-i ũ dān : kılıc Őāb+ Ø,

ĥırmen-i meh : ay ĥırmen +Ø,

mũy-i pĳŐānĳ : alın Şac+Ø.

Silk-i Cevāhir’de bazen bir kelimelik maddeler, Tũrkçede bir kelime ile karŐılanamamıŐ onun yerine kelime ųbeđi yeđlenmiŐtir. Őrneđin;

maŐrıķ : gųn dođduđı yer,

mađrib : gųn batdıđı yer,

medrese : ders idũcek yer,

ḥammām : ıssı Şu.

tābān : belürtici yıldız.

sūzen : igne yırdası⁵²

terkeş : oğ koyacağ

rūn : aĖuĖ Ėün,

nāĖıd : sulţān malın devşürüci

II.4.2.2. “Ya‘ni” Bağlama Edatıyla Kurulan Kelime Öbekleri

S.C.’de “ya‘ni” kelimesi Ėok defa geĖmiŐtir. Bazı örnekleri aşağıdaki Şekildedir:

dāni : ya‘ni bilici

maĖsūd : murād ya‘ni dilek

ḥāye-i ũ nemle mūr : Ėarınca yumurdası ya‘ni ini Ėarınca

cāy-i Şir: Şir yeri ya‘ni Ėöñül

zıdd-ı ũ dānı : zıddı dānidir ya‘ni yağın Ėavim

āb rıziŐ der gelū baŐed : boĖaza Őu dökmeĖ ya‘ni Ėargara eylemek

Őahrā : Őahrā ya‘ni yazı

başar dıde : Ėörür Ėözdür ya‘ni Ėöz

ra‘d : bulud āvāzı ya‘ni Ėök Ėürlemesi

ĖaĖı tengı : Ėarlık ya‘ni Ėıtlık

dest-i erre : el bığıusı ya‘ni keser

tezehhüd zühd kerden : zāhidlik eylemek ya‘ni ibādet eylemek

be-Őirın est telĖ : Ėatlu acı ya‘ni māy-ĖoŐ

⁵² igne yırdası “iğne deliği” anlamına gelmekte ve TS.de geÇmektedir.

II.4.2.3- “Dağı” Bağlama Edatıyla Kurulan Kelime Öbekleri

S.C.’de “dağı” bağlama edatı çok yerde geçmektedir. Bazen anlamı pekiştirmekte bazen de daha önce anlamı verilmiş bir kelimenin tekrarlandığını belirtmektedir. Örneğin;

hāfız : hāfızın ma‘nası dağı saklayı tutucudur

isper havîd : kalkan bir dağı kalkan

İy cān-ı peder ‘aşır u mi‘şār : ey bābanın ‘aşır mi‘şār dağı onda birdir⁵³

II.4.2.4- “Ki” Bağlama Edatıyla Kurulan Kelime Öbekleri

kağeh mişhab se pāye : süci ayak üç ayaklu ki üstüne köz korlar,

rişk : sirke sirke ki başda olur,

kumkuma : bakır ibriş ibriş ki demirden iderler bakırdan dağı iderler

II.4.2.5- “Heme” Kelimesiyle Kurulan Kelime Öbekleri

S. C.’de “heme” kelimesi pek çok kez geçmektedir. Farsça bir sıfat olan “heme” kelimesinin manası “cümle, hep, bütün” dür. S. C.’ de, ilgili dizedeki kelimelerin hepsinin aynı anlama geldiğini vurgulamak için kullanılmıştır. Örneğin;

hemçu aḥbāb u aḥillā vu eḥibbā dūstān : heme dostlar,

bārān : dāim yağan yağmur heme yağmur.

⁵³ (24a/1) örneğinde hem birebir tercüme yapıldığını görmekteyiz hem de o dönemin sayı adları hakkında bir ipucu edinmekteyiz. Kesir sayı adı olarak “**on+da bir**” şeklinde bulunma hali eki ile yazılmıştır. (26b/11) “du du meşnā: **iki iki**” örneğinde ise üleştirme sayı adı eksiz tekrar edilmiştir. Konuyla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Zeki Kaymaz, “Eski Anadolu Türkçesinde Sayı Adları ve Kullanılışları”,s.9-17, TDAY, Belleten 1991, Ankara, 1994.

III. BÖLÜM

ÇEVİRİYAZILI METİN

Bismillāhirrahmānirrahim

2a

(1) el-ḥamdülilāhillezi zeyyene'l- insāne bi'r-re'si ..... hüm.....⁵⁴
 şükr Allah içündür Allah ise ki oğlanların ādem bezedi başla başı daḥı

'alā sāyir (2) i'l-eşyā 'i bi'l-feşāhati ve't-tibyāni
 daḥı onları mükerrerem kıldı arı dille ayruḫa nesnelere üzerine daḥı beyanla

kemā ḳālellāhü ???⁵⁵ fi kelāmihi'l- ḳadimi'l- mecidi
 nitekim ----?diyü Tañri ki ol kitāb ulalmışdır? kelim tebarek ve Teala kadim mecidinde

ve kitābihi'l-kerim(3)i'l-ḥamīdü'r-rahmānu 'alleme'l- Ḳur'āni ḫaleḳa'l- insāne
 daḥı Kerim kitabında şükri eger tuy Ḳurān yarandı insan

meşḡul saḫtem⁵⁶ tā be miḳdāri si vü penç (4) ḳıṭ'a der ba 'zi
 meşgul etdim ta otuz beş ḳıṭ'a ḳadar bazı gününde?

buhūr ḫāsl şod be- 'aded-i pān-şad vü pencah beyt diger der-āhiri
 ḫāşıl şad beş yüz ve elli beyit daḥı her ḳıṭ'anıñ ahirinde

(5) Her ḳıṭ 'a yek beyt-i Fārsi zıyāde ez ebyāt ma 'dūde derc kerdem
 bir Farsi beyit sayılmış beyitlerden artuḳ derc okudum

⁵⁴ ve'r-rese bi'l-insāni ve kerremehüm (Konya nüshası 103b -1)

⁵⁵ tebāreke ve te'alā fi (K.N. 103b-3)

⁵⁶ "meşḡul saḫtem..." ile "...'allemehü'l-beyāne" arasında istinsah anında bir yanlışlık yapılmıştır. Aradaki bölüm Farsça sebep-i telif kısmı olup henüz Arapça hamd ü senā bölümü bitmeden yazılmaya başlanmıştır. İleride bu durum fark edilmiş ve yarım kalan Arapça hamd ü senā bölümü tamamlanmıştır. Farsça sebep-i telif kısmına da Arapça kısım bittikten sonra tekrar devam edilmiştir.

tā honend-i (6) ez- ma 'ni-i terkiḅ-i Farsī vek-pāre maḥzuz kereded
ta oḳuyıcı Parsi terkiḅ ma'nasından bir bāre ulu vü

ba 'zī san 'at-ı bedī 'rā (7) miṣl-i tecnisāt maḳlūbāt
ve 'ilm pür yek ba'zı san'atlar zir'a tecnisat gibi daḥı maḳlubāt gibi

ve iṣtikāk ü ḡayriha mürekeḅ ber merekeḅihā
daḥı iṣtikāk gibi ve bundan ḡayri san'atlardan dürlü dürlü mürekeḅleri

(8) Gūnāḡūn raḡam - zedem ve kālām faẓla bekār nebürdem
dürlü dürlü niṣān urdum ve ziyāde kelāma iṣaret ḡetürmedüm

çi murād müt'ellem derincā (9) Dānisten-i luḡat-est
anda ötrü kim ögrenicinüñ murādı bunda luḡat bilmekdür verilmişdür

'allemehü'l-beyān ve's- ṣalavātü 'alā Muḥammedi'l- meb 'ūs ilā kāffeti'l-
ol insana öğretti beyān ? raḡmet Muhammed üzerine olsun ādem oḡlanların mecmu'asına

(10) İl-enāmi li-maḥvi'l-⁵⁷zünüb ve'l- esāmi min defātiri'l-'iṣyān
yazuḡları ḡörmekçün Ve günahluları günahlu ḡullaruñ defterlerinün

ve 's-selāmu 'alā ālihi ilā yevmi'l-
esenlik

2b

(1) hisāb ve duḡūli'l- cinān ve' s- senā'ü 'ala 'ümmetihi
ḡıyamet gününe dek ve uçmaḡına ḡirinceye dek ve anuñ bigi ? Muḥammed ümmeti üzerine olsun

⁵⁷ maḥvi'l-ḡaḡāyā ve'l-eṣāmi K.N. 103b-5

münevveri'l-cinān bi-nūri'l- ma'rifeti kelem 'āni'n-nirān-
ayduñ güneşin yıldırmağ gibi marifet nūrlar ile , nurlanmış gönülleri dağı tamu
amelinüñ?

(2) müsteħıkkın bi'r-rahmeti 'alā rağmi's-şeytānil-l'ayn
şunuñ gibi ümmet ki rahmete müsteħaklardur mel'un şeytaniñ günüsine

ve ehlün-nirān çunın (3) gūyed nazım İn cevāhir-i tāhire
nazm edici bu arı cevherleri?, şaf nazm bir halber

ve ka'il in ebyāt-ı zāhire
çok bile ider, emr tā emra üzerine dağı bu zāhir beyitleri alucı

el-mu'terif 'alā zunūbihi'l-
s'ane nazmın Hağ öğretsün oğu ara vü sorar ki añur

-kesİre (4) ve'l-mu' ber-i fi 'l-ı zunābehi'l -kesİra
eksiniñ dağı 'ağıbetlerün gibi helak dağı ikrār edicidir çok senāmetler üzerine

'Abdülhamİd bin 'Abd'ur-rahman el- Engūri-ıyyü ašlaha'llāhu
'atf-ı beyān-ı nazm sağañı tāmam resnazra tāzeruyi Hağ öğersün

(5) 'ākıbethümā ki vaktİ ez hātır-ı hātır-i hātır dil-i nāşır-İ başır-i nāzır
ve iki cihānuñ iki şā'irine sec'ide ki ki uya

'ubūr kerd ki iktidā ber şā 'iceyn -i (6) 'ālemeyn ve şā'irİN-i
iki 'alem şā'ire

'ālemİN şemseyn-i münİreyni ve kamereyn-i bedreyn sācibeyn-i naşibeyn
iki güneş nurlulardur atlılar iki naşib atları

Mevlānā (7) Bedrid-dİN Ebu Naşre'l- Ferāhİ ve
ismi tarri kılsun? , bu dünyada yeryüzünde anuñ yerüleri toprağı

Evlānā Hüsāmü'ddin   el- Hoyī tayyebellāhu
 anuñ bu dünyada toprağı   el biri hasıl ruy zeyyin

(8) fi'l -ulā berāhümā veravuha fi'l- āhiri şerāhümā kerde-i dürer -aşdāf-ı
 ve kıtlu kılsun ahiretde

(9) fıkr rā şarf   be-cihet-i   mühür a'rās-ı   nazm
 ez beray   hamumer ?   nazm gelenleruñ kāncün

şarf   künem   ve gül-i bahārrā   (10)   ez gülzar
 ----ādem   şoran adem yazılanı   gülzarda

ü çemen bātinem   çün   hudūd-ı hassān
 ve batınem çemeninden girmeden el-şerri Hāk zirimin cennetden safh, gözleri yaka'gibi

hemçü Haşan   (11)   be-feşahat   lisān ve kitābet-   benān
 hum' Haşan , Haşan şā'irleyin   fasiğ dilberler

ez- niğāb-ı   ekmām-ı
 ve barmağları barmaıklıqla ,fıkr-i sadıklarıñ, şafh alağılmağ?, min el kim

ezhār   bi- 'ināyet-i
 çiçekleriñ domurçuklarıñıñ niğabından   Tañrıñıñ 'ināyet birle

3a

(1)Melik-i gürdigār ber güşāyem   be-cihet-i tecrube-i   tabi'at
 açam   tecrübe kıılmağdan ötürü sedd?   tabi'atım

hîş dil rā meşgûl est (2) Ümiz est⁵⁸ in nüsha
 gönlimi ümiz(dir)⁵⁹ r ki bu nüsha dağı

nîz çün nişābü's-sibyān ve nişābü'l-fetyān mütedāvil
 nişāb-ı şubyān gibi ve şayb fetyān gibi düşünmüş

(3) Kereded ve tārīh -i hicret-i Resûl şalla'llāhu 'aleyhi vesellem
 ola Resuluñ hicretiñ tārīh

der sāl-ı heft şad ü pencah ü (4) heft bud ki
 yedi yüz elli yedi yılda yidi ki tamamına erişir oña

der salhı' şehr-i cümade'l- āhirin kitab bā-tamām resid ve ūrā silk-i
 cümadel- āhir ayıññ āhirinde işbu kitāb

(5) Cevahir- nām kerdem nihādem mütevaqqır ' est ki nāzır ü
 silk-i cevāhir dēyü ād virdüm ümiz var ki ki nazır edici dağı oğucu

kārī in nüsha-i nāzım rā ez- duā'-i cezīl
 işbu nüsha adını ulu du'ādan mübalāğa-i tevekkül

(6) ve sena'yi cemil ferāmüş ne-küned vallāhü'l müvaffuk vel-müste'ān ve 'ileyhi
 ve diğer küllü şenadan unutmıya Allah tevfik véricidür virdüm dilenmişdür

İt-tevekkül vet-tükellān
 tevekkül añadır tevekkül eylemek

⁵⁸ (M.N. 2b-2)' de "ki" Ø > (K.N. 105a-7) "ki"

⁶⁰ "Ümıddir ki " ifadesinde bulunan bildirme ekindeki "dal" harfi yazılmamış.

Kıt'a

(7) Allah Hüdā aḥad yeki-dān
 Tañrı bir

Ḥayy zinde raqib çün nigehbān
 diri saklayıcı

(8) Ḥaḍrā' semāçe āsmān est
 gök

‘Ālem-i tu be-dān be-ğayr-i Yezdān
 el-‘ālim mā-sivi ise---? ğayriyi Tanrıdan artuğ ‘alem

(9) Cibril-i emin peyk-i yezid
 Cibril Tañrı peyk

Furqan çe bün-i būd çe Qurān
 in mışra‘ heme yek ma‘ni dāred

(10) Firdevs ü sağar behişt ü dūzah
 uçmağ tamu

Der-bān-ı behişt hest Rıd vān
 uçmağ kapucısı maqaddemü'l-ma‘ni

(11) Zebāniyye Firişte' -i şikence
 ‘azāb Feriştesi

Nār āteş ü cem‘-i ü nirān
 öd hun odlar

3b

(1) Çün kanğara pül sırāt rāh est
 çün köpri yol

Pādaş ḥazā terāzū mizān
 muqaddemü'l-ma‘ni ‘ğavz muqaddemü'l-ma‘ni

(2) Şems ü kamer āfitāb ü māhend
güneş ay

Bī-şek şeb rūz dān cedidān
şeksiz gece gündüz muqaddemü'l-ma'ni

(3) Kevkeb-ce sitāre necm diger
yıldız dağı bir yıldız

Dūriyü çe sitāre est tābān
belürtici yıldız

(4) Berk est diraḥş ra'ḍ tündür
yıldırım bulud āvazı ya'ni gök gürlemesi

Ġaym maḥar est mig barān
bulud yağmur

(5) Seyyāre sitāredān rāh-rev
yol yürür yıldız

Keyvān zuhāl rivāk eyvān
muqaddemü'l-ma'ni zuhal yıldız iyvan çardāk cardāk

(6) Ḥamd est senā' vü şükr minnet

Ber mūcid her cemād ü ḥayvān
canlıyı cansuzı yaratıcı üzerine olsun

(7) Yā Rab hemerā be-dih be-fezlet
Yā Rab dükelimize ver fazlıñla

İlm ü hüner ü kemāl 'irfān
'ilm ver hüner ver kāmil bilmekdür

Kıt'a

(8) İbtidā vü iftitaḥ ü fātihe āgazkār
işe başlamak

Meşy reften kens reften nebüt rüsten şe'nkār
gitmek bitmek işi

(9) 'İlm dānisten 'alem kūh nişānest 'alīm
bilmek tağ nişān merhun

'Alīm ü 'allām u dānā dān u şān'ī destkār
bilici el işi işleyici , el işi

(10) Ḳāsiṭ u zallām u zālim çün zulum mu'tedī
yirmez zalimler zulm almacı ? merhun

Hest bī-dād u şaḳī bed-baḫt müfliḥ restkār
dād senesini kurtulucu

(11) Zihin fehḡ ü dūhn revḡan 'avd geşten 'ūd şaḫ
'aḳl yağ dönme

'Ud ü 'udvān ḳanas tek bāşed u zulm u şikār
budaḳ yilmek güç
sene-i salik mislödür

4a

(1) Bid'a bid'atkār nev zerra' kāfir berzger
yeñi iş ikinci

Fürḳat ü cüdāy hest muşlih nikū-kār
ayrılık eyü iş , iyü iş işleyici

(2) 'Ām ḫavl hücce sāl est sene misleş zeman
yıl bu daḫı yıl zeman

Çün menün u dehr ‘asr u hıkb u hukbe rüzgār
zeman-ı tavil merhun rüzgār

(3) Si‘r narh ceng efgenden şulh āştī
terk-i naħr savaşmak barışıklık savaş bıraķmak, barışmak

Şi‘r dāniř şa‘r muy āmed muvāfık saz-kār
bilmek saç yaraşuk işlü

(4) Küfr kāfir būden küfrān küfr est kefūr
kāfir olmaķ merhun

Nā-sipāsi küfr pūřiden buved rākib süvar
minnetsizlik örtmek atlu ,süvar

(5) Ğadr u mekr ‘özi pūziř ‘azr sünnet kerden est
ya‘ni ziyan degürmek aldanmaķ bahane Sünnet eylemek

Cūd dırāzī cevde nıkī dest - ebrencen-i sivār
cömerdlik eyilük el bilezügi maķaddemü‘l-ma‘ni

(6) Arz u ğabra vü bisāt est besīt çün zemin
in mısra‘ heme yek ma‘ni dāred

Vaħl u ‘azra tīn u řalřāl est gil dülbe çınār
balçık ter balçık , kil hüşk

(7) Ğunnebit kerneb ü ķinneb kelem dān keneb
kendir

Misl řehdān‘ kenbān dāne āmed ü ķıřřa ħıyār
kendir toħum

(8) Ķırd kepti ferd tenhā ķadr u endāze est ķıdr
maymun yalnız arşun merhun çömlek

Dik ħulřān u veliçe yār vije kehf ğār
arı dost mağara

(9) Mesh suzen mesh _____ gerdāniden sūret bud
 silmek şuret döndürmek dönme

Mesc āb-i merd ü zen bāşed müşc bürāder şeyn ‘ār
 erüñ ‘avratıñ şuyı kardeş

(10) Şehr māh u ğurre evvel selḥ ahir neyyirān
 ay ayıñ evvel ayıñ ahiri merhun

Şid meh zemin her dü ziyā‘ est ‘ıķār
 yir aylar güneş göy muķaddemül-ma‘ni

(11) Rıfķ leyyin luṭf nermi riḥv fātir süst şulb
 yumşaq yumuşaklık merhun

Saḥt-kāre puştvāre reza bendeş mül ‘ukār
 katı arķa yüki arķa yüki bağ sucı

4b

(1) Minḥat ü cedvā ve rıfd ü mevhibet āmed ‘ṭā
 her baḥşış

Ḥürmet āzerem u luṭf çün birr tuḥfe şevk hār
 armağan deñiz

(2) Rāķid yaķzān u sāhir ḥufte bidār –est lüb
 uyur kişi uyanuķ ferc-i zen merhun

‘Aķl bāşed levza‘i zirek bued hem-sāye cār
 koñşı

(3) Cüz’ laḥti cer keşiden cez büriden şekr hār
 bir bāre çekmek kesmek merhun muķaddemü‘l-ma‘ni

Ferc - zen āzād ḥurr u harru germi germ hār
 ‘avrat ferc issilik ıssı muķaddemü‘l-ma‘ni

(4) Şayf tābistān şitā āmed zimistān u harif
yay kış yaz merhun

Tir meh merba‘ behāri çün rebī‘ āmed behār
güz ayı yazlağ yaz

(5) Akḫuvān bābūnc reyḥān siperğam zaymurān
babatya çiçeği muḫaddemü'l-ma'ni fesleğen merhun

Yek buni hatmi çe ḫir gāv ceşm dan āmed behār
öküz gözi çiçeği muḫaddemü'l-ma'ni ekilmağ?

(6) Tarf ceşm tırf erb gevheri tırfe şükuf
göz açılmağ

Cem‘ ü bāşed turef harf u taraf āmed kenār
turfanuñ cem‘i tarafdır kıyı

(7) Ğars-ı ‘ar‘ar çün nihāl ü serv kümmesr-i āmrūd
ağac dikmek dikme ağac serv ağacı

Temr ḫurmā vū şemer meyve est çün rummān enār
yemiş sehadır?

(8) Ḳadd-i bālā vū diriden ḳıdd düvāl est battal
boy dağı yırtmağ kayış merhun

Çun şucā‘ bāsıl baḫḫāl merdi – kār zār
şavaşçı kişi

(9) Cübbe ma‘rūf est cünne isper cennet behışt
kalkın aña anca ucmağ

Cüsse ten cinne perihā ḫabbe dāne ḫayye mār
gövde periler yılan

(10) Za‘f susti zı‘f du çendān nuḫbe bihterin
süstlük aña ol kadar yigrek

Feyne vu ini anā sā'at buved iḥṣā–şümār
sağış

(11) Ḥubṣ murḍāri ḥabeb teg fag' r u tig minḵār tüg
murādlik yelmek deñiz dibi

Muḥbit ḥāşi' ḥudā- ters est hızase çun şirār
Allaḥdan qorqucu kuş burnı qavğa

5a

(1) İy Ḥudāvend ez lutfet bende rā kuvvet bedih
Ey çalabım lütfuñdan ben quluña kuvvet ver

Tā şevem meşğul ber 'ilmet diger dür ez şirār
Tā ilmiñe meşğul olam dağı yavuzlardan ıraç olam

Qıt'a

(2) Beyza bud toḥm-i murğ māḥ çi isfizān
kuş yumurdası anuñ ağı

Maḥv bud ū milḥ nemek ḥubz nān
ānuñ sarusı tuz etmek

(3) Bāşak bāşe şadā kūn-i ner 'andelib
atmaca erkek ügü merhun

Bülbül u belbāl u ğam ṭayir rā dān perān
ğuşşa açucu

(4) Yu' yu'e est zāğ zāğ u qatā isferde
delüci toğan kara qarqa bağırtlaç

Hummere dān surḥ ser kerkes ner kaş'umān
erkek kerkes başı kızıl kuş muqaddemü'l-ma'ni

(5) Hest cenāh cünāh bāl günah bāl dil
 anad yazu g n l

Sāmi v  ‘āli bulend dān refi‘ āsmān
 y ce g k

(6) abl d h l mira‘a  b-i vey debdebe
 avul avul omağı merhun

Cist nekāre vegā ceng asāret ziyān
 Şavaş

(7) MiŐa‘ misla b d her d  āviter seun
 heme avı s zl 

MiŐhal   lehce lisān mikvel lu‘ce zebān
 heme dil

(8) Edhem   esb-i siyāh ecred k tāh –m y
 ara at ısa t l  at

Ağzel   d nbāl gej zāmir bārik-miyān
 uyruğı eğri at ince bell  at

(9) Őahve b d cāy-i z n avŐeb  cāy-i Őikāl
 iy  yer  iy  at k Ők yeri

Őav ala tek fers esb-i nerv v un iŐān
 yal ız at erkil at mu‘allem

(10) Ehleb esb dırāz-m y ‘ati gevhery
 uzun t l  at aşil at

Nehd bulend esb icr un remeke māziyān
 y ce at ısrak

(11) S ba vecāce est hān m reŐ tesbih ar
 tesbih boncuğı eşek boncuğı

Cez‘ yemāni buved m hre simin c mān
 Yemeni boncu g m Ő boncu

5b

(1) Mirfaça vu mişdağa bāliş-i tekye est ser
bāş yaşdığı

Şemle kilim-i büzürg muhruza uşnān -dān
büyük kilim çögen koyucağ

(2) Hıbrü mürekkeb devāt miḥbere başed devit

Habr ḥubūr sürür sāzi ‘alāmet nişān
şādlık

(3) Sikāl girāni sākil - hest metā‘u nefel
ağırlık kumaş merhun

Māl-i ğanimet zanin rüft girevhā rihān
ğaza māl nehil tutulur muḳaddemü'l-ma'ni

(4) Ḳuvvet zūr zever zir būd-i sine rā
göğüs eti

Naḥr zever hest āz u ‘azm būd ustuḥān
göğüs üstü süñük

(5) Ebniye cem‘-i binā eşniye cem‘-i senā
yapulu du‘alar

Belḳa‘a cāy-i ḥarāb menhere çun ḥāk-dān
ḥarāb yer çöplik

(6) Raṭbe çi ḥurmā-yı zehde be-reng āmede
yaş ḥurma rengi gelmiş ḥurma

Bāsiḳa ḥurmā bun est hemçü muzif mizbān
ḥurmadır konuğcı

(7) Hest vazi‘ u şerif merd -i ḥākir ū büzürg
ḥākīr kişi ulu kişi

Žahm tenāver ža'if u sust faħd hest rān
yoğun kişi za'yıf oyluğ

(8) Āzife vü rācife rādife vu ķāri'a

Vaķı'a vü hāři'a rūz-i kıyāmet be-dān
heme kıyamet gūni

(9) Mālik u diger melik hemçu melik bādšāh
dađı heme pādšāh

Hest re'üfü'r-raħim miřl-i 'aťuf mihribān
řefķatlü

(10) İy piserem ders hun fehm kūni yād kun
Ey ođul ders ođı aňla ezberle

Tā ki sa'ādet turā yār şeved der cihān
Ta ki sa'ādet sanā yār ola dūnyāda

Ķıť'a

(11) Cerħ kesb curħ lıhye riş u riş riş u ber
ceraħat saķal yūň ķanad

Fer' řāh est feza' tersiden āmed raťb ter
budķa ķorķmaķ yaş

6a

(1) 'İş zisten neşr ü ħařr ba's dān enkihten
dirilmek ķoparmaķ

Ĥaml ħurfe est cenā ķıťf űkűl her penc ber
heme yemiş

(2) Sāķ ħuririn kumri vü ner dān řűlřűl fāhte
erkek kumri űveyik

Sa've ra've ecdel ya'süb cer' munc ner
yund kuş çağır toğan erkek aru

(3) 'İyd çeşn 'abd bende 'ınd nezd-i vey est
bayram kul anuñ katında

Bu'd dūri kabl piş ba'z pes şan'at hüner
ıraqlık öñ mahāret

(4) Ba'z berhi buğz kine buz' ferc biz' çend
biraz nice

'Azb tiğ est gāzab hışm 'aşab pey yūh hūr
kılıc güneş

(5) Baql terre bāke deste sünbüle hūşe est fūl
buğday başı merhun

Bākıle hulfā vü ber-di dūh eşhür nām-vār
kandıra? adlu kişi

(6) 'İdd āb-ı çeşme-i selsāl zülāl ābu'l- laṭif
çeşme şuyu eyü şu

'Ad şümürden menhal vird est mevrīd āb-hūr
saymak şud

(7) 'Arf būy 'urf mersim hāce-i niki-i vış
koğu 'ādet hūrus ibigi bednus ibigi

Karn serv kūh-i hūrd terkeş gisū şūmar
boynuz uvaq tağ dağı bilek saç bölügi sayı

(8) Halbe meydān hılye pirāye est hūlbe şenbelid
at meydanı bezek boy

Hılye destān āyed nirū dāstān āmed semer
kuvvet maşal

(9) Cedd ma'rūf büzürği vü cez buriden hadd ruh
dede dağı ululuğ kesmek yañađ

Cidd kūşış had kenār ũ hadd aş'al hurd-ser
dürüşmek kıyı oğ başlu

(10) Cirm havbā vü cesed cism ũ beden cüşmān ten
heme ten girü

Zevc şūy ũ revh rāhat rūh cān re's ser
er baş

(11) Şarye cāy-i mūr māzin hāye-i ũ nemle mūr
şarınca yeri şarınca yumurdası ya'ni ini şarınca yiri

Şavt hems ũ nağme āvāz āmed ezmel diger
dağı bir dürlü āvāz

6b

(1) Şış miyye ğüre-bā vü hıbr miyye nār- bā
koruk aş(1) nar aş(1)

Hal' yahni u züreykā āb-i rūgen cuz guzer
yahni et yağlu şu

(2) Şacr men' hıcr sūrāh hacer seng hıcr
yığmağ delik taş merhun

'Ağl ümm vālide māder eb vālid peder
ana ata

(3) Fızze vü nukre est sim sām 'aқыān zeheb
gümüş altun

'Aşced u nażr u nizār ibriz sezre tibr-i zer
heme altun altun avağı

(4) Şahđ dūri vü sađıđ dūr mükelsem gird-rū
ırağlığ ıraç degirmi yüzlü

Mehr kābin kurre hubb mihr ũ nağb gür
şay at sevgü uyuz

(5) Kür başed kaḫr-i a'mā vu zarir ekme çi kür
 kör ya'ni müşehedâtsiz muḫaddemü'l-ma'ni gözsüz

Ḳatr hūriş teng kerden gird-i peykān çun ḳatar
 tār eylemek döñer demren muḫaddemü'l-ma'ni

(6) Şarf gerdiş şırf nābū şu'le tāb āmed sılā
 dönmek şusuz yıldırmaḫ merhun

Tāb tāb u tevbe kerden nāb dendān bāb der
 oda ışınmaḫ tevbe eylemek diş ḳapu

(7) 'Aşf berk kişt revşem müñr hirmen menceñun
 yabraḫ ekin hirmen yuva ağı merhun

Hest gerdün hāme şāh-ı kişt hayvān cānver
 ḳanlı ekin budağı canlu

(8) Heykel ta'viz 'ūvz çun temime heykelend
 heme heykel

Lübs pūşiden betāne yār vije āster
 gèymek şāfi dost muḫaddemü'l-ma'ni

(9) Mevc hiz-āb est ezraḫ āb-i şāfi milḫ şūr
 deñiz mevcı şafi şu duzlu şu

Hemçü hūt est ū semek māhi vü pirūzi zafer
 balıḫ yeñmek

(10) Ḳırf pişe hurḳa sūziş ferḫa şādi ḳurḫa riş
 şan'at göyünmek şādliḫ bāş beret?

Ḳuṭn penbe nutk goften mınṫaḳa āmed kemer
 pamuḫ söylemek ḳur ḳuşaḳ

(11) La'l yāḳūt ū zeberced her se ma'rūfend düñr
 merhun

Hest mervārid mercān hur-d-i vey cevher güher
 incü uvağ incü

7a

(1) Cān-i men der ‘ilm eger gūši tu ez behr-i Hudā
 Ey benüm cānum ‘ilm içinde eger sen dürüşsen Tañrıdan ötürü

Zūd yābi rif‘at-i i‘zāz bāši mu‘teber
 Tiz bulasın yüceliği āziz olasın mu‘teber olasın

Қıт‘а

(2) Cürm cerime günāh hamt dıraht-i erāk
 Misvāk ağac

Keşf güşāden tanin bāng-i megeš ka‘k kāk
 acmağ siñek āvāzi beksimed

(3) ‘Arz çi pehnā ‘araz hāste vü hāste ğaraz
 enlü māl dilek

‘Urz kenār est ‘ırz şerm mübālāt bāk
 kıyı ud eymenmek

(4) ‘Asr nemāz-ı diger zühr būd nim-rūz
 ikindü namazı öyle namazı

Zāhir u peydā zeki tāhir ṭayyīb çu pāk
 bellü heme ārı

(5) Cizl u nete ‘ırq piḥ neb‘ dıraht-i kemān
 uzdek? kök yay ağacı

Žāyine vu nāmiye her du çi miš est tāk
 koyun bağ dükeli

(6) Zerre vu zer mūr-i hur-d ḳumle şübüş remle rik
 uvağ qarınca bit ḳum

Cümle vü ecma‘ heme şaḳḳa çi ḥarḳ-est çāk
 dükeli yırtıḳ

(7) Türb sa'id ruġām rems sifāl ü kemāl
 yer yüz toġraġ sinle toġraġ merhun

Hemçu türāb berā 'afr şerā türbe hāk
 heme toġraġ

-işbu bir beyt dükeli dürür toġraġ ādemiler toġraġa biraġdurur-

(8) Ĥazn zemin-i dürüş huzn ġam endüh
 İri yer ġussa merhun

Hüzn māl nigeġ dāšten ġāyif -dān hevlāk
 mal saġlı dutmaġ ġorġaġ ters-nāk

(9) Hest bisāt birāz hemçu berāġ bezāġ

Deşt firāġ ġadūr şiyū mehb seġmnāk
 geyik yaban iş heybetlü

(10) Ĥurb tehigeġ ġaşā hest der ü meş şefāġ
ġoġuz ...? merhun

Perde-i dil dān naşab derd elim derdnāk
 yürek berdesi dertlü

(11) Bāġe vu buġbūġa ġun sāġa 'arşa diġer
 Merhun

Şahn miyān-i serāy nist şoden ġün helāk
 serāy ortası yoġalmaġ muġaddemü'l-ma'ni

7b

(1) Mis'a māle şerūf māse - va mi'vel külnāk
 Ĥurved meşber? ġözgi

Cuşş diġer ġaşş şiz minkāl kecdān lāk
 serc balġıġ teknesi

(2) Ĥist şadāġ züġā bāng-i ġurūs est kūf
 ġurus āvāzı üġü āvāzı

Hest hedir rüġā bāng-i şütür zāc zāk
 deve āvāzı

- (3) Ka'ka'a bāng-i silāh va'va'a bāng-i şigāl
silah āvāzı caçal āvāzı

Cefre çi büzgāle est māde vü hufre megāk
dişi oğlaç çukur yer

- (4) Cezb sene teng sāl cezb keşiden buved
kızlık yıl çekmek

Merşad mirşad rāh menzil meh çun simāk
yol menzil ay muqaddemü'l-ma'ni

- (5) Müze' na'l hizā mūze vu na'lin lidām
edik merhun

Pine vu mik'ab sür est sirim na'lin şerāk
heme yama selber? na'lin sirim?

- (6) İy piserem 'ilm hān tā ki be-rüz-i hisāb
Ey oğlum 'ilm oқи sa'adet kıyamet gününde

Bāşed der hıfz-i Hak perde-i tu zi intihāk
Sağlaya Allah seni berdeñi hem yırtmaya
Ema iy oğlum 'ilm oқи tā ki kıyamet günü sağlaya Tañrı seni perdeñi ki yırtmaya

Qıt'a

- (7) Qarteyān Mekke-est Tayf māh hursid ezherān
ay güneş muqaddemü'l-ma'ni

Fakr fertūti Emerrān şark hāver hāfikān
Yoğsulluğ kocamağ muqaddemü'l-ma'ni gün doğduğ gün batısı

- (8) Şāriğ beyzā vu şarğ est gazāle cāriye

Çun mühāt est zükā hursid meh dān zibrikān
Afitāb güneş heme güneş ay muqaddemü'l-ma'ni

- (9) Hest merriğ zūhal naḥsān sa'dān müşteri
Behrām keyvān kıtsuz kıtlular bercis merhun muqaddemü'l-ma'ni

Zühre diger bām şām est iy birāder ebr dān
düñle ağşam nā-mihr ey kardeş şu kuraq muqaddemü'l-ma'ni

(10) Kāni' sāyil ziyān – hāh est mūsi' bā-nevā
Kānar merre ziyān dileyici bay

Hem 'Arabrā vü 'Acemrā nām bi-şnev ef ḥarān
adı işid muqaddemü'l-ma'ni

(11) Sāhir u seḥḥār ü cādūdān kāhin fāl-gū
fal eydici

Ecvefān ferc şikem rik mül āmed a'zebān
ağız yeri ağız qarın süci muqaddemü'l-ma'ni
ecvefān ferc şikem cün rik est ağızbān

8a

(1) Aqta'ān tiğ-i kalem çun efzalān 'adl-est emin
kılıc eminlik

Ekberān nefis est himmet aşgarān dil hem zebān
büyükrek küçükrek gönül hem zebān

(2) Müdrük ü bāliğ reside çün havād est semih
erişmiş merhun

Zād u reyyā bū za'ferān zer āmed aşferān
cömerd қоқу altun muqaddemü'l-ma'ni

(3) Evliyā' u aşdiqā ḥullān u ihvān her çehār
heme dördi

Hemçu aḥbāb u aḥillā vü eḥibbā dūstān
heme dostlar

(4) Rāfidān cūy-i Furāt u Dicle 'udve hemçu şaḥ
Fırat ırmağı Dicle ırmağı merhun

Çun kenār- u cūy-i re'y ü dil çı her du asmi'ān
Irmağ kıyısı fikr tedbır gönül muqaddemü'l-ma'ni

- (5) Aşremān gurg kelā'g atyebān hāb nikāh
 kırt kırku uyku

Yād kun tu mihterirā vu keremrā enfesān
 Sen ezber eyle ululuk muqaddemü'l-ma'ni

- (6) İy Hamid nazm-ı guherhā ber tu zibed der yakin
 Ey Hamid gevherler dizmek senüñ özüñe yaraşır haqıqatde

Zānki der nazm-i lügat mislet ne-bāsed bi-gümān
 Āniñ için ki lügat nazm eylemekde senüñ yoqdur gümansız tek

Qıı'a

- (7) Şıdķ u şadāķat suhen-i rāstin
 toğrı söz

Qıunn u kunān redn ü kümür āstin
 sökü yiñ

- (8) Hāll buved sirke güşāden çi hāl
 açık muqaddemü'l-ma'ni

Hıll u revā būden ü encir tin
 revā olmaķ

- (9) Keyyis u dāhi vü zeki vu pelid
 deriñ fikirli

Zirek u kund est fețin dūr-bin
 ırağdan görüci

- (10) Debbe bařar kūze-i çerm u vasař
 gön bardaķ merhun

Hest mıyān çun vasaş ubşur bü-bin
 orta hemçü vasat muz

- (11) Sükker u şand est şeker çun nebāt
 hemcü nebāt

Şehd ü 'aşel çun şehunem engūbin
 sözümlerin bal

8b

(1) Qalbü fivād ü haled rev' dil

heme gönül gönül

Hemçü zamir rehn kerd çun rehin

tutu rehin gibi muqaddemü'l-ma'ni

(2) Hıbl resen hıbl belā vü habel

merhun

Haml cemel üştür-i ner seyl - hin

yük erkek

(3) Hıbb habib est şadiq veli

merhun

Dest-i çep rāst bā- kıymet çü eyemen yemin

kıymetlü muqaddemü'l-ma'ni

(4) Eyser yüsrā vu şimāl u yesār

merhun

Dest-i cep u rāst çu eyemen yemin

şol el sağ el

(5) Meynü kezib kizbü durūğ çu zūr

heme yek ma'ni dāred ya'ni dükeli yalān yañlış

Sehvü ğalağ bāşed u sevgend yemin

Ānd

(6) Cāriye vü ibnevü bint duhter est

Kız

İbn pisir nāle enin u hanin

oğul inü

(7) Hāzine vü qābile çun piş-i yār

heme āverde

Kudek-i nā-zāde çı bāşed cenin

doğmadıq oğlan muqaddemü'l-ma'ni

- (8) Seyh sefer şih dermene sebah
sefer yevşen merhun

Ten çi kezā vū hekezā in cünin
buncalayın

- (9) Kesr şikesten çi şikeste kesir
şımak şu şımmış

Pāre-i nān firse teber çun haşin
Etmek bāresi muqaddemü'l-ma'ni balta muqaddemü'l-ma'ni

- (10) Fekke zafer lihye çu ū fakihe
çene saçal muhkem merhun

Miyye mesed lif çu muhkem hasin
yemiş ard berk muqaddemü'l-ma'ni

- (11) Şerh beyān şerh-i cevānān sūruc
yigitler merhun

Cem'ı-i sirāc āmed u serc est zin
Çırağla cıraqlar ir

9a

- (1) Beyza vu halqa est 'ışābe gurūh
heme bölük

Midhat u hamd est şenā āferin
ögmek

- (2) Būd şanem çün veşen zūr pūt
heme put

La'net u dūri vu herāse la'in
ıraqlık ayrık

- (3) Nesre serd halak nesle çun

Dir' zirih çun gāzan ū 'ukne çin
Heme demir gönlek büküm kısın?

- (4) Cānib vech ū cihet nāḥiye
merhun
- Sūy sivāy cüz buved için becpin
bir yañaq ayırık der
- (5) Misl ne-bāşed piser in kıt‘arā
İşbu kıt‘a misillü yoqdur ey oğul
- Nih be-Ḥatā nih be-Ḥoten nih be-Çin
İsm-i memleket ism-i memleket ism-i memleket
- Ne Ḥıṭayda ne Ḥotende ne Çinde
- Ḳıṭ‘a
- (6) Emākin çāyhā mestān sūkārā şahv heşyāri
yirler esrükler ayuqluq
- Me‘ūnet nuşret ‘avn ‘i‘ānet nasr çun yāri
heme yardım etmek
- (7) Çe şaytib mig bārānde şabir mezen ispideş
yağıcı bulut aq bulut
- Sefercel āne vū māyi vū çı ābi āteş nāri
ayva şuya mensüb oda mensüb oda nisbet
- (8) Beriyye halk āferide āferinende
yaradılmış merhun yaradıcı
- Zi men bi‘şnev çu zāri ḥāliq ū fātır diğer bāri
benden işid muqaddemü‘l-ma‘ni
- (9) Mürebbā vū rebib perverde isdā nikuyi kerden
beslenmiş iyilik eylemek
- Çu ḳāṭi‘ ḥāsım ū fāri bürende hest çün bāri
kesici mu ‘arabī
- (10) Zālāmu zulmetu zalmā vu cünh ḥındus u ‘ayḥeb
merhun

Dücā vū dücyē digēr āmede çün nedhem tārī
heme ķarañuluķ

- (11) Eşāşü'l-beyt raht-i hāne mā'ūn ālet-i hāne
ev ķumaşı ev ālet

Müdaķķa deste-i hāvān çī kerre merre yekbāri
havan destesi bir kez

9b

- (1) Temerrud ser-keşi mağbūn firifte sā'iy ū vāşi
İbiş? cekici aldanmış merhun

Seħun-çin imreeh zen ehl-i zimme hest zinhāri
ķovucu 'avrat ħarac- gūzar

- (2) Baħil zūft ū şalābet saħti leyīn nerm bālū'a
ķıtluķ 'uşaq merhun muķaddemü'l-ma'ni

Çi ten-şūy endeki ķillet şūmar keşret çu bisyāri
ğusl idicek yir ğusl edici azıķ say coķluķ

- (3) Hezi' ķıţ' zūlfe pāre-i şeb dān el'ān
gecenin bir bāresi merhun

Kunūn e's-sā'at ū mişleş zi'āmet hemçü sālāri
şimdi sa'at ma'nisi şimdideñdür daħı salarlık

- (4) Meveddet dūsti 'ābid perestende 'ubūdet çün
dostluķ tapucu merhun

'İbādet dān perestiden berehne hest çun 'āri
tapmaķ yılançık yılançık muķaddemü'l-ma'ni

- (5) Şaħife ķıţţ sifr ū zir u nāme çun kitāb āyet
merhun

Nişān kürrāse muşhaf dāderüm hānende çun ķāri
 ?Hād fillasi varaķ? eli ķarındaşım oķucı muķaddemü'l-ma'ni

- (6) Ceri yol ceri reften ģari endāze ģazi rüsvā
ģitmek arşın

Ĥari āmed sezāvārū ģarā başed sezāvāri
lāyık lāyıkluluķ

- (7) Şeri'at şer' şir'at rāh -ı din din kiş āmed
ya'ni tariķ-ı müstaķim din yol

Fariza müfteraź fermūde-i Ĥak zühd din-dāri
Tańrı buyruķı

- (8) Ĥafız zābiķ ģāmi vü ģāyiķ vāķiy ū şāyin
merhun

Niķeh dārende çun hāfiz diger dārihu çun dāri
Şaķlayı tıtuıcı ģafızıń ma'nası daķı şaķlayı tıtuıcıdur

- (9) Naşif ū ģādım ū munşif çü ģizmetķār iy dāder
ey ķardeş iy birāder

Diger dārū -furüşende çu 'aţţār āmed ū dāri
ot şatıcı muķaddemü'l-ma'ni

- (10) Ecāc āsin ecin çu āb-şūr gerdide
tuzlu dād dönmiş şu

Ĥarāģ āb est ģālīs berż endek seyģ çun cāri
saf şu az şu aķarşu

- (11) Maţır ażģiyān rūzi buved bārende rüşen
yağmur yağın ģün açuk ģün

Ťalk ne ģerm ne serd est yakıza hest bidāri
ne issı ne sovuķ ģün uyanıķlıķ

10a

- (1) Ĥavāzi u bevākir miģhā-yı bāmdādi çun
Ertü bulutları

Sevāri vü revāyiḡ miḡhā-yi şeb ne‘am āri
gice bulutları evet

- (2) Çü vüs‘ tākāt mechūd kudret dān tüvānāyi
güç yeterlik

‘Aşiret-i dūdmān u ‘uşr yek deh ‘usr düşvāri
tütünü bir oba onda bir düşvārlik

- (3) Gavāyil kinhā zibric çu zuḡruf zinet ārāyiş
kinler bezek

Kiyāset zireki başed te‘aṡṡül ‘uṡle bi-kāri
zireklik işsizlik

- (4) Tebehüc irtiyāc u ibtihāc behcet u ārāyiş ḡibtat
merhun

Meserret şāzi munis ḡam –güsāri hevn buved hāri
şadlık ḡuşşe iyici ḡorluk

- (5) Melād mefza‘ ḡırz me‘āz melcā’ mev’il
merhun

Penāḡāh iḡtizā hāhiş tażarru‘ çun ceza‘ zāri
Şıḡınacaḡ yer dilek zarlık

- (6) Be her kes-rā müyesser bāşed in ebyāt rā goften
her kimesneye müyesser ola işbu beyt söylemek

Latif hūb reşk āver zūlf ca‘d dil-dāri
Latif hūb gayret getürsin nitekim dil-dāruñ ḡıvırcuḡ sacı gibi

Ḳıṡ‘a

- (7) Ḥunşā ner u māde est ünşā māde vü endüh ḡam
erkek dişi dişi ḡuşşa

Naḡv est ḡacc u ‘amd ḡasd dāred hemçu hem
heme ḡaşd

- (8) Mişfer leb-i uştur hayā ferceş ḡavāyim pāyhā
Deve tuṡaḡı deve ferci ayaḡlarıñ

Firsin sivil ebka kelāg pise-i dāli āmed raham
 deve tabanı ala karğa kartal

- (9) Māverd mā'i'l-verd āb-i gül nefāha kūbile
 gül şuyu ķabarcuķ ħarflerün.....?

Şemmā lüffāh desten-būye vu dān ħaddi ruħam
 benüm yañağum

- (10) Kāfūr ma'rūf 'abir 'anber sünbül çu ū

Zer niħ zer ni hest pir - jed dirhem direm
 Şaru zer niħ döne çadır aķça

- (11) Rend u elend u du kibād çu mendili 'ūd āmiz
ķoķulu otlar

Cü' ne 'atide çun ķasime bŷy - dān u acim dijem
ķoķu ķoyucaķ ğuşşalu

10b

- (1) Saħnā vu ħabr u sebr saħne reng-i ruħsār - endehān
yüz yañak rengi

Merhā vu meķhā çeşm-i bi-sürme ğışāve hest tem
Sürmesüz göz göz dönmeķ donmak örtülmiş göz

- (2) Mizmār cülcül nāy jengāmiz celācil cem'-i ū
düdüķ def pül def pulları

Āvāz-i tiz nerm çun ez-sāzhā zir est bem
tir kıl yumuşaq kıl

- (3) Hemçül celid est zārib est saķit est şaki'
merhun

Puj mecmede yaħdān cemed yaħ iy bŷrāder sād ü nem
ķarģu buzluķ buz ey ķarındaş çe yaş

- (4) Dür dür ğamre her du ğird-āb cevāri keştihā
dür dür ğamre diyü şu çölekine derler gemiler

ꞖamꞖām tımm bahr deryā est çun dāmā' u yem
heme deñiz

- (5) Fülk sefine cāriye keşti deꞖal tireş şümer
gemi ābı

Mirsāt enbhar lengereş ğayr ez 'arab bāşed 'acem
gemi lengeri 'arabdan ayrıꞖ 'acemdir

- (6) Terās merdi bā-siper ekşef çı bāşed bi-siper
ꞖalꞖanlu kişi ꞖalꞖansuz kişi

Bā nize çu rāmiḥ buved bi-nize ne'bved cüz ecem
Süñü muꞖaddemü'l-ma'ni süñüsüz süñüsüz muꞖaddemü'l-ma'ni

- (7) Le'āb bāziger lu'b bāzi lü'āb āmed befec
oyuncı oyun suy ağız yeri

Rebve est 'urf necve çün bālā ḥadir bisyār cem
Çün yüce yir çok muꞖaddemü'l-ma'ni ism-i beyān

- (8) Nehmet harişi çun şere mefkūd gum kerde zacir
Harişlik şere ma'nisi daḥı ḥarislikdur hemçü şer yoꞖlanmış

Dil-teng rükū' inḥinā her du buved bi-şek ḥam
merhun tār gönül eğilmek merakıs? şeksiz muꞖaddemü'l-ma'ni

- (9) Ḥaddād ḳayn hāliki āhenger u ḥaddād çı
demirci merhun

Derbān bürāde sūniş gir est minfaḥ hem-çu dem
Ꞗapucı aḥdan dökülen süzüksü

- (10) Ḥānūt dükkān maştaba cāy-i ğaribān miyzene
ğaribler yeri merhun

Cāy-i mü'ezzin medrese ma'rūf bāşed pā kađem
Müezzin yeri ders idücek yer ayaꞖ

- (11) Hıvcem bāşed gul-i surh vi ‘āte zerd-i ū verd gul
 kızıl gül şaru gül

Ġayşūm sūsen ās nercis mürd nergis baş kem
 mersil eksük

11a

- (1) ‘Āvād barbut–zen buved ‘ūd est barbut tantana
 şeşçi şeşte merhun
 el-tısf el-vezin ħurūfat?

Bāngeş renin bang-i kemān zann ū gümān çend kem
 şeşte āvāzı yay āvāzı niçe

- (2) Marzūk bā-rūzi şümer mahrūm zıddeş dağdağa
 rızklı rızksuz merhun

Āvāz-i sūm mużtar u bi-çāre kunki çun bekem
 toynağ āvāzı çāresiz dilsizlik

- (3) İ’sār dervişi muķil derviş ‘āyil miş-i ū
 yoğsulluğ yoğsul yoğsul şana’n

Vildān vilde kūdekān-i ħurd u tevem hem-şikem
 uşacuğ oğlanlar ikiz

- (4) Şettān saġnā vu mu‘ādāt ‘adāvet düşmeni
 anurmağ heme düşmanlık

Ġayf est zūlm cevr ‘azb zaym u ‘advā çun sitem
 heme güc

- (5) Dā’ elem diger vaşab hemçu vece‘ derdhā
 heme derdler

Suğm seğā’ hem marāz bimāri bāşed çun sakam
 heme sayruluklar heme devletsüz

- (6) Midrār taş bārān rizān za’if āmed beri
 kaba yağmur taş yağmur dökülür yağmur za’if yağmur merhun

Bizār mecdūd devlet-i maḥdūd ‘aks zehr sem
devletlülük devletlü devletsüzlük aḡu

- (7) Ger ‘ilm ḥāni iy piser münkād gereded sim zer
Ger ‘ilm oḡursañ ey oḡul yapıla altun gümüş

Ber cümle-i ehl-ü hüner bāşi ‘aziz muḥterem
Cümle hüner ehliniñ üstüne olḡul ‘aziz muḥterem

Ḳıı‘a

- (8) Teraḡḡi u taşa‘ud ber şoden mevḥüb baḡşide
yuḡaru olmaḡ baḡışlanmış

Vehüb vāhib mes’ül baḡşende est purside
heme ism-i fā‘il baḡışlayıcı şorulmuş

- (9) Baḡar ḡāv est bāḡir cem‘-i sevr şevre fāriḡ
Şıḡır baḡir cem‘ şıḡırlar hemün ism-i fā‘il

Ner u māde est pir u ‘icl ḡūsāle başar dide
Erkek şıḡır dişi şıḡır ḡarı şıḡır buzaḡu görür gözdür ya‘ni göz

- (10) Laḡıta lāḡiše iḡriyye rişte sülfe vü lühne
tatmacı merhun

Ta‘ām-i rüz kāmeḡ kāme vü mer’i buved dide
gündüz ta‘am tarḡana etmek āşı görmüş

- (11) ‘Atiḡ āzād kohne ‘itḡ āzādi ferḡ şādi
Āzād daḡı eski āzādliḡ

Baraş pisi zenn efkār mesrūḡ est duzdide
alaluḡ ala tenlü uḡurlanmış

11b

- (1) Necî hem-rāz büsireyye kenizek şäkile ‘ādet
 rāzdeş   qaravaş   hū
- Ḥulāşa vije bağzā duşmeni matvī neverdide
 aru   saf dost   düşmanlık   dürülmüş
- (2) Zahir şāhib rid’ü qarın ḥāfid nāşır
 anuñ sarısı   merhun
- Ḥavāri u ‘azud yārend maşrūf est gerdide
 heme yār   dönmüş
- (3) Ḥafir bedreka muzdeş ḥufāre ḥusn dān ḥūbi
 yol bilici yol bilici   acı   muqaddemü’l-ma’ni   ḥūbluq
- Ḥasen ḥūb ražiyy murtezā merza pesendide
 sevügcek   beğenilmiş
- (4) Deris est şemel çun tımr her se cāme-i kuhne
 her ucı eski ton
- Müeyesser çun müseyyah hurde melbūs pūşide
 uşaq yerlü ton   örtülmüş
- (5) Kasibe mūy mergül est zafire bāfte ez mūy
 kıvrıcuq şac   örülmüş şac   bu daḥı kıvrıcuq şac
- Ġadire mişl-i ū āmed ‘akısa mūy-i piçide
 Bu daḥı kıvrıcuq şac   kesdirilmiş şac   şarılmış şac
- (6) Qalem ḥāme yerā’a nā –terāşide berāye çün
 yonulmaduq qalem   merhun
- Tirāşeş mikleme ma’rūf muḥtār est b’ugzide
 yonulmuş qalem   qalemdān   ucı rendelenmiş
- (7) Raḥim zihdān curfe āb est gende mıqtara künde
 oğlan yatağı   qoqmuş şu   uğrı kendi
- Verik rān ‘acz kūniste est menfūs āmed ḥafide
 uyluq   göt   atılmış yūñ

- (8) Mukit birr çun kuvvat dehende hest nikūy
 ash kuvvet verici azuğ verici iyilik
- Semi hem-nām a'cem bed-zūbān mesmū' bişnide
 adaş yoz dil işidilmiş
- (9) Huliyu hulyu ziver dān hūlā cem' hali bi-ġam
 bezeklüler ġuşşasız
- Celā peydā vu mescūd est ma'būd çun perestide
 bellū aşikāre tapılmış
- (10) Ekābir büzüġān çun aşāġir zıdd-i ū erzel
 ulular küçükler merhun
- Fürū-māye erāzil cem'-i ū meskūb rizide
 alcağ aşlu alcağ aşllular diñlenmiş
- (11) Eger 'ilm edeb āmūzi iy ferzend-i bā - devlet
 Eger 'ilm edeb öğrenirseñ ey oġul devletle
- Cihān ender turā hergiz ne-bāşed kār şūride
 Cihan içinde senūñ hergiz olmaya işkal çarışmış

12a

Kıt'a

- (1) Çun mekān reb' maġnī menzilī 'āni esir
 naşib turacağ yer kul çaravaş hürmet
- Cem' esrā vu usārā meşbu'u şa'bān sir
 esresi cem' ayır usarıdur tok
- (2) Tayr murġ zıyr tāye bi'r çāh 'izz çāh
 Kuş kuyu devlet
- Yevm rūz nevm hāb būm būm şūm sir
 Gün uyku baykuş şarımşak

- (3) Zaygam hırbās ‘urve haydar zibāl esed
 tutmak tutmak merhun

Qasvere dilhāş leyš hāris zırgām şır
 heme arslān

- (4) Tu‘me hūriş zevk mişl ta‘m lezzet dān lebin
 yiyesi tu‘me dahı merhun

Hışt lin hırmā-yi hoş derr u leben çun rısl şır
 kerbūç iyü hurma süd

- (5) Şıķş pāre hışşe vu kışt hālāk hazz dān
 merhun

İy bürāder çun naşib kifl kısm sehm-i tir
 ey qarındaş heme naşib ya‘ni ulu üleş oķı

- (6) Raħl pālān-i zütür mer’ ve recül merd est ricl
 deve pālān er merhun

Pāy aşma‘ hurdgūş rumh nize sehm tir
 küçük kulaķlu sūñü oķ

- (7) Şarķ maşrıķ hāver u ğarb est mağrib bāħter
 gün doğduğı yer gün batdığı yer

Çun şüreyyā dān pervin ‘utārid hest tir
 ülker ‘utārid yıldız

- (8) Şubre çā küds hırmen bezr toħm bitn kāh
 saman

Fūm bürrü kamh hınça gendüm end u yūğ nır
 buğday boyunduruķ

- (9) Qarş bā çengel giriften kūrş çeşm-i āftāb
 pençeyle dutmak avuç ile dutmak penç ile günüñ degürmelüği

Farz fermān-ı Hudāy karz vām seyh pir
Allah buyruğı borc oca

- (10) ūt zād est betāt bül'a tūse dađl rı'
betāt heme azığ

Beyder u ender ü hırmengāh dān kettān ze'ir
harman yer keten muğaddemü'l-ma'ni

- (11) Şirket enbāzi şerik enbāz nedmān nedim
ortağlığ ortak merhun

Hem kağeğ mişhab se pāye kārvān dağl 'ir
şaç ayak üç ayaklı ki üstüne köz korlar dağl kervan tağıl kervan

12b

- (1) Nūđ eynuđ üstürān-i māde nāđe müfredeş
dişi develer bir dişi deve birisi

Ferş efyel üstür-i küçek ner u māde be-ğayr
küçük deve erkek dişi deve muğaddemü'l-ma'ni

- (2) Ribđ nef' menfa'at sūd menāfi' cem'-i ū
aşşı aşşılar

Rabđ besten rayta çadır hest binā çun basir
bağlamak görür muğaddemü'l-ma'ni

- (3) acdel u burc feden bār ū cedel peykār dān
şavaş demren

Ceyş 'asker cünd leşker hemçu yāri ger nāsir
çeri yardım edici

- (4) Sicf hızr sedl sitr müstere perde müntedi
merhun

Çun nediyü nüdvē cāy-i meşveret dānā habir
 danışık yer cāy-i meşveret bilici muqaddemü'l-ma'ni

- (5) Uştuvān sāriye üstün-i hāne çün 'imād
 Ev direk direk 'imād hemçi 'imād muqaddemü'l-ma'ni

Qādir ü hem muqtedir āmed tüvānā çun kadir
 güci yeter hemçi qadir

- (6) Mışr qusṭāṭ medine her se dān şehri büzürg
 her üç ulu şehir

Küre belde beled-i küçek çi rüşenger münir
 küçük şehir rüşen edici muqaddemü'l-ma'ni

- (7) Naḥl çun ḥurmā dıraḥt vije kerden naḥl münç
 hurma ağacın hurma ağac arı eylemek bal arusu

Buḥl züfti gılza zefti vü şufiliden şafir
 buhıllık yoğunluq şafılık virmek daḥı şāfi eylemek
 muqaddemü'l-ma'ni

- (8) Kuvve revzen rütbe vü mirkāt pāy nerdübān
 nice sülem nerd-bin ayak nerd-bān

Tür'a der mışrā' yek süy-i der u küçek şagir
 kapu tokmaq kabınuñ berban küçük muqaddemü'l-ma'ni

- (9) Şayḥa vü şarra çi āvāz-i bulend rikzī nerm
 yüce āvāz yumuşaq āvāz

Beyzer est miḳa'a her dü kuzine kir u kir
 her ikisi tavan yüce tokmağı zift

- (10) Ğumr ğāfil ğumr kine ğumr tāvān 'azm qasḥ
 kin odun yeterlik

Raĝm reşk zu'm da'vā taḥt erike çun serir
 günü muqaddemü'l-ma'ni hemçün serir

- (11) Cedde ma'rūf est ḥiddet tizi vü ciddet nevi
 oba keskincek yeñilik

Cüdde reh der küh āvāz-i har āmed çün zefir
 tağ içindeki yol eşek āvāzı hemçü zefir muqaddemü'l-ma'ni

13a

- (1) Eyke vü gabe est gil gabza pişe gayz hışm
 pişe

Liss sârik düzd vâli şahne mir āmed emir
 katınmağ uğrı nâyib beg

- (2) Hatm vâcib hatm mühr haym 'âdet kabza muşt
 yumruğ

Cemre seng-i rize humret sürhi vü humrâ hamir
 uvağ taş humre kızılığ

- (3) Şarşara āvāz-i bâzi şakşaka guncişk rā
 toğan āvāzı serçe āvāzı

Qarkara āvāz-i rûze bāng-i āb āmed harir
 bağırsağ āvāzı şu āvāzı muqaddemü'l-ma'ni

- (4) 'İlm āmūz iy piser rûz-i şeb ender cehd kun
 'ilm örgey ey oğul gice gündüz içinde cehd eyle

Tā şeker bāşed ta'āmet cāmeet ez harir
 Tā şeker ola ta'āmiñ ton dağı harirden ola ya'ni ibrişimden ola

Kıt'a

- (5) Hine'izin ān zemān bāriha āmed çu dūş
 ol zamān geçen gice dün gice

Lihzime cāne şümar menkibü 'ıtf est dūş
 cāne çigin omuz

- (6) Selle seped reb'a dürc mişleb-dān cāy-i şir
 sandıkcı şir yeri ya'ni gönül

Mimḥaẓ ü ‘ulbe est hān nehre diger gāv dūş
yayuk sığır sağucağ ya‘ni sarnıc

(7) ‘Āṭıl bi-kār eşir hest güzide zefir
işsiz üründülenmiş merhun ikü

Nāle ze‘ir bāng-i şir bāşed ühüb be-dūş
arşlan āvāz sağ kulağ ağırlığı

(8) Aḥvelü a‘ver bi-dān lūçe vu yek çeşm rā
şaşu bir gözlü

Efza‘ u bisyār mūy vaqr girāni -ü gūş
coğ saçlu ağır kulağ

(9) Bāsiru kālīḥ ‘abūs her se buved turş-rū
ekşi yüzlü

‘Āṭır ‘itr est ṭıyb rā mik dān būy-i hoş
heme hoş koğu

(10) Hest na‘ib na‘līḥ bāng-i kelāgu hedir
karğa āvāzı merhun

Bāng-i kebūter naḳlīḥ bāng-i buzağ fevr cūş
gögercin āvāz kurbağa āvāzı kaynamağ

(11) Kehl şebāb fetā her se dü mūy cūvān
kara kıll yiğit

Sinn zükā zād ḥazm kār bī-kerden be-hūş
yaş eyü kıllıkla iş işlemek

13b

(1) Cünbede künbed sereb hāne be-zir-i zemin
yer zemin yer altındağı ev
-aşla kıtt baş ed hurufati’l-mevzūn

Sevretü şāhi bud kuvvet-i hamr be-hüş
 süci kuvveti ayuk

- (2) Helhelü zehr şücā' mār-i ner esved siyāh
 aġu erkek yılan kara yılan

Hirre u sinnevr kıt kurbe vü fāre est müş
 kedi sıçan

- (3) Ğāmir cāy-i harāb 'āmīr 'aks-i vey est
 harāb yer

Cāriha murġ-i şikār şāmit sākit hamuş
 av avlayan kuş

- (4) Va'r zemin-i dürüş hest şahi tendurust
 iyi yer sağ olucı

Maġra gil-i surh dān redġa teng hamā' lüş
 karabalçık çāmur yufka
 -şu kablıcağ silmece ? isim olmağ-

- (5) Çist ezir ü hezir bāng-i leviz est bād
 kazan āvāzı yel āvāzı

Nağş nigār iy nigār cem'-i vey āmed nukūş
 nağışlar

- (6) İ'lemü i'ref bi-dān ikrā'ü ütlü bü-hān
 bil oğı

İftaħu ikşif güşā üstür u üktüm bü-püş
 açım ört

- (7) Ruħ bü-rev üd' bü-hun kul bü-gū iyit bi-yā
 gid koğ oğı eyit gel

İclisu uğ'ud nişin kül bü-hor işrib bü-nüş
 otur yè iç

- (8) Tā ki sa'adet turā yār şevēd der cihān
 tā ki sa'adet saña yar ola cihan içinde

Rāh-i şeri'at bi-gir kavli peyamber biyūş
şeri'at yolun dut peygamberiñ kavlin işit

Qıt'a

- (9) Fey' tūba^{cc} sāye bercis müşteri
gölge müşteri yıldız
- Çun haridār est dāder müşteri
şatun almacı muqaddemü'l-ma'ni
- (10) Zühre nāhid merāre zehre dān
zühre yıldız öd
- Zehre ziver hātem est enguşteri
bezek yüzük
- (11) Mertebe pāye merātib cem'-i ū
naşib nerdbān ayak nerdbān ayakları
- Fāzlü efzūni siyādet mihteri
artuqluq yeñilik ululuq

14a

- (1) Ca'l kerden cu'l pā muzd u cu'al
eylemek ayak deri ayak kiri merhun
- Hest ma'rūf siğar dān kihteri
toñuzlan kurdı küçüklük
- (2) Aqlif āmed hatne nā-kerde haşi
sünnet olmuş merhun
- Hāye kende çun züküret dān neri
hādım çıkıq taşağı erkeklük
- (3) Zāviye künc est aħdeb merd-i ganc
bucaq kör kişi

Kenz genc āmed uhuvvet dāderi
hazine kardaşlık

- (4) Ğazl risten ‘azl yek sū kerden est
eğirmek bir yaña olmak eylemek

Vaz‘ bi’nhāden ümüvvet māderi
komağ analık muqaddemü’l-ma’ni

- (5) Şebt mişdāğ est burhān beyyine
merhun

Hemçu sultān huccet tāze teri
tānuğ yaşlık

- (6) Hūlm hāb u hukm fermūden hakem
uyku düş görmek buyurmak merhun

Dāver imaret çun hukūmet dāveri
kādılık

- (7) Simğ āmed rişte-i mūhre mūhāt
boncuğa ibliği boncuğ düzisi merhun

Hest billūr şamem bāşed keri
billur taş sağırılık

- (8) Kūre ātesdān şāyiğ zerger est
ocağ altuncı kuyumcu

Kelbetān enbūr şıyāğat zergeri
kısac kuyumculuğ

- (9) Heyl gılzūm nil vicdān yāften
cūd bulmak

Neyl mişleş fehm kun iy cevheri
cūd fehm eyle ey ‘ağıllu

- (10) Hureş çi halka-i zerrin be-gūş
altun halka kulağda

Cān-i men gevher -furūş dan cevheri
gevher şatıcı muqaddemü’l-ma’ni

- (11) Mubtil ān-kū ni be-ḥaḳ bāṣed muḥiḳ
mübtil oldur ki ḥaḳsız ola merhun

Ẓidd-ı ū bā-ṣek buved çu mümteri
ḥaḳlu şikār muḳaddemü'l-ma'ni

14b

- (1) Ḥāyik u nessāc cüvillā sedā
merhun

Tār luḥme pūd çun ḥaf yüfterā
arış arḳacıḳ

- (2) Mırṭam u bet lif āhār u tām
oy şüyi? merhun

Şu çü irşād ū delālet reh-beri
carşı yol gösterici

- (3) Şāmit ū nāṭıḳ zer sim u sütür
altun gümüş tavar

Züllü zellet hūrī rif'at berteri
hurilik yücelik

- (4) Hindübā çun kāsini feycen sezāb
kaşını ma'doñus

Yübs ḥuşki vü ruṭübet dān teri
kuruluḳ yaşlıḳ

- (5) Ġul ma'rūf est ğilān cem'-i ū
ādem azdıran div ādem azdıran divler

Hest şeyṭān div hem cinni peri

- (6) 'Avd şāriḳ üştür-i pey -rev zani
karı deve merhun muḳaddemü'l-ma'ni

Çun nahif lāġer neġāfet lāġari
arıġ deve arıġlık

- (7) Cāniġā pehlū be-dān cāyiġa
yān merhun

Āfet-i sermā buved mihter seri
sovuġ āfet ise erişir ululuġ

- (8) Ĥavġ ŝeftālū buved tüffāġ sib
alma

‘Ayzürān kū henc cūndi leŝkeri
taġ aluci çerilik

- (9) İy piser in kıt‘a rā hoş yād kun
ey oġul işbu kıt‘a hoş ezber ét

Tā kuni ber cümle kūdek serveri
tā edesin cümle oġlan üzerine ululuġı

Ķıt‘a

- (10) Ŗir‘a bi-dān rūde vu nā-kırçe çeng
bil çeng kılı

Sā‘id u yed her dü ariŝ dān çeng
bilek el

- (11) Vuġ‘a vu heycā vu liġā be’s niz
merhun

Hemçü kıtāl est kerihe est çeng
heme şavaş

15a

- (1) Hūdhūd ü būbū buved hāme cuġd
ibik baykuş

Laklak ma'rūf çi kurki külüng
 külüng tayr
 -aslı tıbta bāşttda bir hurufat .....?-

- (2) Rıķ ruzāb āb-i dehen dān buzāk
 ağız şuyu ağız yeri merhun

Hest hayū a'recü e'racā çü leng
 tükrük ağsaķ

- (3) Ğarb žube tiz u tiğ est hān
 kılıcıñ keskinliği

Siyd u nemir her dü çü gurg peleng
 ikisi kurt kablāñ ulunmaz peleng

- (4) Faħl fenik üştür-i guşn legām
 erkek deve buğra deve

Kefk sütür meks te'enni direng
 deve gübresi eğlenmek

- (5) Şākil şeklā zen-i mürde -piser
 oğlan olmuş 'avrat

Şufretü zıbg āmed zerdi u reng
 şarulıķ boya

- (6) Zābye buved kise-i zer ber miyān
 belde altın kēsesi

Mibretü sūhān ṭaba' hest jeng
 iki pās

- (7) Şadķ aşem nize-i saħt āmed
 kati sūñü

Ĥaṭve mirsāl çi tir-i hadeng
 kuş oķı

- (8) Cü'zer gavsale-i deşti ĥımār
 leyl nergūs yer şafranıñ nergūs şıgır merhun

Ĥar çi humur cem' ĥırām est teng
 aşikār yufka kulük

- (9) Tā'ife şeml gurūh raqıķ
bölük merhun
- Bende tenük zayıķu zank est teng
ķul muķaddemü'l-ma'ni tār
- (10) Lev m melāmet çu melām est luvm
maḥv ü melām u luvm
- ‘Adl buved dād çu ‘idl est teng
yol tengi
- (11) Lūbeh u lābe tu be-dān senglāh
sünbül taşlu yer
- Şahre vu ḥaşbā vu ḥicār est seng
taş

15b

- (1) Gerçi vü in ķāfiye teng est saḥt
gerçi bu ķāfiye tārdir ķatı
- Bīn ki çi hūb est çi şūh çi şeng
gör ki nice küçükdür ne ḥoşdur ne şengidir

Kıt‘a

- (2) Ḥācib ebrū necve ebr u çun vaţar ḥācet niyāz
ķaş bulut ya‘ni dilek fahl
- Lift şelcem şalgam başal türb piyāz
şoğan

- (3) Hılle menzil halle haslet hulle turşî düstî
iyü iş ekşilik dağı dōstluğ

Ecnebî bîgâne cülle kavsara çun hırş az
yād kişi kūrşak

- (4) Hılv şîrîn mürr müzz telh be-şîrîn est telh
tatlu acı tatlu acı ya'ni māy-hōş

Hıumz hāmiz türş miķraż hemçu miķraż est kāz
ekşi hindū

- (5) Tāre bāşed bāre kıt'a pāre rişve yāre dān
bir kez bir pāre rüşvet

İmtihān tecrîbe çun āzmūden 'udde sār
sıñamak yarık

- (6) Qasr kāh est kışar kūtāhî kūteh kaşîr
köşk kışalık kışa

Şakr çerğ raqş bāzî bāz u bāzî her du bāz
çaqır toğān oyun her ikisi toğān

- (7) Zahr merkeb tuhr pākî u tahāret mişl-i ū
binit arılık arılık arılık

Çun zihāre āvere kirbās cāme bā' bāz

arğa yöni bir ulac

(8) Şāhi hāli buved hemçün şadef kūh-i bozorg

büyük tağ

ule vu şimrāh kunne ser buved hezbe firāz

tağ başı hezbe youş giriş

(9) Feyc peyk ayh rīm rīm āhū -yi sepīd

iriñ a geyik

Kubh ziştī fetḥ yārī vu güzāden sırr rāz

çirkinlik yardım acma

(10) Mevşiq mīşā 'ad va'de çün genc peymanhā

heme ullar

avl efzūnī dırāzī tūl genc āmed rikāz

artuluk uzunluk hazīne muaddemü'l-ma'ni
muaddemü'l-ma'ni

(11) Şıgn ḥıd u ıllu şār daḥl iḥne kīne ānd

heme kin

abş kebş teys guşn büz dān nihāz

oc teke şaa? arsiḥ?

16a

(1) İzn destür üzñ gūş edñ nezdīk āy edñ

ķulaķ yaķınlık merhun

Vām dih edñā buved kemter ezān bāng-i nemāz

borc ver kiskerek ? kimrek namāz āvāz ya'ni bañ

(2) Mesnede çun bāliş-i puştī visāde zān-ı ser

arķa yaşduğ baş yaşduğı

Nümruķa çun nāz-i bāliş cüz 'alem ne'bved tırāz

dirsek yaşduğ omuz tırāz 'alemde artuķ olmaz

(3) Ğardal raṭbe sipendān sepust ter lübāb

yaş yonca merhun

Vīje vu vezz ivez çun murğ-i ābī baṭṭ kāz

şāf ya'ni arı ördek

(4) Sāķiye çun cūy-i Ğurd est sevāķī cem'-i ū

uvacuķ ırmaķ uvacuķ ırmaķlar

Nü'y cūy-i Ğird-i Ğayme nān puḡten iḡtibāz

çadırıñ çevre yatduğı ırmaķ etmek bişirmek muķaddemü'l-ma'ni

ya'ni meṭiy' oldum dimek

- (5) Şi‘b dergāle şagab teşnī‘ şāhāhā şu‘ab
 der-bend iki tağ ortası ta‘in etmek buṭaqlar muḳaddemü’l-ma’ni

Çun tezelzül zelzele cunbiden hem ihtizāz
 heme deprenmek muḳaddemü’l-ma’ni

- (6) Rızık rūzī dān rezzāk u rūzī diḥ buved
 rızık virmek rızık verici

Telbiye lebbeyk goften reften-i ḥac ihticāz
 lebbeyk demek hacca gitmek muḳaddemü’l-ma’ni

- (7) Ḳıṭ‘aem çun ḥūb-rūyān ber lüğathā-yi diger
 benim ḳıṭ‘a em gerçek yüzleriñdir ayruḳ luğatlar üzerine

Yāfte ḥod rā vu mufaẓẓal mīkoned ber cümle nāz
 bulunmışdur kendüzin ıraḳ eder cümle nāz üzerine

Ḳıṭ‘a

- (8) Ḥaşeb çūb ḥuṣub cem‘aş ḥaṭab heyzüm likā dīden
 ‘arab ağac ağaclar odun görmek

Ġarab sīm bī-zen çi lehv lu‘b bāzīden
 gümüş ‘avrat süzer oynamak

- (9) Teceddüd nev şoden taşdı‘ derd-i ser resāniden
 yeñi olmaḳ baş ağrusı erişdirmek

Tetebbu' pes revī kerdēn tefāhur fahr nāzīden

ardca gericilik eylemek nazlanmaq

(10) Cūfār u zāver u şāfī vü sāhil hemçü seyf āmed

neslindür? merhun

Leb-i deryā nutuq gūyā buved çun maţar- bārīden

deñiz kenārı nuţıq söylemek sayılmacı yağmaq

(11) Menār ma'lem şuvve nişān be yābānī

yabān nişānlar

Haşef hur mā-yi bed-tāk tabaq şārime pūsīden

yaramaz hurma yoz hurma bir kat çürüme

16b

(1) Qalīb 'aylem cūbu ŧayy ress çāh āmed

hem kuy

Havānī havzhā yenbū ' cūbu şürb nūsīden

havzlar içmek

(2) Şahīfe tahte-i der est zāfire bīnī-i der başed

kapu tahtası kapu burnu ya'ni kapu eşiği

'İzāde bāzū-yi der seyr reften setr pūsīden

kapunun süsi gitmek

- (3) Mehāt na‘ce ü ‘aynā çī gāv māde-i deštī
ya‘ni geyik ineği yaban sığırının dişisi

Semn ferbihī a‘cef lāgar u taqbīl būsīden
semizlik arık öpmek

- (4) Ketībe pāre –i leşger talī‘a dīdbān aqta‘
leşger bir bölük gözcü

Burīde dest echer rūz- kūr şemme būyīden
el kesik gündüz görmez yıyılmağ

- (5) Cezm tīg-i burende miczem mıkzeb çu ü sāqe
keskin kılıc bu ikisi dağı keskin kılıc merhun

Pes leşger çu ‘āmil nūk-i nīze sekb rīzīden
çeri seki ārdı? sūñü ucı dökmek

- (6) Şadābet iştiyāk şevk başed ārzūmendī
ārzumendilik istemeklik

Firāk beyn beynūne cūdāy kesb verzīden
ayırıcı kazanmış

- (7) Çu ‘ifrīt merīd mārīd āmed dīv-i istenbe
kuvvetlü dīv güçlü div

Me‘ādest ‘iyāz ‘avz levz āmed penāhiden

şıgınmağ

(8) Eşim āşim hāfī bezehkārend u çu mücrim

heme günahlu

Taқиyye müttakī perhīzkār fevr cūşiden

‘ali kaynamağ

(9) Hımāre puşt - pā efza‘ mübattē kel şikem bārīk

ayağ arçası arça yöni ince çarunlu sülfe çarunlu

hımāre puşt pā mübatten şikem barik aqr kel

Cevherī dān bulend-āvāz cehd keddü kūşiden

yüce āvāz dürişmek

(10) Ġīsā hāşāk-ı āb retk tīre nezze zehāb āmed

şu üstündeki çörçöb bulanuğ şu şızıp ağan şu

Veşel çun zahl zāhżāh āb-i endek lağt ber çiden

az şu dirmek

(11) Felāt kı‘a vu kâ‘ est sehb şafşaf şaşşah

merhun

Fezā‘ u mehmeş tīrend şahrā leff pİçiden

heme şahrā ya‘ni yazı dirmek

17a

(1) Şehîd şâhid bâ'ış güvâh est firistende

name bağı ya'ni nah nişani? evinde konuk verici

Şehâ 'unvân 'ulvân bend-i nâme vezn senciden

şah yımağ

(2) Mecî'a şırbe hurmâ ve göre şırvārâ şîn

südlü hurmâ süd aşı merhun

Tufeylî tıfl ferzendek çi levk maż' hâyiden

küçük oğlan çiyenmek

(3) Çi şāk şâyik şākî vu bâ-silâh kağ

silâh bileyici silâhlu merhun

Çu feryu beryu kağ şarm ħasm bet büriden

kesmek

(4) Cühūd gebr tersâyân zi nāmî bi'snev tâzî

tersalar oda tapucılar adlarından işit

-aynı mışra' heme Farsî est 'Arabca-

Yehūdî vu mecüsî vu naşârî la'ğ lisiden

yahudiler 'isevîler yalamağ

-aynı mışra' heme 'arabî est -

(5) Şemâyil hūyhâ şevket dilîrî şeyb çün pîrî

hūlar bahadırılık kıcalık

Şemāmet şādī vu düşmen semā‘ sem‘ şeniden

eylemek şād dağı düşmanlık işitmek

(6) Şarābet ķurbet ķurbā vu ķırbān cümle nezdikī

heme yakınlık

Cesāret ķiregī kerden hızār havf tersiden

cesurluk eylemek korkmak

(7) Haşāşa fāķa u faķr est ‘udlem ‘ayle dervişī

yogsulluk dervişliği

Su‘āl mes‘ele dāder çü hāhiş dān pursiden

dilek şormak

(8) Dehān-i bende-i dā‘ī şeker mī rīzed iy ‘āķil

bu dua‘cı ķulun ağzı şeker doker ey ‘āķil

Ki lafzem dāimen şīrīn ne-dāned hīç tūrşiden

ki benim lafzım dāima tatludur hīç ekşimek bilmez

Ķıţ‘a

(9) Hılf āhd cülf hālī hılf pistān half pes

ķul boş emcek ard

Hılfе velkār halef ferzende-i hoş şeb-rev ‘ases

şuzi ya‘ni hıyarlık hoş olmalık gice yarusı muķaddemü‘l-ma‘ni

- (10) Hıff mūze ceff huşkī cüff meşk-i kohne hıf
 edük   kuruluş   esk(i) meşk   merhun

Çun hafif ū rā sebük dān nefis cān dem nefes
 yeyni   teriki   soluk

- (11) Ceres āvāz-i za‘if hars   dehr hars   hurm
 ya‘ni ‘ışık āvāzı   za‘if āvāz   rūzgār gör

Hırs dübb hurs mihmānī dirāy   āmed ceres
 ayu   konukluk   çāñ

17b

- (1) Hars kişt keşh küşt sāra geşt zahr   pust
 ekin   güreş öldi   arka

Ġavr pest şedde best āhır diger mencū   ‘ades
 alcağ yer   boğuldu   dağı bir kişi   mercimek

- (2) Ġayb ğabeş bāzī nā-peydā ‘ineb   engūr ğays
 oyun   belürsüz   üzüm   merhun

Hest bārān ‘abs āmiziş muġis   feryād-res
 yağmur   kırışış   feryād ergürici

- (3) Kurb nezdikī kıreb cem‘aş kıreb dān meşkehā
yakınlık eglenmek tulumlar

Tāc efser mekes çun bāc zübāb āmed meges
bāş tāc elmekes ? dirmek siñek

- (4) Men ma‘rūf menn minnet diger ni‘met ene
terankebis? tembin dağı ni‘met merhun

Men buved bā medd bī medd iy bürāder men çi kes
ben istinhām medd ile meddsiz ey qarındaş gör
muğaddemü’l-ma’ni

- (5) Zırs dendān zırs hāyiden zıres bed-hū buved
diş çiynek yaramaz hū yoz hūlu

Āfet ‘āhed belā çun kendī-yi den-dān zares
diş çöngelegi

- (6) Şey’ü çİz siyyü mişl şeyi büryān kerden est
nesne nesne büryān eylemek

Seyyi’ü’l-halk est bed-hū dūn merdī dān has
yoz hūlu alcağ kişi hağır

- (7) Menyü takdīr erzū mūnye mūnā cem‘aş menī
endāze etmek emr emirler merhun

Āb-i merd u zen minā ma'rūf kāhū çist has

erüñ 'avratıñ şuyı ya'ni şehveti marul

mekān ya'ni meys yakın??? bāzālāy

(8) Hulk hū halk āferīden dān haliğ hoş-hū halk

halūğ yaratmağ iyü hūlu iyü hū merhun

Kohne halk engusterī āmed pujūhīden çı ces

köhne eski yüzük kandırmağ eyirtmek haber virmek

muğaddemü'l-ma'ni

(9) Secr pūr kerden sehar bām şecer āmed dıraht

çoldurmağ san orta ağac

Sahr şuş sihr est cādūyī bu-kuşten dān ces

öyken cādulığ de bilmek muğaddemü'l-ma'ni

(10) Ger tu rā idrāk başed bi'nger Īn şı'r-i me-rā

añlamağ eger saña varsa bağ bu benim şı'r-i mā

Īn çunīn nazm-i leālī dīde baş ed hiç kes

bu yazım şı'ri bu niceleyin incilü dürrin görmüş ola mı kimse

Ꞗıı'ā

- (11) Cuvī mīnū Kevser u hem-kāse ne'bvēd cuz ekīl

uçmağ ırmağı heme kadeh cāngiber muqaddemü'l-ma'ni

Çeşme-i ū iy bürader zencebīl selsebīl

ol uçmağın peykāri ey karındaş zencebil selsebildir

18a

- (1) Nehc minhāc senen çun mezheb meş'ab çī rāh

hizmet yol uzun? meş'ab sen esmā rāh rāh est

Çun meħacce est tarīk şari' fecce sebīl

eder beyt anca dūkel yol

- (2) Saıır hatt ustūre vu işāre efsāne beyāz

yazu hikāye merhun

Kāğaz kürsūf çī līkā cāy-i hīn āmed mesīl

dūkeli yol muqaddemü'l-ma'ni

-yıkāl istan mişlan?-

- (3) Zūrka vu ħuzra kebūdī dān sebzī ağber est

gökligi yaşlık merhun

Hāk-reng ezrak kebūd esved siyeh teşne ğalīl

toprak renglü gök kara şusuz muqaddemü'l-ma'ni

(4) Ebyaz espīd est aşfer zerd aḥmer hest surh

aḥ şaru kızıl

Sebz aḥzer şırr bād-i serd ḥaste çun ‘alīl

yeşil şovuk yıl

(5) Çun nü‘ās est hecūc est menām est kerā

ıvizkanmak merhun

Hāb rezl nezl kes bezl baḥşış fil fil

uyku

(6) Şald seng kırfe tōhmet kafr hālī vu şalef

taş boş merhun

Lāf ene vaḥthā ḳāl est goften hemçu kıyl

ya‘ni öğünmek vakitler eytmek söylemek

(7) Tıls kohne tals maḥv tams ḥak usturden est

eski yuymak zenci örtmek

Cedvel ca‘fer çı cüveyk dān gürūh-i merd cīl

arbacuk oğ urmak er bölüğü muḳaddemü‘l-ma‘ni

(8) Hıml bār-i puşt ser ḥublā buved çun hāmīle

arça yüki yüklü ‘avrat muḳaddemü‘l-ma‘ni

Dem' eşk ca'd pusk koz-i hindî nâr cîl

göz yaş kıvrıcuğ saç hindustan çozi muqaddemü'l-ma'ni

(9) Elle başed nîze-i kütâh zâbil nerm-i ü

kışa süñü yumuşak süñü

Zâne u mizrâk zü pîn est burzûde şağıl

şapğun açılmış muqaddemü'l-ma'ni

(10) Def'a yek bâre çi def'a hest âb-i tîz –rev

bir kere tiz ağan şu

Türs micneb çun kenîf isper havîd âmed kaşıl

kağkan bir dağı kağkan muqaddemü'l-ma'ni

(11) Revnağ âb-i tîğ miğbağ deste-i ü dâñ firnid

kılıç şuyı kılıç şap(ı) merhun

Gevher-i tîğ est kündeş çun kehâm est kelil

boñcuğı kılıç gevheri kesmez kılıç muqaddemü'l-ma'ni

18b

(1) Seyf şemşîr hüsâm-ı bürende naşl şüfre-i tîğ

kılıç keskin kılıç keskin kılıç kılıç lüle

Cefn ğimd est niyâm endek yesîr est kağıl

kılıc kıni az muqaddemü'l-ma'ni

(2) Ḳāzib mürhef çi baş ed tîğ –i bürrān tenük

yufka kılıç

Fell rahne mişmel kutāh bā rahne felil

güdük kısa kılıç güdük kılıç muqaddemü'l-ma'ni

(3) Hîn ebān evān vaqt mîkāt ecel

merhun

Kāh pāyendān za'ım est kefil est kabıl

vaqt boyun muqaddemü'l-ma'ni

(4) Sel'a ser şikesten sil'a metā' sāmi'a

baş barmaq kumaş merhun

Gūş mecrūh cerīh haste kuşte çun katıl

kulağ adı bilinmiş

(5) Kulfet cehd meşekkat şükka düşvārī kelef

zahmet düşvārlık merhun

Nuktehā-yi surh ber rū çeşm bā sürme kehil

yüze düşen kızılca noқта ya'ni çigar sürmeli göz muqaddemü'l-ma'ni

(6) Rucle vü lümme gurūh-i merd u zen dān şiffu şef

er bölüğü 'avrat bölüğü

Sūd perde hayyü düde sāye-i dā'im zalil

aķı diri zinde ķabīle dā'im gölge muķaddemü'l-ma'ni

(7) Misk müşk 'ukke vu meşk-i engebīn mesk çi

bal tulumı merhun

Post edlā delvehā çun bāng-i esb āmed şahl

deri ķovalar at āvāzı muķaddemü'l-ma'ni

(8) Hāfi u 'āfi bürehne-pā hāhende raķış

yalm ayaķ dileyici merhun

Hest u erzān raķs erzānī u müstahķar zelil

ucuz ucuzluk ğor kişi

(9) Her ki in rā yād ğired ber zālām-i cehl-i vey

her kimse ki işbu kitab ezber tuta cahillik ķarañuluk üzerine

Mürşid ğered ber-ū ber ismhā baş ed delil

yol gösterici ola üzerine delil ola isimler içinde

Ķıı'a

(10) Sirışm çun ğirā şabr u 'azā her du şekībāyī

yılm? muķaddemü'l-ma'ni her ikisi şabırluluk

'Irā deşt ğazā ķasd başıret hest bīnāyī

yaban görürlük

(11) Mehîñ dâhîr u şâgîr buved hûr le'im misleş

hor kişi hor kişi

İğâret dâñ neheb yağmâ bâşed mâl-i yağmâyî

yağmâ mal

19a

(1) İmâret çun emîrî saltanat şâhî nedes zîrek

beglik pād-i şalıq

Emâret çun nişân âmed taşannu' hîş ârâyî

gendüzi şah bezemeklik

(2) Şarîr bâng-i der u tahte est na'lin u kalem nâhun

kapu âvâzı tahta âvâzı na'lin âvâz dırnaq âvâzı

Çi nâ-bâk el-ma'î sâyîb fütüvvet dan bürnâyî

toğrı fikirli yiğitlik

(3) Serâb ellu vu gür- âb ceded hāmūñ çun fedfed

ılkım salkımdur yir hemçü fedfed

Teyakşun bî-gumân būden tebahtür hest ra'nâyî

şeksiz olmağ küçüklenmek şalınmağ

(4) Varak sîm riğa misleş verak berg est kâğıd

gümüş gümüş yaprak

Qunūṭ u ye's nevmīdī u eş te'mür çī fermāyī

ümitsizlik

ne buyurursiz

(5) Zālālet ğayy u tuġyān u ğabāvet cümle gumrāhī

-...?... lık eylemek- heme azkunlamak

Mekīde keyd u keydūdet buved çun mekr bed-re'yi

heme yaramaz fikirlülük

(6) Vazī rūşen buved revşen çī çüb-i revzen-i hāne

aydıñ

ev bacasınıñ ağacı

Fesāhat çireġī bāşed ħazāyet ħazy rüsvāyī

faşihlik

katıklık eylemek

rüsvāyılık

(7) Çu dervīş u 'anārenc u ğinā āmed tüvānāyī

heme dervīş

güç yeterlik

-şāni beyt-

Faķır u 'āyşil u miskīn bāyis mu'sir u mu'tir

-evvel beyt-

merhun

-in mışra' ra ağaz ħ'āndan mebāyed zīra ki ğalaṭ nebeste est-

(8) Nişāb 'unşur maḥted erūme aşl-i merdum dān

erüñ aşlı

Ferīd u münferid tenhā tevahhüd vaḥde tenhāyī

yaluñuz

yaluñuzluk

(9) Şebih u küf ü hem-tā vu kefā'et dān hem-tāyī

beñdeş

beñdeşlik

Libās u kisvet u lübs u lebūs u sevb ten cāme

mülk tonı

(10) ÇünİN dürr u cevāhrrā ki dā'ī kerde-em nazmī

buncılayın cevherler dürrlerin ki ben du'acı nazm eyledim şunuñ için

Be-men lāyık buved pİş-i hünermendān şeker hāyī

bes baña lāyık ola hünermendler öñünde şeker çiyemek

Qıt'a

(11) Sehl āsān sehūlet āsānī

geñez

geñezlik

Hads dāniş çi cehl nā-dānī

bilmek

bilmezlik

19b

(1) Ricz riks 'iķāb rics 'azāb

muqaddemü'l-ma'ni

Çun 'uķūbet şikence tā dānī

dāni bilin muqaddemü'l-ma'ni

(2) 'İtre vu ehl āl hİşāvend

heme qavim

Dür kâşî vu zıdd-ı ü dānî

ıraç ķavim ķaşilik zıddı dānidir ya'ni yakın ķavim

(3) Şafed u nıkl ķayd bend çu ġul

baġ hemçü ġul

Bünye bünyād fā'ileş bānî

yapu yapıcı

(4) Mütevassıt mîyāne 'adl ġüvāh

orta 'adl ķanık

Ĥalfe sevgend çun düvüm sānî

ānd ikinci

(5) Sicne vu şicne bîĥ şecn ġam est

ġök ġuşşa

Şahñ pür nüsk hedyu ķurbānî

ķolu ķurbanlık

(6) Ķubbe ĥarġāh şuķķa yek pāre

ķara ev bir pāre

Şetevî ĥāne-i zimistānî

ķış evi

(7) Evdiye rūdhā mi‘ā rūde

dereler bağırsuğ

Kaht tengī haşb erzānī

tarlık ya‘ni kıtlık ucuzluk

(8) Çun íasîm u nesîm rūy-i nîk

eyü yüz

Şefe leb dān cebhe pişānī

tuşak alın

(9) Karye dīyu kuye buved cem‘aş

köy köyler

Qırbe meşk kırā çu mihmānī

ya‘ni tulüm konuqluk

(10) Tavğ ‘ağd kılāde gerden bend

boyun bāğı ya‘ni boyun bahcığı boyun bahcığı

Qahrubān keh-rübā filez kānī

çöb kapan bir tavuğ

(11) Mescīd ħumre est seccāde

namazluğ

Şūf mimṭar u peşm bārānī
 yũñ yağmurluğ

20a

(1) Miğzelī dūk tirāş miğzel dūk
 iğ yontıcı iğ

Çun nedāmet nedem peşimānī
 peşimanlık

(2) İrtifā‘ ‘urūc ber reften
 yuğarı gitmek

Felağ ıztırāb perişānī
 perişanlık

(3) Nazret āmed u tāzegī nāzır
 pāklik merhun

Ber kesī bi’ngerende un dānī
 kimse üzerine bağıcı hemü dānī

(4) Muğbil ān-kes būd ki ū hergiz
 muğbil ol kimsedir ki ol hergiz ya’ni ebedī
Ne-reved ez der-i tu un rānī
 gitmez seniñ apıñdan sen anı görür gibisin

Kıt'a

(5) Feşş nigîn şıfr tehî şufr rüy

heme yüzüñ kaşı boş tūç

Ṭal'at vech est muḥeyyā çu rüy

heme yüz

(6) Ṭab' ğarız est ṭabı'at sirişt

yoğurulmuş

Hemçu ḥalīka est siciyye est hūy

'ādet

(7) Tāfihu çun nāfihu çiz-i ḥakır

ḥor nesne

'Irķ jeg 'arık 'arak ğark hūy

ṭamar

ter

(8) 'Ilķ girān-māye 'alaķ çun zelū

ağır bahalu

sülük

Dāliye dulāb buved nehr cūy

ırmaķ

(9) Manzar merrā şode dīdār-ı ruḥ

yañağda görünür

Vecne ç*ı* efrāz ruh ütlub be-cūy
 yañağñ yumurcağı üste

- (10) Buğ'a şümer pāre-i cāy ez zemīn
 yerden bir pāre

Şişiye dizdār serāy sikke kūy
 kal'a saray bekleyici şoqaq maħalle

- (11) Habk ç*ı* pūdīne u dev kaş piyāz
 na'ne ayr? buz soğan yaban soğan

Maħrefe bostān u küre est gūy
 bostan yeri top

20b

- (1) Nāfile vu sübħa buved nāfile
 artıq tāt artıq namaz

Müşeb miksār ç*ı* bisyār gūy
 müşeb çok söyleyici

- (2) Miğdaħa āteş-zene ķuddāħa seng
 çakmak çakmak taş

Suħte u çerāk ç*ı* ħırķa rūkūy
 kav biz

- (3) Selm çu delv āmed sil̄m āštī
 oa barışmaq şul

Hüdne çu ū řařr çu nīm est sūy
 hemçü hüdne yarım bir yañı

- (4) Sālih tālih buved nīk bed
 nīk başt eyü yaramaz

ıl̄l alīl dūst alīl est sūy
 er

- (5) ‘İlletü renc alle u dal est hān
 aştalı dail taıl

ulle buved sūz-i dil isil be-řūy
 öñül öynügi yuv

- (6) Cān-i peder çun seun bi’ř-nevī
 atanī cānı çun ki bir söz işidesin

Tā ki ne-dānī be-aıat me-gūy
 tā ki bilmeyen aıaten söylemeye

ış’a

- (7) ırāset çun nıgehbānī vu āris pāsibān āmed
 şaklamalı şaklayıcı

Ma'iz u ma'z u mi'zā buz buved rā'ī şübān āmed

keçi çoban

(8) Semā u semk u 'arş saķf başed āsmāne çun

Cidār u redm u dīvār est süllem nerdübān āmed

(9) Sebu'ded seb'ū heft u seb' u ez vey yek şiba' sīrī

yedinci yedi yediden bir tokluk

Çi mühce cān hūn-i dil buved dil çun cenān āmed

göñül kānı göñül muqaddemü'l-ma'ni

(10) Qanā nīze est bī-āhen şebā başed ser-i nīze

demirsüz süñü süñü ucı

Çi harbe nīze-i kūtāh mīnūhā cinān āmed

kısa süñü uçmaqlar muqaddemü'l-ma'ni

(11) Rebībe duhter ender uht hūher ihve dāderhā

övey kız kız kardeş kardeşler

Şaķıķu āh buved dāder çı başşiden cinān āmed

kardeş bağıslamak muqaddemü'l-ma'ni

21a

(1) Cerîde defter u kırtās kâğıd tır̄s mişl-i ū

hemçü tır̄s

Fevāşıl āhır-i āyāt bed - dil çun cenān āmed

yoz gönül yaramaz muḳaddemü'l-ma'ni

(2) Utūn külḫan çı mibzel nāyije ḫammām germ-ābe

lüle issı şı

Ḫaten dāmād ḫatne hemçu tathır ḫıtān āmed

güyegü sünnet eylemek

(3) Müt̄ib u te'yib u tevvāb gerdende zi bed-kārī

yavuz işden dönici

‘Aduv düşmen a‘dā cem‘-i vey aḫdān dūstān āmed

düşmanlar dostlar

(4) Ḳabıl u sülfe vu kıdde ferīḳ u fırḳa vu libde

Merhun

Gürūh üslüb yek gūne ‘amāre dūdmān āmed

bölük bir dürlü dütünber

(5) Şaṭaṭ bī-dādī-yu ‘adl est ‘ādil dādger başed

dadsızlık dad edici

Türāş u vāriş u mīrāş ser- nīze sinān āmed

sūñü ucu muqaddemü'l-ma'ni

(6) 'Arāb esbān-i tāzī şā'in ānkī süm nigeḥ dāred

'arabī at bedevī atlar yarka at toynaş şaklayan at

Ḥamūm pur-tek cūmūḥ ser-keş ḥar-i māde etān āmed

yelegen at baş(ı) kaşı at

(7) Tımır esb-i cehende çun 'aḫūk ābisten fāzih

ıclaş at şalkān at yüklü at ya'ni neyt merhun

Sere ḥavlīst yek-sāle aḫib bārīk-miyān āmed

yorka at bir yaş ince bellü at

(8) Şa'īd sāhire rūy-i zemīn iḫlīm çun kişver

yeryüzi

Meḡāze çun beyābān tevābi' pey-revān āmed

ārdca gidiciler

(9) Rezān āheste zen behnāne ḥandān bikr dūşīze

dölek 'avrat gülegen 'avrat kız oḡlan

Mehīre hest kedbānū nisā nisve zenān āmed

aşl ḥātun 'avratlar

(10) Rezīn merd est āheste çı insān merdum insī

dölek er kişi

Yekeş ins ünās nās ünāsī merdumān āmed

anuñ birisi hem erenler

(11) Veber peşm şütür evbār cem‘aş mehd gehvāre

deve yüki deve yükleri beşik

Zegab dān mūy-i māder-zād mis‘ab nāvidān āmed

anadan böyle doğmuş şac şu oluğ ya‘ni çortañ

21b

(1) Eger fehmet buved yārā biyā ber şî‘r-i men binger

eger fehmüñ var ısa ey yār gel benim şî‘rime bağ

Ki şî‘r-i dīgerān çun ten ezān-ı men çu cān başed

ki ğayrilerüñ şî‘ri ten gibidür benim şî‘irim o tende cān gibidür

Kıt‘a

(2) Hışrım ğūre çun cenī çiden ber çu ictibā

koruğ yemiş dermek hemçü ictibā heme muğaddemü‘l-ma‘ni

Hest guziden ihtiyar ıstifā vu ictibā

erindirmek hemçü muğaddemü‘l-ma‘ni

(3) Cāmi‘ muşhaf nebā’ çun haber u eşer haber

Mev‘ıza pend ‘akd çun murşid bend reh-nümā

ögüt bağ yol gösterici

- (4) Hübse vu ‘ucme rutte çun bestegī-yi zebān lisen
dil bağluluğı merhun

Hest faşih zıdd-ı ū ğıyyu şabih hoş-likā
faşih dillü muqaddemü’l-ma’ni gökçek yüzlü

- (5) Hecr hecır hācire tāniha germgāh çun
ıssı vaqt

Dücn feyāye sāye-i miğ est güşāden incilā
bulut gölgesi açmağ muqaddemü’l-ma’ni

- (6) Meş’eme sūy-i dest-i çep meymene ‘aks-i ū buved
sol elden yan(i) sağ elden yanı

Me’sere menkıbet hūner-dān harīden iztirā
şatun almağ muqaddemü’l-ma’ni

- (7) Minşab dīg-pāye çun manşib hest mertebe
şac ayak

Hāle çu hırmən-i meh est ismid seng-i tūtiyā
ay hırmən tūtiya taş ya’ni mürde seng

- (8) Şüret çehre ter kuveh çenber-i gerden ramağ
boyun cenber boyun halkası boyun bağı merhun

Bākī -i cān qorīb hīş āmed cem'aş akrabā

cānıñ bāqisi   qavim qavimler

(9) Hest riyāş rīş bez cāme niqāb rūy-bend

ton   yüz örtüsi

Hiçr kenār zīq zih husr ziyān şemen behā

etek   kıymet

(10) Siret de'b şime hū yūmn hucestegī buved

mübareklik

Münh şile hibe dehiş hāne-i ney buved gīmā

başış ödemek   qamış qamış qovuq   muqaddemü'l-ma'ni

(11) 'Akreb gejdum hūme zehr-i vey est şevle dūm

quyruqı egrü   anuñ ağısı   quyruğı

İbreh u şevke nīş-i ū hest habezdū hūnfesā'

anuñ nişi   toñuzlan   qurdu   muqaddemü'l-ma'ni

-hıdmeti'e sa'fil-nevzen??-

22a

(1) Huld çi kūr-mūş dān   sūrāhhā-yi vey şümer

gözsüz köpek   anıñ anların şay

Çun nāfikā' u rāhitā' u ķāsi'ā' u dāmiyā

ol evvel ķāni

(2) İy piser-i 'aziz-i men bā edeb vakār şev

ey benüm 'aziz oğlum edeble vaķur ol

Piş-i kesān be-der me-kun ez dehen-i tu lafz-i mā

kimseler önünde taşra çıkarma ağızından bizim lafzımızı

Ķıt'a

(3) Zerzūr sār bang-i vey āmed çu zer zere

sıgırcuķ şıgırcıķ āvāzı muķaddemü'l-ma'ni

Şehle çı saht pīre-zen misl-i şeh-bere

ķart ķarı 'avrat hemçu şehbere

(4) Yaħmūr 'ayr çu ħar-i deştī kūs'a şınd

yaban eşegi ya'ni ķulān av eşegi ħar

-ya'sud ħizmet ?-

'Afv u 'ifā vu caħş buved her se ħar küre

beden her avcı eşek kadduğı

(5) Cilfe tırāşı-i ķalem levħ taħte levħ

ķalem yonķası ev çerāđı merhun

Çun cev hevā livā ‘alem şürfe küngüre

yerle gök ortası nişān erlik kıoca kıutucuķ kıunbara

(6) Mişkāt çirāğ-i hāne menāre çirāğ-i pā

çırağbeyt çırağ ayağı

Mişbāh dān çirāğ u çi burniyye hunbara

küpçük

(7) Haftān cevşen zerd āmed zirih veter

çoķal demir gönlek

Zih savt tāziyāne çu berķ hamel bere

kiriş kıamçı hemçü berķ kıuzı

(8) Ferfaķ çu hurfe şabaş sevī cevķ bāzerüc

toħmgān toruķ otı merhun

Büyānek kerefs zāhir kişnīz küzbere

yarpüz kerefs zāhir keşe

(9) Ğayret çu reşķ ‘abre sirişķ şuvāb rişķ

ğüni göz yağı sirke sirke ki başda olur

Burgüş ibn řāhir Türkī buved büre

(10) Bevl ū meşāne her du kümiz kümİz dān

sidik kıovuķ

Em'ā çī rūdhā vu suhāre est çüz dere

bağırsuqlar

iç yağ kıķırdağı

ķıķırdağ

(11) Mi'lef çī āḥūr behīme çehār-pā

dört ayaķlu

Maḥrem çī cāy-i teng 'alīka est tūbere

ķuluñ yeri

22b

(1) Dūb est kirm - duḥān dūd kerm rez

ışık ķurt ķurt dütün bağ gözsüz köpek

Yerbū' mūş-i deştī vu huffāş şeb -pere

yaban şıçanı

yarasa

-terki kiri?-

(2) Neķķār āsyā -zen tāhūn āsyā

degirmen döşeyici degirmen degirmenci

'İsā çu seng-i üstüre Musā est üstüre

bilegü taşı

(3) Ḥacl'u ḥıdā' ḥud'a ḥadī'a firiften

aldatmaķ

A'ser çep est sūy-i çep āmed çu meysere

şulaķ

sol yaña

- (4) Zībağ çi jīve būtağa ma'rūf sikke nīz
 sindek buta ya'ni gerzurcuk? aqca yazusı

Behrec benehre ceyyid nāfiğ buved sere
 geçmez aqca geçer aqca

- (5) Celb celeb rubūden burden buved ħalb
 kağmaq iltmek merhun

Dūşiden est bāliş-i zīn est mi'sere
 sağmaq eyer yaşdığı üzerindeki yaşdığ muğaddemü'l-ma'ni

- (6) Nuğbe çu cur'a şerbet-i āb sağīn germ
 şu şerbeti bir içim şu issı

Çun i'tizār pūziş dān lafz-i ma'zire
 'özl söz yalvarmaq 'özlrenmek hemçü ma'zure

- (7) Ħorğüm feyhēc est sibā' u sebī'e mey
 heme süci

Reğğāş zuğke her du çu pā-kūb meşhara
 ayak dutıcı

- (8) Cān-ı peder tu 'ilm be-ħān 'azīz şev
 atanñ cānı sen 'ilm oğı 'aziz ol

Ber ser be-püş tāc-i kerīmī u maḳdüre

örtü

başıña ki ululuḳ tācı daḳı ḳudret tācın

Ḳıṭ‘a

(9) Ba‘l şuvī baḡl ester u‘şur idrib be-zen

er kız şıḳ ör

Şāḫibe ‘irs ḳı‘ād zevce vu ba‘le est zen

heme ‘avrat

(10) Abṭaḫ baṭḫā baṭḫā rūd bā seng berīk

taşlu ḳumlu dere

Cisr pul fuls āmed pul çun ‘acūze pīr-zen

köpri ḳarı ‘avrat

(11) ‘Abre vu heyc ‘ucāc hebve vu naḳ‘ hebā

merhun

Ḳaşṭal ḳatr ḡubār çīst lā tadrīb me-zen

heme toz örme

23a

(1) Cem‘ ḫızḅ rehṭ şī‘a zümre şülle şirzime

merhun

Ümmetü ‘uşbe gurühend diger misli çu men
heme bölük bencileyin

(2) ‘Ăriz müzn seḥāb est ġamām est cehām

destivāne merhun

Ebr u ḥayme çādır zıll sāye fūh fem dehān

bulut gölge ağız

(3) Sā‘id u ḳuffāre her du destuvāne minsāh

merhun

Çun ‘aşā debbūs çu māk est isper dān micen

ḳalḳan mukaddemü’l-ma’ni

(4) Fihi der vey sümme sümme āngāh hā’ ġr

anın içinde anca añdan sonra tut

Mimme ez çı ‘amme misleş ‘annī minnī u zi men

añdan añdan andan

(5) Vedḳ cevd vebl rec‘ dīme vu ‘ahde ḥayā

merhun

Vābilu ṭallu veliyyü reşşü bārān meşḳ şen

dāim yağan yağmur heme yağmur tulum

(6) Ḥayş u kettān u sitebr u şerb u kettān teng

ḳılek? uygun ketān yufḳa

Zeyl u dāmen dir‘ u sirbāl ḳamış u çun pīrehen

etek gönlek heme pīrehen

- (7) Düff çun defe est cenb dif u pehlü hâşıra
 yan merhun
 Hemçu haşr âmed tihîgâh inķır u ihfir bi-ken
 kuğuz büker? kaz
- (8) Şaħb aşhâb şahâbe her yekî yârân bûd
 her biri yârlar
 Merta' mer'â çerâgâh âmed hazrâ çemen
 otlaķ yeri
- (9) Zirve bâlâ hecl hāmūn est ġāyit cāy-i pest
 yer cay düz yer alçaķ yer
 Beşne vu meysâ zemīn-i nerm efsân çun misen
 yumuşak yer bileģü
- (10) Ger tu rā İn ebyât-i mehzūnem be-hānī iy piser
 Ger sen işbu mehzun beytlerüm oķuyasın ey oģul
Behr-i şükrâne dürr eşfānī kuned merdum be-men
 Şükr incü incü saçılmaķ eylenesin merdüm baña
 Añdan ötrü aññ şükrānı' merdüm baña incü saça her dem
 Kıt'a
- (11) Bİ' est furūhten sūķ bāzār
 satmaķ
 Husrān çi ziyān hastā iķrār

23b

- (1) Fiķra u fiķāra mūhre-i puřt
 arķa öñü raķiy
 Rānīn ne-būd zi ğayr-i dikrār
 tābān dikrār içim muķaddemü'l-ma'ni
- (2) Zerr-i engule 'urve kūře-i ū
 düğme ilik
 Reyb āmed şekk cahd inkār
 řanmaķ
- (3) Tālid un telīd māl-i kohne
 eski mal
 Tārif u řarīf nev heb engār
 yeñi mal řıřāb eyle
- (4) Hıttāf perestük ferrāře
 kırlağu merhun
 Pervāne be-dān şavl goftār
 kelebek söz
- (5) Killāb kilā-bezī i seğbān
 ya'ni it yedici
 Zi'b źab' est gurg keftār
 kurt sırtlāñ
- (6) Neřřābe ķudde tīr perdān
 oķ yelek
 Lā taşsib lā te'udd me-řumār
 řāyma

- (7) Vedd veted est mīh çu pīn
 ağac mīh
 Seg āmede āhenīn çu mismār
 āhen demir mīh hemçü mismār demir mīh
- (8) Minhāt kadūm rende tīşe
 minhātınñ pası
 Miħfer çu sekne est hemçu minkār
 iy bu daħı iy
- (9) Milzem ħarek est miħtal erre
 yarıħ bıçķu
 Dest-i erre medān tu ğayr mi'n-şār
 el bıçķusı ya'ni keser sen ğayri bilme muħaddemü'l-ma'ni
- (10) Mu'taşķ muħarrer est āzād
 elmekü ki keyzik?
 Memlūk remī ğazīr bisyār
 ķul çoķ

24a

- (1) Tis'a nuh 'aşre deh ezū yek
 toķuz onda bir
 İy cān-ı peder 'aşır u mi'sār
 ey babanıñ 'aşir mi'sār daħı onda birdir
- (2) Seyb est 'atā vu cizye kizyet
 baħşış baş ħarac
 Zimme est zimām 'ahd zinhār
 ħaracgüzār

- (3) Ebār hıyāt ibreh u süm
 -aşla sümm baltılda yed hurufat e‘lvezîn
Süzenger u süzen est sūfār
 iğneci iğne yırdası
- (4) Ruk‘a çi vejeng libne hıstek
 yama peyk?pik
 Mindil ‘amāme her du destār
 mendil ‘amām dülbenddir muqaddemü’l-ma’ni
- (5) Fālız çu mabtağa est pālız
 koñuq
 Ferrā‘a vu hirāse hemçu mihzār
 bostān oyuğu bu dağı bostān oyuğu
- (6) Vefza çu kināne dān ca‘be
 ca‘be rayniz çun kināne vü feza terkeş bedak
Terkeş çi şüküfe nevr nevvār
 oq koyacaq çiçek muqaddemü’l-ma’ni
- (7) Rāh est müdāme vu müdām u mey
 süci
 Cife est çu meYTE her du merdān
 bu ikisi mürdādır
- (8) Her ki ne-dehed be-şer‘ kerdn
 boyun vermedi her kimse şer‘ yağne boyun vermez
Zıbed ki buved müdām ber-dār
 her iki ya’ni layıqdır ki hemİşe dār ağacında ola

Kıt'a

- (9) Hilāl mäh-i se rüze çi bedr mäh-i temām
 üç günlük ay on dört gecelik ay
 Yemām kebüter-i hāne ezān-i küh hamām
 ev gögercini tağ gögercini
- (10) Menūn mevt mevāt memāt rā biş-nev
 işit merhun
 Çu hatf sām u meniyye est merg hemçu hamām
 ölüm hemçu hamām
- (11) 'Aşyye hemçu aşil mesā şebengāh est
 ağşam vaḳti
 Felaḳ çi bulce sepīde-dem est piş-i emām
 orta aklıḡı orta yeri ağarmaḳ ol muḳaddemü'l-ma'ni

24b

- (1) Zenüb delv pur -āb est 'azb delv-i büzürg
 şu tolu ḳoḡa ulu ḳoḡa
 Zunüb hest günāhān piş-rev çi imām
 günāhlar ise ḳoḡu? önce gidici muḳaddemü'l-ma'ni
- (2) Ḳaryis mähī-yi pūhte ferīs çun cenber
 bişmiş balıḳ
 Tu ḳalş dān resen dām ḳay hıbāle çu dām
 duzaḳ

- (3) Hüsāse māhi-yi huşk huşāşe bāki-yi cān
 kırı balık cāniñ bakisi
 Semİd nān-i sepİd est nān-ı huriş idām
 etmek katığı ak etmek muqaddemü'l-ma'ni
- (4) Yefā' tavd çu cāy-i bulend kūh-i bozorg
 ulu tağ yüce tağ
 Hażİz cerr bun-i kūh est dān kınn gūlām
 oğlan
- (5) Rikāb sāka rikāb duvāl-i vey baş ed
 üzengü taşması kayış ı üzengü
 Hıyāşa halka-i teng āmede licām u likām
 kuluñ halkası irin
- (6) Zimām hıls mehār pelās cūll çi çül
 burunduruğ eski
 'İnān dūvāl-i vey est gurūhhā-yi fiyām
 ruyen kayışı ya'ni dizgin saķām bölükler muqaddemü'l-ma'ni
- (7) Eger tu 'ilm be-hānī be-fehm yād konī
 eğer sen 'ilm okuyasın bilmekle ezberīn
 Piş-i halk şevī bā hūner zi cümle hūmām
 halk öñinde hūnerli olasın cümle ululardan

Qıt'a

- (8) Hāvl geşten zer' kışten katl kuşten ism nām
 dönmeğ ekmek öldürmek ad
 Çun verā āmed beşer ferzend-i ādem hem enām
 ādem oğlan hemçü

- (9) Nev' cins şıf zırb hıyf tıvr levn fen
 merhun
Güne hıcr hırm suht hıter āmed çun hırām
 dürlü heme
- (10) Ma'kil hışn hısār qal'a dīmās diz
 heme qal'e
 Sūr bām u şaff reste huzme deste deyn vām
 kuş terkiye bir sıra?
- (11) Mevz engür-i bozorg veyn engür-i siyāh
 büyük üzüm kara üzüm
Müdmīnū'l-hımr est dāyim mey horende niyy hām
 dāim süci içici çig

25a

- (1) Nāyim mahfiyy u hıfye hıfte vu pinhān
 gizlü
 'Arş cüfte cefte bī-haş cefne kāse kās cām
 aşma köki kirver ya'ni aşma ağaccıq piyāle
- (2) Vekr 'aşş veken mevkin āşiyān üsküne çun
 kuş yuvāsı
 Āsitān est şafa seng-i nūsū mermer ruhām
 eşik tayancaq tās
- (3) Şa'be vu guşn fenem hemçu qazīb şınvu hıvı
 merhun
 Şāh-ı ter şecrā dırahtistān buved hatve est kām
 yaş budak ağacılık adım

- (4) Mişmiş firşād zerdālū har-tūt āmed
 yenir nelen? kızıl tut
 Çun kibāse hūşe-i hurmā cenek baş ed çu kām
 hurma salkıımı ağız içinde tımağ
- (5) Fev‘ah u fağme est neşr fevc erc nefha çı
 merhun
 Būy-i hoş ender dermīden çun demem maşşūd kām
 hoş koğu koğmağ hemçü demem murād ya‘ni dilek ağacı hoş koğu koğmağ
- (6) ‘Ayn cāsūs zer u çeşm est çeşme ‘ayn ebr
 cāşud altun göz bınar bulut
 Kāf kūh nūn māhī derd-i hayşūm çun gām
 tağ balığ burun ağrısı muğaddemü’l-ma’ni
- (7) Mağbes sicn haşın habs zindān est hān
 Meclis mağfil çu mecma‘ encümen sağ est bām
 dernek yer dām üstü
- (8) Leyl u leyle şeb leyālī cem‘ bürhe nīm-şeb
 gice giceler yarım gice
 Ğudve şubh est şabāh bükre vu fecr est bām
 erte gelme?
- (9) Nāğış u ebter kem noşān nağş āmed kemī
 eksiklik eksik eksiklik
 Kāmīl u kāfī vu vāfī vāfir est cümle temām
 heme tamam
- (10) Ez Hudā her dem be-ters ey cān-ı men der rüz-i şeb
 Tañrıdan koğ ey benim cānum gice gündüzde

Tā ki ahvālet be-gīred derd kevneyn intizām

tā ki seniñ hallerüñ muntazam ola iki cihanda ya'ni dünyāda ve ahrette
muntazam   parekende olmaya   nikü hāl iyü hāl

Qıt'a

(11) Züvābe hest gīsü hāl u şāme her du baş ed hāl

belik   belik şac   sac örüsü   her ikisi ben

Çu turre nāşiye müy-i pişānī sebiğ ferhāl

ālın şac   şarķuķ şac

25b

(1) Süveydā' şamīm habbetü'l-kalb   miyān-i dil

göñül ortası   ya'ni yürek ortası

Ğişā çun pūşiş-i dil dān be-hurmet dāšten iclāl

göñül kab ya'ni yürek kab   tıdmaq   muķaddemü'l-ma'ni

(2) Senüñi vu eşat bī-riş küse şārib u seblet

saķalsız   merhun

Burüt aşla' buved dağ-ser helāl kerden şevad ihlāl

bıyık   dāğ başlu   muķaddemü'l-ma'ni

(3) Zekāvet zirekī zıddeş belādet dān hıred nehye

zireklik   kündik   a'ķl   muķaddemü'l-ma'ni

Dilāl u gunc nāz u nāz kerden cān-ı men idlāl

nāz eylemek   benim cānım   muķaddemü'l-ma'ni

- (4) Tefekkür fıkr kerden istihāret bihterī cūsten
 fıkr eylemek igelik istemek
 Mehānet hūrī bāşed hūr kerden hest çun izlāl
 hūrılık çun eylemek muqaddemü'l-ma'ni
- (5) İfādet fāyide dāden tevķī dān hazer kerden
 fayda vermek şakınmak
 Tekebbür hışten bini çu duzdīden buved islāl
 kendi yüzün görmek ağırlamak muqaddemü'l-ma'ni
- (6) Tezezhūd zūhd kerden istirāhat çun ber-āsūden
 zāhidlik eylemek ya'ni ibādet eylemek diñlenmek
 Tefazzul fażl kerden dest burīden dān çun işlāl
 artuqlık eylemek el kesmek muqaddemü'l-ma'ni
- (7) Te'aţţūf mihrebānī irtizā bāşed pesendīden
 şefqatlülük beğenmek
 Tefehhüm fehml kerden gūş kendīden buved işlāl
 fehml eylemek kulağ yimek muqaddemü'l-ma'ni
- (8) İ'āret 'āriyet dāden teķabbül çu pezīroften
 'āriyete vermek ķabul etmek
 Tekāsül kāhilī bī-rāh u gum kerden şevved izlāl
 sustlık yolsuzluk eylemek azatmak azdırmak muqaddemü'l-ma'ni
- (9) Mübeşşir müjde dih mürsel buved peyğam firistāde
 müştılık verici haber verilmiş veribilinmiş

Risālet dāden peygām nebā şod reh-nümā cuz dāl

haber vermek doğru yol gösterici muqaddemü'l-ma'ni müş tağ min-e'l?

(10) Eyā cānī-i hüner –perver zi şāh-i 'ömr-i hod ber hor

ey silficiniñ cān kendü 'ömrinñ hod imin ber-hordâr ol

Kadet hemçu elif bādā vu hāl-i düşmenet çun dāl

senünñ boyunñ elif gibi olsun düşmaniñ hālî dal gibi olsun ya'ni düşmaniñ qadi
.....? ...olduruñ

Kıt'a

(11) Taybet tayyib çi hūşī hest hoş

hūşlık

Şıhr u husr est hamā' u şıhre hoş

qayın atā

qayın anā

26a

(1) Vaḥid u işnān yekī dān u du

iki

Sülüs se yek āmede çun sitte şeş

üçde bir

altı

(2) Ğāyiṭ u ṭavf u ğadīre vāpesīn

adem bahsi?

Baṭn u rīh her du şikem dān şüş

her ikisi qarın öyken

(3) Miğbes u miğbās şehāb u kabas

merhun

Pāre –i āteş şümer ifşā direfs

od pāresi bez

(4) Mimlese vu mincel māle est dās

mısr oraç

Micrefe pādū çi buved bıl refş

sümek kürek muqaddemü'l-ma'ni

(5) İhşe lā taşşe bi-ters u me-ters

korç korçma

İched ishāb çi bu-küş bi-keş

dürüş çek

(6) Hāll-ı zer u hemçu da' be-hil

şalı ver ço terk it

Huz bi-gires dıger uqtül bu-kuş

dut depele

(7) İlm be-dest ār ki zinde şevī

'ilm ele getir ki diri olasin 'ilm ele getir ki diri olasin

Zāt u 'azizet be-cehālet me-kuş

cahil ile zāt-ı 'aziziñ depele cehāletle dürişmege 'aziz olasin

Qıı'a

(8) Ketb u taħrır kitābet dān nübüşten berceme

yazmaç merhun

Bend-i enguş lafz rā ma'nā bi-goften terceme

barmaç bağı lafza man'a itmek muqaddemü'l-ma'ni

- (9) Vüs'at ü füşat ferāhī zik tengī çun harec
 geylek tarlık hemçü harec
 Kille baş ed peşe hāne-i kelle āmed cümcüme
 sakil? evi baş çanağı muqaddemü'l-ma'ni
- (10) İdrik u firsik ālū-yi kūh telānek şümer
 od tağ erügi tozsuz şeftālu
 Nā güşāde goften elfāz başed cemceme
 sözi belürsüz söylemek baftem ?escmiyn? muqaddemü'l-ma'ni başım escmeyin?
- (11) Sedd ferec faṭr 'avrat iy piser bend şikāf
 ey oğul yaruğ
 Bāng-i esbān çun 'alef bīnend āmed hamhama
 at ökirdüki yemin görecek at ökürüşdügi 'alef görçek
 ya'ni añlu muqaddemü'l-ma'ni

26b

- (1) Hıtte kār-i müşkil hıtte şümer berhī zemīn
 müşkil iş biraz yer bir pāre yer ya'ni
 Çun hacāmet ku buved haccām u şışe maḥceme
 hacāmet edici muqaddemü'l-ma'ni
- (2) Tulye pış-i gerden reb'a miyāne –kad dān
 boyun öni orta boylu
 Vāhem āverden çi başed iy birāder kamçama
 ey qarındaş muqaddemü'l-ma'ni

- (3) HÛvve vu ğavrāst u vehde cāy-i kev şu'ūd
 añkebuğ cāy kev cuğur yer merhun
 Hemçu necd u emt u bālā āftābe kumkuma
 yüce yir baqır ibriğ ibriğ ki demirden iderler baqırdan
 dağı iderler muğaddemü'l-ma'ni

- (4) Nākid u cihbiz çu kihbed muhtesib ma'rūf
 sulţān malın devşürüci 'amel-dār

Çun 'asīf muzdūr baş ed nağş kerden ğamğama
 görüci nağış eylemek muğaddemü'l-ma'ni

- (5) İy piser ber hışten zahmet be-deh der rāh-i 'ilm
 ey oğul gündüz ki zahmet var 'ilm yolunda
Rūz-i şeb bā cān u dil tā ber tu reşk āred heme
 gice gündüz cān u gönülle günü alırlar saña külli?

Qıta

- (6) Metīmā eyyānū key tetrā peyāpey mā
 kaçan ne vağt biri biri ardınca
Çi vu ān çiz ki hel hest ān ger çun levlevā
 ol sene ki vārum vār mudur eger hemçü levlemā
- (7) Ledeyk nezd-i tu hāzī u zī ve hāzihi İn zen
 istihām şorşul? saña yağıñ seniñ qatında işbu 'avrat bu 'avrat
 Ledeyk nezd-i men mehlā direng kun nī çı mā velā
 nezd baña yağıñ benim qatımda eğlen yok yürük muğaddemü'l-ma'ni

- (8) Lehi ū rā vü heyhāt çi dūr u meh rehā kun sah
 oña ne ıraķ şalıver merhun
Me-gū mehyem haber-gū lime çerā ne çun lem u lemmā
 söyleme haber söyle haber ver çünki niçün
- (9) ‘Alā ber fī der ve eyne kucā entüm şümā eyyü
 içinde içeri üzre kıanda kıanı kıancarı siz merhun
Kudām hayşü āncā haysümā ve eynemā her cā
 kıanķı ol yerde her yerde
- (10) Hüve ān u hümā ān her du hüm işān heme merdum
 onlar ol aña ar ol anlar
 Rūveyden mehl diħ bele be-hil İhen şehun mefzā
 mühlet ver kıav muqaddemü’l-ma’ni söz artırma
- (11) Çi zāke zālike ān merd lātī ān gurūh-i zen
 ol er ol ‘avratlar bölüğü
 Kezālik ān-çünān yenbeğī bāyed du du meşnā
 ancılayın soruñ öyle gerekdür kim iki iki

27a

- (1) Cemī’an turreten turren heme evtār hācethā
 dükeli hācetler
 Ulā’i İn heme merdā u zā İn merd çun hāzā
 bu dükel erenler bidad hemçü medā

- (2) İleynā sūy-i mā inne hakīkatēn mişl-i vey enne
yandan yaña men şenā bizde yaña bez resti hemçü ān
İzā vaktā izen ān-geh çu ū bāşed iz u izmā
vağta ki ol vağtdan şalı? ol vağt bu vağtde ancılayın olur muğaddemü'l-ma'ni
- (3) Fūrādā yek yek u hātān u tān īn du zen tīke
birbir bu iki 'avrat
Çu tikle ān zen tā eyne hünā' vu hā hünā īncā
işbu 'avrat ol 'avrat bu yerde işbu yerde
- (4) Li-eclī behr-i men elbette hergiz sermeden dāyim
benim için hemİşe
'Aleyye ber men innā innānā vu nañnū nā çun mā
benim üzerime biz
- (5) Hiye ān zen hümā ān du zen hünne gurūh-i zen
ol 'avrat ol iki 'avrat ol ki 'avrat 'avratlar bölügi
İleyye sūy-i men min ez hemçu 'an der ğaden ferdā
benden yaña andan den yarın
- (6) Kellā er-racūleyn kiltā el-mer'ateyn ān du merd u zen
her iki kişi ol iki er
Çi keffe keffe rūberū berāber çun izen tilkā
yüzeyüz 'arz birebir mahzafta ulu ev muğaddemü'l-ma'ni
- (7) Mekānek bāş der cāyet kefā'i bes buved ber men
kendü yeriñde ol baña yeter
Müz u münz u ez ān-geh ellezī ān-kes em ev yā
ol vağitde berü ol kimse yā öyle yā böyle

- (8) ‘Aleyke ber tu iyyāke turā ente tu iyyāyā
 senin üzeriñe olsun saña sen er
Me-rā ḳuddām pīṣ u taht zīr u fevḳ çun bālā
 baña öñ aşağı yuḳarı
- (9) Belā vu ceyr u iyy u ecel ārī süden mühmel
 ede eve şaliverilmiş
 Kebed şahtī vu ruḫmen mihrebānī herçi dān mehmā
 ḳatılık şefkatluluk her yerde her nesne herçidān mehmā
 muḳaddemü’l-ma’ni
- (10) Hellüm çun te‘āl u ḫayyehel bāşed beyā veyhen
 küll merhun
 Yenfezā der seḫun ihīn seḫun-gū vaḫde tenhā
 söz eyit yaluñuz
- (11) Le-‘amrī çun be-cān-i men buved lā-siyyemā ḫāşşe
 benim cānım için tovlāṭ ḫaḡiḡat...?
Lekallāhū ḫudā bād nigeh dāred çun tā
 Tañrı saklayıcuñ olsun tā oña deḡin Tañrı saklayıcuñ olsun Allah seni saḳlasun

27b

- (1) Eḫakk u elyak u evlā vu aḫrā cümle lāyıkter
 buncalayın olsun layıḳraḳ muḳaddemü’l-ma’ni
 Ḥaḳīḳ est u cedīr est u ḳamin lāyık meḡer illā

- (2) Emīn bī medd u bā med hemçunīn bā heyte lek zūdāy
 kabul eyle meddle mişal emin böyle olsun heytlık merhun tiz gel
Le‘alle ‘alle bū ki keyfe çun mişleş ennā
 ola ki ola bu ki neşhemçü ennā eyniki? uş bizlikez?

- (3) ‘Aleykūm ber şümā bādāst ‘indī nezd-i men ‘ank
 sizūñ üzeriñüze olsun benim katımda

Zi tu hā nañnü zāni iynekūm her du lenā mārā
 senden biz her iki bize

- (4) Çi hācet hīşten bīnī u medh –i hīşten goften
 ne hācet kendüzin görmek yāhūd kendüzini öğmek

Hünermendān rā şāhid besī est İn kıt‘a-i ğarrā
 hünerlü kişiye tanıķ yeter bu kıt‘a-i ğarra ya‘ni ğarib
hünermendān rā şāhid bes est in kıt‘a ğatra bu kıt‘a ğarib
 hünerlü kişiler tanıķ

Ƙıt‘a

- (5) Evlā çu īn çihān buved hemçu ‘acile

bu çihān

Uhrā vu āhıret ān çihān mişleş ācile

ol çihān hemçü ācile tiz gel

- (6) Berzah miyān-i her du cihān reḡde hemde
 iki cihānıñ ortası dünyayla āḫiret ortası reḡde hem de ancılayın
 Niz niḡta est u niḡ ne-bāḡed cüz āble
 ḡabarcuḡdan artuḡ olmaz
- (7) Üḡfiyye dīk pāye ci'āl dīḡ-ger
 ḡac ayak ḡömlek tutucı merhun
 Küz est kūze kūze-i bā cürre-i bülbüle
 bardaḡ emzüklü bardaḡ muḡaddemü'l-ma'ni
- (8) Bürm est dīk-i seng ḡi mircil leviz zened
 taḡ ḡömlek ḡazan
 Āteḡ zene ḡu heyḡal tancire pātile
 ḡakmaḡ taḡ ḡakmaḡ ḡavacı ḡazan?
- (9) Żabb ḡu sūsmār u żabāb est tār -ı mīḡ
 keler ḡumanlu bulut
 ḡazzāfe dān felāhin u feḡḡ āmed tele
 ḡapan san heme faḡ
- (10) Meḡvā vu mavzan vazan est maḡār maḡām
 ḡuracaḡ maḡam ḡuracaḡ yer
 Sābiḡ temām nefl u teḡavvu' ḡu nāfile
 artuḡ namāz
- (11) İbnü's-sebīl reh -guzer rüḡḡa hem-rāhān
 yolcu yola gidici yol eri yoldaḡlar
 Huccāc cem'-i ḡācī u ma'rūf ḡāfile
 ḡācılar bilinmiḡdir

28a

(1) Habbāz nān ve't-taḥīn ārd nuḥāle sepūs dermeke

etmekci un kepek merhun

Nān-ı sepīd cerdaḡa kirde lināfūle

aḡ etmek aḡuz

(2) Hablū'l-verīd aḡda' reg dān ḡacāmetī

boyun tamarı ḡan alcaḡ tamar

Şeyyib çı şūy-dīde vu bīve est ermele

er görmüş 'avrat tūl 'avrat dul 'avrat muḡaddemū'l-ma'ni

(3) Maḡtūm çı kār-i vācib maḡtūm buved temām

vācib iş tamām iş

Meşkūr şūkr kerde şikāyet buved gile

şükreylenmiş

(4) Bıṡṡḡḡ ḡarbuze ḡaşed āmed çu bād-reng

ḡavun şen ḡıyār

Kūrrāş gendinā tere zār est mebḡale

tazelik muḡaddemū'l-ma'ni

(5) Nesr u sūvā' u lāt yeḡūş u ye'ūḡ u ved

-aşlı vad bālīşdılar ..? merhun

Ġurrā vu ba'l u put çu menāt u delḡ dele

ol ki kāfirler aña tabarlar şańsız

- (6) Tāgūt cibt u ānçi perestend kāfirān
 kāfirler tabduqları
 ‘Assāk rīm u dūzahyān dād u ma’dile
 tamu ehliniñ iriñi muqaddemü’l-ma’ni
- (7) Hummāz türşe bāşed tarhūn ernebij
 qızı qulağı
 Enbūş bīh-i terāh est sependān harmele
 terāh köki yüzerlik muqaddemü’l-ma’ni
- (8) Mühmül mīl u mirved çun sürme-keş buved
 sürme çekicek
 Kuhl est sürme - cāy vey est çu mukhale
 sürme koyacak sürmedān āmed qutucuq
- (9) Şelc u demeq çu berf u deme kisfe vu nesīm
 qār dibi
Yek-pāre ebr u bād çi zuhlūfe cebcele
 bir pāre bulut
- (10) Teysir ‘ilm eger tu be –hāhī be-rūz-i şeb
 ‘ilm eger añla dalarsañ gice gündüz
Tā‘at b-kun ki şadr-i tu gerded çu meş‘ale
 tã‘at et ki seniñ göñlüñ meş‘ale gibi ola

Kıt'a

(11) Hāziķ u māhir buved ustād dīger cūlcüle

merhun

Bāng-i tūnder fātir ez cāyeş şoden çun halhale

bulut āvāzı gōk gürlemek yerinden ayrılmak yerinden gitmek

bakāsın alcahmalayın hemçü halhale senet almak

28b

(1) Ğamze gulgüne çı ğamre kār-i müşkil nahy mişk

göl renklü kızılca añlek müşkil iş mişk tulum

Ğuĝga çun sāvīn penbe zūd reften ğalgale

bamuķ sebedi banbuķ sepedi tiz gelmek muķaddemü'l-ma'ni

(2) Silķa gurg-i māde bürşün pençe-i şır ibn-i 'irs

dişi ķurt aşlan bencesi gelincik merhun

Hest rāsū kelb seg başed 'alef-dān havsale

erras? it kuş ķurşaĝı

(3) Kıtr u mis faṭr āferīden ķuṭr ne'bved cuz kenār

baķır yırtmak kıyı

Ķaṭr āmed çun cekānīden çünānki selşele

ṭamzırmaq hemçü selşele muķaddemü'l-ma'ni

(4) Miḥfeķa dirre est mirzebbe āşā-yi āhenīn

tura demir lev'hā

Āb rīziş der gelū başed bürāder selsele

boğaza ş u dökmeç ya'ni ğarğara eylemek ğardeş boğazda söyle

(5) Zib'ü pistān zabyü dān āhū ç i 'ayb āhū buved

emcek geyik hemçü 'ayb

Kelle-i vey dān zencīr est ısrār silsile

geyik sürüsü muğaddemü'l-ma'ni muğaddemü'l-ma'ni

(6) Beyzah u terke rebī'a cūd buved cerz est ğürz

ışık

Şir'a zih mi'rāz ma'rūf est peykān mi'bele

kiriş çubuğ ucu demren göz oğı muğaddemü'l-ma'ni est

(7) Mibzel u mişfāt kef-ğır est micmer 'ūd-süz

süzek cūd çoğu dütüzecek dütüzdüreceç

Feyħah u süçça sükürre bāng-i āhen şalşale

üsçüre demir āvāzı ğurd ħāş dike?

(8) Rāħ u rāħa pence mişleş keff şellā dest-i ħuşk

el iç i ayası hemçü keff ğur i el

Zafr nāħun işba' enguş ser-i ū enmüle

toynağ barmağ barmağ ucu muğaddemü'l-ma'ni

(9) Fülful 'alğum ç u bülbül dān dğer pih-i köpest

ğorğa? ğavun yemiş muğaddemü'l-ma'ni

Ruğl sürme bār-i 'alğam hest şery u ħanzala

şarmaşuğ ağac ebuçehil ğarbuзі ebuçehil ğarbuзі ağacı dıraht-ı ħanzala

- (10) Eyhükān pünd-i hubāzā çun penîrek kıtt u kāzab
 sögüt ebemgümecci hemçü sözüük
 Çun süpüst u huşk ter başed şükā'î harḥale
 kırı yonca baş nice göynik? kıluğan
- (11) Nāhil u reyyān şümer sîr-āb çun meşḥūn pur
 şuya kıanmış kışı tolu
 Tāfîḥ u sekrān buved mest-i kavî kûlî beleḥ
 bilmezlik kavî esrük kıatı esrük ebleḥ

29a

- (1) İy piser ehl-i hüner rā baḥr-i zāḥir dān tu
 ey oğul hüner ehlini taşıcı deñiz gibi bil sen
 Der miyān ḥod rā şümür ez kemterîn kübele
 ortada sen seni şay kemter kıabarcıkdan
- Kıṭ'a
- (2) Zevātü'l-ḥuffî üştürhā zevātü'l-ḥāfir esbān
 develer atlar
 Zevātü'z-zılfî çun gāvān miḥleb murğān
 sığırlar kıuşlar
- (3) Ebu'l-kibrem direm başed ebū nāfi' buved sirke
 aḳca

Ebū mansūr şehd āmed ebū cāmi‘ çî başed çun

bal oğul bal şofra ni‘met

(4) Benātü’ş-şadr endīşe benātü’l-‘urz cūyekhā

ırmağlar

Benātü’dehr āfethā benātü’l-kerim mey meydān

belālar süci

(5) Nemīz āb- i guvārende şemed ābī buved endek

siñiren şu siñici şu az şu

Şebim serd habābe ğunce-i āb devā dermān

şovuk şu şu kabarcuğı

(6) Zunābe āhır u cu fuvve zıddeş buved zıffe

ırmağ āhır ırmağ başı evveli merhun

Kenār-i cūy hamma çeşme-i germ ejdehā şü‘bān

ırmağ kenarı ıssı bınar muqaddemü’l-ma’ni

(7) Sekībe tahte-i nān miḥver u midvek çî verdāne

yaşşı ağac etmek tahtası hotıyıcı ? oğlağısı merhun

‘Acīn u miḥbeze her du hamīr est tenūristān

tenur

(8) Semīt rūde tufāha kefk-i dīg hemçu fuvvāre

bağarsuk çölmek giyüsi çölmek kapısı

Vedek çerb u çerbger harb ceng āmed ḥarab vīrān

öz uyuz savaş ırahıstān hırahisekici?

- (9) Vaṭas tennūr-i āhen semn rūgen cedy büzgāle
 demir tandur yağ oğlağ
 Eruzz u ruz birinc āmed rağif girde şivā büryān
- (10) Çu zam'ān est 'aṣṣān est sadyān teşne ey dāder
 heme şusuz ey kardeş
 Diger ğarşān saġbān çun kesrene hemçenān hūv'ān
 heme ac
- (11) Amīd ḥoca faḥur mā zende 'ayān mehterān amed
 ulu ya'ni bay nazlatıcı? ulular

Ḥadīṣ u ḥādīṣ ceyd nev est cayhā evkān
 yeñi yerler muḳaddemü'l-ma'ni

29b

- (1) Çu ferruḥdan hucaste feraḥ çu je feraḥ şeremü zen
 ferruḥ kütlu kuş yavrusı 'avratıñ evidir
 Feraḥ şādī ferec misleş ferih merdī buved şādān
 şādlık hemçü ferih şād yaşılar?
- (2) Zıbā çun āhuvān āmed ve'il buz-i kūhī ruviyye
 geyikler ayā ayruk ya'ni tağ keçisi merhun
 Nereş hıṣf u ġazāl āhū bere cem'-i duvum ġızlān
 tağ keçisi geyik oğlağı kuzı oğlağlar ġılān ikinci cem' ġızlāndır
- (3) 'Uḳāb āluḥ ḥuzer hargūs-i ner sayyād ma'rūf est
 tavşancı tavşancıl erkek tavşan avcı

Çu zürrağ bāz-i isfīd est kumrīhā-yi ner veyişān

ağ toğan erkek kumriler erkek kumri muqaddemü'l-ma'ni

(4) Hübāri çerz u ya'kūb u kebk-i bebgā vu tūtī

tüy erkek kelebek tūtī kuş

Perestük hest vatvāt iy bürāder bāzhā

kırlakuc muqaddemü'l-ma'ni toğanlar

(5) Nidā bāng u nedā ter şūd yed dest u yüdā cem'aş

cıgırmağ āvāz yaş oldu el eller

Bedī evvel yedī destem nedā nem sedy çun pistān

benim elim yaşçe ol? emcek

(6) Hāmüle üştür-i bārī u liğha üştür-i du sā

yükci deve sağın devesi

Senām zirve vu gārib çi kūhān-i ser-i kūhān

örgüç baş tağlar başı deve örgücü

(7) Reḥā dendān ruḥā bād reḥā baş ed firāvānī

diş yıl ucuzluk

Recā' dāder umīd ercā' buved cem'aş esyi pejmān

ey karındaş ummağ şolmağ kaygulu

(8) Teşallūf lāf kerdn istimālet dil-ḥoşī dāden

ögünmek gönül hoşluğu vermek

Teşaddür berterī cūsten teḥassür nīst cuz ezmān

yücelik istemek hasretlik

- (9) ‘Aḳab ferzend-i ferzend u ‘akib pey işr u pey āmed
 oğul oğul soñra öñce iz
 Şabā meyl u şabī kūdek çi cem‘aş şıbye vu sıbyān
 oğlān muḳaddemü’l-ma’ni oğlānlār
- (10) Ḥasān muḥşane ḥāşin ‘afife pār sā ez zen
 zāhir avrat
 Şüyüh eşyāḥ u pīrān u cüvānān
 ḳocalar yiğitler
- (11) Ḥubāḥib āteş süm ḥāmiye baş ed kenār-ı süm
 toynaḳdan çıkan od toynaḳ kenarı
 Pes süm dāyire ḥayl kürā‘ u cebhe çun esbān
 muḳaddemü’l-ma’ni toynaḳ urdı alın pīyşānī atlar

30a

- (1) Teraḥḥum raḥmet u ḡufrān buved bī-şekk baḥşūden
 şeksiz bağışlamak
 Ki fāsıḳ facīr u ‘aşī u müznib şāhib-i ‘işyān
 heme
- (2) Medā vu guneh u şā’ u ḡāye ḥadd āmed ḳuşvā
 merhun
 Ḳuşārā vu nihāyet ḥātimet çun ‘akibet pāyān
 heme āḫır
- (3) **Ḥamīd Inrā be-sāl-i heft-şad pencāh u heft ender**
 Ḥamīd işbu kitab yedi yüz elli yedi yıl içinde tamāmına erişdi

Be- tamāmeş resānıdı bı-‘avni hālik u yezdān

tamāmına erişdirdi Tañrı Te‘alanuñ yardımıyla

(4) **Hatm u temme’l-kitāb**

(5) Şükr be-İzîd ki İn nüşha be-āhir resîd

şükr olsun Allah işbu nüşha ahirine erişdi

(6) Cümle hünermend rā tuhfe-i fāhir resîd

küllî hünere ehline ‘aceb armağan erüşdi

(7) Dürr-i şadef rā semen hest velî dürr-i men

şadefiñ incisinüñ bahası vardır lîkin benim incimüñ

(8) Kābil-i ān nîst ku ez dil-i zāhir resîd

bahasın eydici yoqdur öyle ki dürrüñ gönülden çıqmışdır

elfāz-ı fihrîstde

(9) **Temme’l-Kitāb**

Bi-‘avnilāhi’l-ḥusne tevfiķihi ve ce’sle’ş-şıdk refiķihi Ve ḳad vaḳ‘a el-firāḳ min taḥriri

hāzihi’n-nüşhati’ş-şerife fi şehri şaferi’l mübarek....

Bi –tārîḫi sene eḫad u seb’in u...

Mî güyed nivîsende rā du‘ā

Ḥudāyā bekun ḫāceteş devā

Kātib Muḫammed

SONUÇ

Sultan Orhan Gazi döneminde, Miladi 1356 yılında telif edilen *Silkü'l-Cevāhir*; Anadolu sahasında yazılmış Arapça'dan Farsça'ya tertipli ilk manzum lugatlardan biridir. Pek çok nüshasında satır altı Türkçe tercümelelerinin de olması esere ayrı bir önem katmıştır.

Eldeki tezde S.C.'in Manisa nüshasının tavsifi ve çevriyazısı yapılmış, diğer nüshaları tanıtılmıştır. Satır altlarındaki Türkçe tercümelemler imla, ses ve şekil bilgisi yönünden incelenmiştir.

Yeni Türk Dilinde yapılan yüksek lisans ve doktora tezlerine bakıldığında hep benzer edebi türler üzerinde çeviri ve dil incelemesi yapıldığı görülmüştür. Oysa ki kanunname, buyruk, şeriyeye sicili gibi farklı türlerin ve tarihi belgelerin de dil özellikleri incelenmelidir. Resmi dil, edebi dil ve halk dili arasındaki farkların ortaya konması ve Doğu Türkçesinden gelen ödünç unsurların belirlenmesi açısından Anadolu Türkçesi'nin zengin kaynaklarından istifade edilmelidir. Son yıllarda, Eski Anadolu Türkçesiyle yazılmış çeşitli tıp kitabı incelenmelerinin yine Mülk ve Yasin sureleri gibi çeşitli sure tefsiri incelemelerinin literatüre geçtiği bilinmektedir. Satır altı Türkçe tercümelemlere sahip el yazmaları üzerinde yapılan çalışmalara da henüz yakın zamanlarda başlanmıştır. Bunlar arasında, 1976'da "Satırarası Kur'an Tercümesi" ile Ahmet Topaloğlu'nun 2004'te "Satır altı Türkçe Tercümelili Bir Fıkıh Kitabı" ile Yakup Karasoy'un çalışmalarını zikredebiliriz.

Bizim çalışmamızın temelini *Silk-i Cevāhir*'in Manisa nüshasındaki satır aralarına düşülmüş Türkçe notlar ile varakların muhtelif yerlerine sığdırılmış derkenarların çevriyazısıyla dil incelemesi oluşturmaktadır. Madde başlarının altında ve üstünde kimi zaman özensiz yazılmış bu tercümelemlerin bir sanat kaygısıyla oluşturulduğu söylenemez. Bilakis eserde konuşma diline yakın adeta şifahi bir üslubun varlığı rahatça görülebilmektedir. Bu durum neticesinde tercümelemlerin, bir ders esnasında –ivedilikle- medreselerdeki dönemin âlim hocalarından biri tarafından yazıldığı düşünülmektedir. Öte yandan müstensih Katip Muhammed'in yazısıyla da bir benzerlik görülmektedir.

S.C.'in satır altı Türkçe tercümelemlerinde çok nadiren hareke kullanıldığı görülmüştür. Ayrıma ekinin yazılışında biri normal diğeri tenvinli olmak üzere iki şekil vardır. Şeddenin kullanımında da bir istikrar yoktur. İmlada görülen pek çok başka ikilemlerle birlikte S.C., bir Eski Anadolu Türkçesi yadigarı olarak kendine has özellikleri ihtiva etmektedir. Eser yazıldığı dönemin dil ve lehçe özelliklerini, söz varlığını yansıtan bir ayna işlevindedir. Batı Türkçesinin bazı karakteristik

özelliklerini taşımakla beraber Eski Türkçe kalıntıları da bünyesinde muhafaza etmiştir.

S.C.'nin Konya, İstanbul ve Ankara'da bulunan nüshalarında çok az sayıda Türkçe tercüme mevcuttur. Manisa nüshasındaki bolluğu sadece Ankara TDK. kütüphanesinde kayıtlı S.C.'nin Mısır'da çoğaltılmış nüshasında görmek mümkündür. Satır altı Türkçe tercümelere baktığımızda nüshadan nüshaya farklılıklar bulunmaktadır. Örneğin “aşti şulh ceng efgenden” maddeleri için Manisa'da “**savaş bırakmak, barışmak, barışıklık,**” yazarken Konya nüshasında “**cenk kırmak**” denilmiştir. Yine “muvâfık sâz-kâr” maddesi için M. N.'da “**yaraşuk işlü**” yazarken K. N.'da “**düzenekli**” yazılmıştır.

S.C.'in satır altı Türkçe tercümelere, katıksız Oğuz Türkçesi ile yazılmıştır. Bazı kelimelerde harflerin okunması oldukça zordur. Eserin “hamd ü sena” ve “salat u selam” kısmı Arapça , “sebeb-i telif” kısmı Farsça ve mensurdur. Buna paralel olarak bahsi geçen kısımların tercümelerinde yabancı kelimelerin sayısı lugat kısmına göre daha çoktur.

S.C.'de Orhun Yazıtlarındaki “**süñü**” kelimesinin kullanılması, “**ķancarū, ķanı**⁶⁰, **ķanda (#ķ> #h)**, **gögercin, ögün-, oķlaġu (-g->-v-)**” kelimeleri ile Doġu Türkçesi özelliklerine rastlanması; ayrıca, “**dūkeli, baġırsuķ, ucmaķ, ŧamu, yazuķ, söz eyit-, yay, yaz, yazlaķ ,burunduruķ, her kimesne, kimse , göyne-, olġul**⁶¹, **ķayın ata , erk, ıssı, assı,**⁶² **yalıñuz, ķarañu, oķ ur-**⁶³, **süci**⁶⁴, **ŧaşra, aġu, ılķım salķım**⁶⁵, **ımızġan-**⁶⁶, **bañ, ķut, esenlik**⁶⁷, **ıraķ, arıķ , dölek**⁶⁸, **deñiz, aş, od , ķulac, incü, esrük**⁶⁹, **ķatı, ķündi**⁷⁰” gibi kelimelerin varlığı Türkmence dolayısıyla Eski Türkçe ile ilişkilendirilmelidir. Eski Anadolu Türkçesinde en çok kullanılan “**ķaravaş, ancılayın, sözümleyin, geñez**⁷¹, **edik**⁷², **daħı**” gibi kelimeler ile “**AgAn**” sıfat-fiil eki ve “**rAk**” karşılaştırma eki S.C.'de de vardır. Ayrıca “**kūf, būm**” maddesinde tercüme olarak “**bayķuş**” yazılırken aynı maddenin geçtiġi başka bir varakta -bugün Kazak Türkçesinde kullanılan- “**ūkü**⁷³” kelimesi yazılmıştır.

⁶⁰ ķanı>hani

⁶¹ ‘-ġıl’ emir ekidir.

⁶² **asıġ> assı** : fayda, yarar.

⁶³ **urmaķ** Mantıkut-tayr ve Hurşîd-nâme’de de “**ur-**” şeklinde geçmektedir. Kelime başında “**v**” türemesi yoktur.

⁶⁴ **süci** : tatlı, içki.

⁶⁵ **ılġım salġım/alġım salġım**: T.S. de “serap,yaz günü uzakta titreşen hava” anlamına gelmektedir.Tuhfe-i Vehbi Şerhi’de şöyle geçer: “*Serap: Bazı Türkide ana ılġım derler.*”

⁶⁶ **ımızġanmak** T.S.de “uyuklamak, azıcık uyumak” anlamına gelir.

⁶⁷ **esenlik** kelimesi , selam anlamında Türkçe İlk Kur’an Tercümesi’nde de geçmektedir.

⁶⁸ **dölek** : sakin, ağır, temkinli, vakur. Bkz. T.S. s. 319. Elfâz-ı Türkî-Farsî’de “**dölek at**” şeklinde geçer.

⁶⁹ **esrük** : sarhoş.

⁷⁰ **ķöndi** : Divan u Lügatit Türk’e göre anlamı :aşaġılık, kötü (Oġuzca), sözün arkası gelmediġi zaman söze yardım olarak kullanılır.

⁷¹ **geñez** : kolay EAT.de

⁷² **edik**: çizme EAT.de

⁷³ Divan u Lügatit-Türk’de **ü:hi, ü:ki** “bayķuş” (III,118)

S.C. de imla standart değildir. “o/ö/u/ü” nün yazılışında vavlı elif ile ötreli elif ve ötresiz vavsız elif kullanılmasında nöbetleşmeler görülür. Ünsüzlerin yazılışı ile bazı yapım eklerinin yazılışında belirgin farklılıklar ve nöbetleşmeler vardır. Batı Türkçesi’nin kanıtı olarak kelime sonlarındaki “g” ve “ğ” ların sistemli olarak düştüğü gözlemlenmiştir. Kelime ortasında ise birkaç örnekte devam etmektedir. Tonlulaşma örneği oldukça boldur. Fakat tonlulaşmamış kelimeler de vardır. Bazı kelimeler hem ötümlü hem de ötümsüz şekliyle yazılmıştır. Bu da Türkçe tercüme yapıyor yapının imla konusunda bir kararsızlık yaşadığını göstermektedir.

S.C.’de hem “**kardeş**” hem de “**karındaş**” kelimesi geçmiştir. Ünlüyle biten fiil köklerine fiilden isim yapan “-cI” eki getirilirken arada yardımcı ünsüz kullanılmamıştır. Örneğin; hānende : **oqıcu**.

Birleşik fiiller bakımından “yabancı isim+ Türkçe fiil” şekli yaygındır. Yardımcı fiil olarak “*ol-, eyle-, et-*” kullanılmıştır. “Türkçe isim+ Türkçe fiil” şekline örnek olarak “**boyun ver-**” gösterilebilir. “Türkçe fiil+Türkçe fiil” örneği azdır , “rehā kun” maddesi için “**salıver-**” yazılmıştır. “Mal niğeh dāšten” maddesinde de “**mal şaklayı dutmağ**” karşılığı bulunmaktadır.

S. C. de zarf-fiil sayısı çok azdır. Bu durumu, manzum sözlük olmasından dolayı cümle sayısının çok az olmasına bağlamaktayız. S.C.’i söz dizimi yönünden incelemeye tabi tutmadık fakat var olan cümlelerin devrik yapıda olduğunu söylemek mümkündür.

Gelecek zaman eki olarak “-IsAr / -tAçI” biçimlerine S.C. de hiç rastlanmamıştır. Birinci çokluk şahıs eki olarak “-vUz” eki de yine hiç geçmemiştir. Üçüncü teklik şahıs iyelik ekinin zaman zaman yazılmadığı görülmüştür. Şahıs eklerinde iyelik menşeli şahıs eklerinin kullanıldığı görülürken sadece bir yerde zamir menşeli kullanılmıştır. (“**ne buyurur siz**” bk. 19a/4)

Eski Türkçeden beri devam eden ikinci ve üçüncü hece düzlükleri S.C’. de de devam etmektedir. Ayrıca ünlü yuvarlaklaşmaları ile düzlük-yuvarlaklık uyumunun bozulduğu görülmektedir. Eserde aitlik eki kalınlık-incelik uyumuna girmiştir. Eski Anadolu Türkçesinin özelliği olarak sızıcılaşma S.C.’ de kendini belli etmektedir. Asli uzun ünlüler S. C.’ de korunmuştur. Nazal ñ sesi kef ile (ك) gösterilmiştir.

S.C.’de “*günah*” kelimesi geçtiği gibi aynı anlama gelen Eski Türkçe “**yazuğ**” kelimesi de geçmekte , Farsça “*heme*” kelimesi ile Eski Türkçe “**dükeli**” kelimesi de geçmektedir. “*bed*” sıfatı için hep “**yoğ, yaramaz**” denilmiş, “*nikū*” sıfatı için hep “**eyü**” denilmiştir. Büyük anlamına gelen “*büzürg*” kelimesi “**ulu**,

yüce” zıddı için **“uvaq, uvacıq, uşacıq”** kelimeleri ile karşılanmıştır. **“kari⁷⁴”** kelimesi iki kez geçmiş buna karşılık hep **“avrat”** denilmiştir. Ses anlamına gelen kelime hep Farsça **“āvāz”** kelimesi ile karşılanmıştır.

S.C.’de yabancı kelimelere karşılık gösterilirken sade Anadolu Türkçesi kelimelerinin yoğunlukta olması konusunda bir titizliğe gidildiği görülmektedir. Türkçe’ye yeni yeni giren yabancı kelimelere rağmen ana dil bilincinin o dönemde de baskın olduğunu söylemek mümkündür.

Müellif El-Engūrī eserinde farklı aruz vezinleri uygulamıştır. Beyitleri ve vezni doldurmak için aynı kelimeleri birkaç defa farklı yerlerde kullanması, öğrencilerin kelime ezber tekniğini geliştirmeye yönelik olduğunu söylenebiliriz.

Kelimelere karşılık gösterilirken genellikle birebir sözlük tercümesi yapıldığı görülmüştür. Örneğin ; ni germ ni serd est yuqza : **ne ıssı ne sovuq gün**, azhıyān rūzī buved bārende : **yağmur yağan gün** .

Maddeler ve tercümeleri çoğunlukla yalın kelimeler ve fiillerdir. Bazen ekli ve çekime girmiş halleri de yer almıştır. Kelime öbeklerinin büyük bir kısmı zincirleme isim ve sıfat tamlamalarından müteşekkildir. Tamlama dışında **“ya’ni, dağı, heme, ki”** bağlama edatları kullanılarak kelime öbekleri yapılmıştır.

Sonuç olarak Silk-i Cevāhir’deki Türkçe kelimeler, Oğuz Türkçesinin imlada bir düzene giriş süreci ile Türk dilinin günümüzde sadece ağız ve lehçelerinde yaşayabilen ölçünlü dilde yeğlenmemiş ya da çoktan unutulmuş birçok kelimenin 14. yüzyılın ortasında Anadolu ağızlarında kullanıldığını ve Türkçenin söz varlığı ile ifade gücünü aslında ne denli zengin kıldığını kanıtlamaktadır.

---

⁷⁴Metinde ihtiyar anlamındadır.

KAYNAKÇA

Doğrudan Yararlanılan Kaynakça

- ABDULLAYEV, Elövset Zakiroğlu , “*Türk Dillerinde ‘garu’ Sözcüğünün Gelişmesi ve Datif (Varımlı) Hal Ekinin Kökeni Hakkında*” s.9-18. Türk Dillerinin Tarihsel Gelişme Sorunları , TDK. Ankara, 1996.
- Arapça-Türkçe Lügat, Bahar Yayınları, İstanbul 1982.
- Arapça DilBilgisi, Fono Açıköğretim Kurumu Yayınları, İstanbul 1998.
- ATA, Aysu, Türkçe İlk Kur’an Tercümesi, Ankara, 2004.
- ATALAY, Besim, Divanü Lügati’t-Türk Tercümesi ,TDK yay.İstanbul,C.I-IV, 1985.
- ATEŞ Ahmed, ÇETİN Nihad M., YAZICI Tahsin; Arapça Dilbilgisi I (Alfabe, Kelime Şekil Bilgisi, Türetme) , İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları ,1964.
- ATEŞ, Ahmet,“*Hicri VI-VIII.(XII-XIV.) Asırlarda Anadolu’da Farsça Eserler*”,TM, c.III, s.133-135İstanbul, 1958.
- AYTAÇ , Bedrettin, Arap Lehçelerindeki Türkçe Kelimeler, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul ,1994.
- BANGUOĞLU, Tahsin, Türkçenin Grameri, TDK, Ankara, 1998.
- CANPOLAT, Mustafa, “*Eski Anadolu Türkçesindeki Belirtme Durumu(Accusativus) Ekinin Kökeni Üzerine* ”, s.9-11, Türkoloji Dergisi, c.X, 1.sayı, DTCF. Yay. Ankara,1992.
- ÇAĞATAY, Saadet, “*Eski Osmanlıca Üzerine Notlar*”, s.297-312, Ankara Üniv. DTCF. Dergisi F.8.
- ÇAĞBAYIR, Yaşar, Ötüken Türkçe Sözlük, Orhun Yazıtlarından Günümüze Türkiye Türkçesinin Söz Varlığı , Ötüken , İstanbul , 2007 , I-V .C.

- DENY, Jean, Türk Dili Gramerinin Temel Kuralları(Türkiye Türkçesi),TDK. Ankara, 2004.
- Derleme Sözlüğü, TDK, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1963.
- DEVELLİOĞLU, Ferit, Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lügat, AK Yay. Ankara, 1995.
- DİLÇİN, Cem, Yeni Tarama Sözlüğü , TDK, Ankara, 1983.
- ERASLAN, Kemal , “*Tarihi Yazı Dillerinde –gu/-gü,-ku/-kü İsim-Fiil Eki, Yapısı, İşlevi, Kullanışı ve Genişlemiş Şekilleri*” Zeynep Korkmaz Armağanı, TDK, s. 117-147. Ankara, 2004
- ERCİLASUN, Ahmet B. , Başlangıçtan Yirminci Yüzyıla Türk Dili Tarihi , Akçağ Yay. Ankara, 2005.
- ERCİLASUN, Ahmet B. “*Oğuz-Türkmen Dil Kaynakları*” Makaleler (Dil-Destan-Tarih-Edebiyat) Akçağ Yay. Ankara, 2007.
- ERCİLASUN, Ahmet B. “*Batı Türkçesinin Doğuşu*” Makaleler (Dil-Destan-Tarih-Edebiyat) Akçağ Yay. Ankara, 2007.
- ERDEŞİR ‘Aziz bin, Bezm u Rezm, çeviren Mürsel Öztürk, Kültür Bakanlığı Yay. , Ankara, 1990.
- EREN, Hasan, “*İkiz Kelimelerin Tarihi Hakkında*”, s. 283-286, Ankara Üniv.DTCF. Dergisi, c.VI, sayı 2, Ankara, 1949.
- GÜLENSOY, Tuncer, Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü , TDK Yay. Ankara, 2007. c.I-II.
- GÜLSEVİN, Gürer, Eski Anadolu Türkçesinde Ekler, TDK, Ankara, 1997.
- HACIEMİNOĞLU, Necmettin , Türk Dilinde Edatlar , MEB. Yay. İstanbul ,1992.
- HAZAI, György, “*Anadolu Türkçesinin İlk Yüzyıllarına Ait Kimi Sorunlar*”,s204-211. Hasan Eren Armağanı ,TDK. Ankara, 2000.
- İLKER, Ayşe, Elfaz-ı Türkî-Fârsî, Manisa, 1998.
- İLKER, Ayşe , Çağatay Türkçesinden Osmanlı Türkçesine Küçük Bir Sözlük – İmes Sözlüğü (Metin-Değerlendirme-Dizin) , Manisa , 1998.
- İmla Kılavuzu, TDK , Ankara, 2005.

- Kitāb-ı Mecmū-ı Tercümān-ı Türkī ve Acemī ve Mugalī , haz: Recep Toparlı , M.Sadi Çögenli ,Nevzat H. Nayık, TDK. Ankara , 2000.
- KARAHAN, Leyla , “*Yükleme ve İlgi Hali Ekleri Üzerine Bazı Düşünceler*”, s. 605-611 3. Uluslar Arası Türk Dil Kurultayı 1996, TDK. Yay, Ankara, 1999.
- KARASOY, Yakup, Satır altı Tercümeli Bir Fıkıh Kitabı-İnceleme, Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yay. Konya, 2004
- KAYMAZ, Zeki, “*Eski Anadolu Türkçesinde Sayı Adları ve Kullanılışları*”, TDAY-Belleten, 1991, s.9-17, Ankara 1994,
- KAYMAZ, Zeki, “*Bazı Eski Anadolu Türkçesi Metinlerinde ‘K’ Sesinin Temsili*”, 3.Uluslar Arası Türk Dil Kurultayı 1996, TDK, s.659-664, Ankara, 1999.
- KÜÇÜK, Murat, Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten Dizini (1940-1995) ,TDK. Ankara, 1999.
- KORKMAZ, Zeynep, “*Eski Anadolu Türkçesinde Aslı Ünlü (Vokal) Uzunlukları*”, s.443-458, Türk Dili Üzerine Araştırmalar, C.1, TDK, Ankara ,1995.
- KORKMAZ, Zeynep, Gramer Terimleri Sözlüğü, TDK, Ankara, 1992.
- KORKMAZ, Zeynep, Sadruddin Şeyhoğlu, Marzubān-nāme Tercümesi, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yay. Ankara, 1973.
- KORKMAZ, Zeynep, Türkçede Eklerin Kullanış Şekilleri ve Ek Kalıplaşması Olayları, TDK. Yay.Ankara, 1994.
- KORKMAZ, Zeynep, “*Eski Anadolu Türkçesinde İmla-Fonoloji Bağlantısı Üzerine Notlar*”,s.491-508. Türk Dili Üzerine Araştırmalar, Ankara, C.I, 1995.
- KORKMAZ, Zeynep, Türkiye Türkçesi Grameri, Şekil Bilgisi ,TDK.Yay. Ankara, 2007.
- MAKSUDOĞLU, Mehmet, Arapça Dilbilgisi, Şamil Yay.İstanbul, 1969.
- Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Büyük Lügat, Türdav, İstanbul, 1993.
- ÖNDER, Mehmet , “*Karamanoğulları’nın Türk Diline Fermanındaki Gerçekler*”, , Uluslar arası Türk Dili Kongresi 1988,TDK. yay., s.333-338, Ankara, 1996.
- ÖZ, Yusuf, Tarih Boyunca Farsça-Türkçe Sözlükler, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi , Ankara, 1996.

- ÖZ, Yusuf, Tuhfe-i Şahidî Şerhleri ,Selçuk Üniv.Yay. Konya, 1999.
- ÖZKAN, Mustafa, Türk Dilinin Gelişme Alanları ve Eski Anadolu Türkçesi, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1995.
- ÖZKAN, Mustafa, “Yenileşme Sürecinde Türk Dili”, s. 135-165, V. Türk Kültürü Kongresi (17-21 Aralık 2002) –Dil , Cilt I, AKMB Yay. Ankara , 2005.
- ÖZTÜRK, Mürsel, Farsça Dilbilgisi, Ankara, 1988.
- ŞAHİN, Hatice, Eski Anadolu Türkçesi, Akçağ Yay.,2003.
- ŞEMSEDDİN, Sami, Kāmūs-ı Türkî, Çağrı Yay. İstanbul, 2002.
- ŞÜKUN, Ziya, Gencine-i Güftar (Ferheng-i Ziya), MEB. yay. İstanbul, 1944.
- Tanıklariyle Tarama Sözlüğü , TDK. Cumhuriyet Matbaası , İstanbul ,1945 .II.C.
- TARAMA SÖZLÜĞÜ , TDK, Ankara, 1988, I-VIII ciltler.
- TEKİN, Talat, Makaleler II,(Tarihi Türk Yazı Dilleri)Öncü Yay. Ankara 2004, s.386.
- TEKİN, Talat, Türk Dillerinde Birincil Uzun Ünlüler, Simurg Yay. Ankara, 1995.
- TİMURTAŞ , Faruk Kadri, Eski Türkiye Türkçesi, Enderun Kitabevi, İstanbul ,
- TOGAN, A.Z.Velidi , Umumî Türk Tarihine Giriş I, İstanbul, 1981.
- TOPALOĞLU, Ahmet, Muhammed Bin Hamza, XV. Yüzyıl Başlarında Yapılmış “Satır-Arası “ Kur’an Tercümesi , Milli Eğitim Basımevi, İstanbul , I.Cilt:Giriş-Metin, 1976, II.Cilt : Sözlük ,1978.
- TSENG, Lan-Ya, Türkiye Türkçesinde Orta Hece Düşmesi, TDK, Ankara,2002.
- Türkçe Sözlük, TDK, Ankara, 1998.
- Türkiye Yazmaları Toplu Kataloğu/ Haz. Dursun KAYA, Niyazi ÜNVER, E. Selma KUTLU, Hasan SOYAK. Milli Kütüphane Başkanlığı Yay. Ankara.2004. CD I-II.
- TÜYATOK ,2005, CD-III.
- www.yazmalar.gov.tr
- www.turkishstudies.net

Konuyla İlgili Başvurulabilecek Kaynaklar

ABDULLAYEV, Elövset Zakiroğlu, “*Türk Dillerinde ‘-lay’ Ekinin Gelişmesi ve ‘böyle, öyle’ Sözcüklerinin Etimolojisi*” Türk Dillerinin Tarihsel Gelişme Sorunları , TDK. Ankara, 1996,.

AKKUŞ, Muzaffer, Kitāb-ı Ğunya, (İnceleme-Metin-İndeks-Tıpkıbasım),TDK Yay. Ankara, 1995.

ATA, Aysu, Nehcü’l-Ferādīs, TDK. Ankara, 1998.C.I-II-III.

DİLEK, Sunay, Eski Anadolu Türkçesinde İsimden Fiil , Fiilden Fiil Yapma Ekleri ve Fonksiyonları, İst. Üniv. Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi ,2005, no:6763.

DOĞAN, Enfel , Eski Anadolu Türkçesinde Kelime Grupları ve Kullanışları , İst.Üniv.Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2001, no:5771.

GABAİN, A.Von, Eski Türkçenin Grameri ,çev: Mehmet Akalın, TDK Yay. Ankara ,1995.

GENÇ, Gülcan, Eski Anadolu Türkçesinde İsimden İsim, Fiilden İsim Yapma Ekleri ve Fonksiyonları, İst. Üniv. Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2005, no:6726.

HACİHALİLOĞLU, Enver, Bir Eski Anadolu Metni (Mirac-ı Nebi) Üzerinde Gramer İncelemesi, İstanbul Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi ,2006, no:7095.

JARKYNBAEV.A. , XIV.Yüzyılda Yazılmış Bir Sure Tefsiri Üzerine Dil İncelemesi ,İstanbul Üniversitesi ,Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2005, no: 6947.

KAHRAMAN, Tahir, Çağdaş Türkiye Türkçesindeki Fiillerin Durum Ekli Tamlayıcıları, TDK. Ankara, 1996.

DEMİR, Necati, Eski Türkiye Türkçesinde Tasvir Fiilleri, Zeynep Korkmaz Armağanı, TDK. Ankara, 2004 , s.s.103-117.

- EMRE, A.Cevad , “*Türkçe’de Uzun Vokaller (Ünsüller)*”, TDAY Belleten, Ankara, 1946
- ERASLAN, Kemal, Eski Türkçe’de İsim-Fiiller, İstanbul, 1980.
- EREN, Hasan, Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü, Ankara, 1999.
- ERGİN, Muharrem, Dede Korkut Kitabı II, İndeks-Gramer ,Ankara.
- İMAMOĞLU, A.Hilmi, Farsça –Türkçe Manzum Sözlükler ve Şahidi’nin Sözlüğü, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Erzurum, 1993.
- ETİK, Arif, Farsça-Türkçe Lugat, İstanbul, 1968.
- KARA, Mehmet, “*Arapça ve Farsçadan Türkmenceye Geçen Kelimelerde Görülen Ses Değişmeleri*”, Türkmen Türkçesi ve Türkmen Edebiyatı Üzerine Araştırmalar, Ankara, 1988.
- KARASOY, Yakup, “*Türkmen Türkçesine Arapçadan Geçen Ayın’lı Kelimelerdeki Ses Değişmeleri*” ,Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi , S.5, Ankara , Bahar 1998,s.397-432.
- KIRKKILIÇ, Ahmet , Şeyhülislam Mehmed Esad Efendi , Lehçetü’l-Lügat, TDK. Ankara, 1999.
- KÖPRÜLÜ , Fuad, Osmanlı Devletinin Kuruluşu, Ankara, 1959.
- ÖNLER, Zafer , Celâlüddin Hızır (Hacı Paşa) Müntehâb-ı Şifâ , I-Giriş –Metin, TDK Yay.Ankara ,1990.
- TEKİN, Şinasi , “*1343 Tarihli Bir Eski Anadolu Türkçesi Metni ve Türk Dili Tarihinde ‘olga-bolga’ Sorunu*”, TDAY Belleten, Ankara, s.59-157.
- SÖNMEZ, Gamze, 14. Yüzyılda Yazılmış Mülk Suresi Çevirisi Üzerinde Dil İncelemesi, (31b / 6a) İstanbul Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi ,2006, no:7280.
- YILMAZ, Safiye, Eski Anadolu Türkçesinde Sözdizimi (isim cümleleri), İst. Üniv. Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı ,Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2000, dip no:5145, sıra no:5141.

KAYMAZ, Zeki, Aşık Paşa ve Garib-nāme ,(İnceleme, Metin, basılmamış doktora tezi) Malatya , 1989.

İzmir Milli Kütüphanesi Yazma Eserler Kataloğu C.III. İzmir Milli Kütüphane Vakfı.

EKLER

(Manisa Nüshasından Örnekler)

سازمان

بازار

Handwritten text in blue ink, including the number '1175' and some illegible characters.

الحمد لله الذي زين الانسان بالآس ^{بما يشاء} ^{بما يشاء} ^{بما يشاء}
^{بما يشاء} ^{بما يشاء} ^{بما يشاء}
الاشياء بالصفاة والبيبان كما قال الله عز وجل كلامه القديم المجيد وكتابه الكريم
^{بما يشاء} ^{بما يشاء} ^{بما يشاء}

الحمد الرحمان علم القرآن خلق الانسان مشغول ساجد تام بمقداسي وبيع
^{بما يشاء} ^{بما يشاء} ^{بما يشاء}

قطعة در بعض نحو حاصل شرح بعدد يا نضر وبنجاه بيت ديكر در آخر
^{بما يشاء} ^{بما يشاء} ^{بما يشاء}

از معنی ترکیب فارسی یکی پاره محظوظ کردد و بعضی صنعت بیع را
^{بما يشاء} ^{بما يشاء} ^{بما يشاء}

مثل تخنسات و مقلوبات و اشتقاق و غیر ما مرتب مگر کویها
^{بما يشاء} ^{بما يشاء} ^{بما يشاء}

گوناگون رقم زدم و کلام فضله بکار شدیم چه مراد متعلم در اینجا
^{بما يشاء} ^{بما يشاء} ^{بما يشاء}

دالستن لغت است علمه البیان و الصلوة علی محمد المبعوث الی كافة غلغل
^{بما يشاء} ^{بما يشاء} ^{بما يشاء}

الانام المحو الذنوب و الاثام من دفاتر العصیان و السلام علی آله الی یوم
^{بما يشاء} ^{بما يشاء} ^{بما يشاء}

قیامت کوفت دل
احساب و دخول الجنان و القناء علی آفته منور الجنان بنور المعرفة کلیمان
^{بما يشاء} ^{بما يشاء} ^{بما يشاء}

التیران المستحقین بالرحمة علی رغم الشيطان اللعین و اهل النار جنین
^{بما يشاء} ^{بما يشاء} ^{بما يشاء}

کوبد ناظم این حوامر طامره و قایل این ابیات طامره المعرف علی یونه الکثیر
^{بما يشاء} ^{بما يشاء} ^{بما يشاء}

و المعترف علی ذنوبه الکثیره عبد المحمد بن عبد الرحمن الانکسوری اصله الله
^{بما يشاء} ^{بما يشاء} ^{بما يشاء}

عاقبتها که وقتی از خاطر خطیبه خاطر دل نامر بهر خاطر عبور کرد که اقتدار ساعین
^{بما يشاء} ^{بما يشاء} ^{بما يشاء}

عالمین و شاعرین عالمین شمسین و قمرین بدرین صاحبین نصیبین مولانا
^{بما يشاء} ^{بما يشاء} ^{بما يشاء}

بدر التین ابونصر الغزالی و اولادنا حاکم الدین الخوی طیب الله
^{بما يشاء} ^{بما يشاء} ^{بما يشاء}

فکر را صرف بجنت مفسور اعراض نظم صرف کنیم و کل بهار را
^{بما يشاء} ^{بما يشاء} ^{بما يشاء}

از کلزار و چمن باطم چون خرد خرد حستان میجو حسان شاعرین
^{بما يشاء} ^{بما يشاء} ^{بما يشاء}

بفصاحة لسان و کتابه بنان از نقاب اجام از هار بجانیه
^{بما يشاء} ^{بما يشاء} ^{بما يشاء}

فصیح دل بر لبه
^{بما يشاء} ^{بما يشاء} ^{بما يشاء}

ملک گودگار بزرگشایم بحمت بحربه طبیعت خویش دل را مشغول است
چشم گودگار بزرگشایم بحمت بحربه طبیعت خویش دل را مشغول است

امید است این نسخه نیز چون نصاب الصبیان و نصاب الغیاب متداول
امید که بوشی دخی نصاب صبیان شبر

گردد و تاریخ بجزت رسول صلی الله علیه وسلم در سال هفت صد و پنجاه و
اول رسولک مع تسک تاریخ

هفت بود که در سلج شهر جادی الاخر این کتاب با تمام رسید و او را سلک
جادی الاخر اینک ازین استوار سلک جوام دیواد

جوام نام کردم متوقع است که ناظر وقاری این نسخه ناظم را از دعا جزیل

و شاه جمیل فراموش نکند و الله الموفق والمستعان و علیه التوکل والتکلان
و دیگر کلوشان او تئید الا تومس و بری در ویرم دلتشدر توکل الادر توکل ایلک

قطعه الله خدا احدیکی دان **حی زنده رقیب چون نگهبان**

حضرا سما چه آسمان است **عالم تو بدان بغیر بودان**

جبریل امین پیکل ابیزید **فرقان چه نبی بود چه قرآن**

قر دوش ستر هشت دوزخ **در بان بشت هست رضوان**

زینیه فرشته شکنجه **ناز آتش و جمع اوست نیزان**

چون نقطه پل صراط راه است **یادش جز اثر از زمینان**

شمس قرآنیاب ماه اند **نی شکل شب روز دان جدان**

گوکب چه ستاره نجم دیگر **دری چه ستاره است تابان**

برق است درخش ز غد نذر **غیم مطر است میخ باران**

ستاره ستاره دان راه رو **سیمون زحل رواق ایوان**

خداست شپا و شکر مین **بزر مؤجد مژ جاد حیوان**

یارب مگر را بده بفضلت **علم و منور و کمال عرفان**

قطعاً ابتدا و افتتاح **فاحت آغاز کاره مشی رفتن کس رفتن نشان**

علم دانستن علم گوه نشان است **علم علام دانان صانع دانست کاره**

قاسط ظلام ظالم چون ظلوم **معدی هست یاداد و شتی بخت مغر رشتکاره**

زمنن فهم دمن روغن عود **گشتن عود شام عود و عدوان قنص نکل باشد و ظلم شکار**

یوانش اسلمج
بدخ بدعت کار نور زاع کافر بزگر فرقت جدایی هست فصلج نیک کار
یکی ایانش
عام حول حجه سال است ستم مثلش زمین چون منون دلم عم حقب حقبه روز
میل بودی سل مردون
سفر نزع سفر جنگ افکندن صلاح استی شعر دانش شعرموی آمد موافق ساز کار
صوتش صوش بقی بر ستملن بلک
کفر کافر بودن کفران کواست کفور ناسپاسی کفر پوشیدن بود را کبر سوار
مردون منت سزنگ ارنگ اتلو
غدر و مکر غدر بودش غدرت کردن است جو درازی جووه نیک دست ابرجن معدوم
کافر ایمنی کافر ایمنی است ایکن خود ملق
ارض غبار او ساد است بسط چون زمین و حل غفر الطین صلصال است کل ذلبه چنان
این مطیع مدیک معنی دارد معنی
تنظیم کردن قنیب کلم دان کتب مثل شهادت کتب دانه آمد و قنای حیار
کندر تخم
قد بستی فردت ها قدر اندازه است قدر دیک خلاصان و لجه یار و ویژه کتف غار
میون ایکن ارشون مردون جلک آری دوست مفاره
منع سوزن منع کردن آیدن صورت بود منع آیه مرد زن باشد بر آذر شبن غار
صورت دنورل دنگ آرک در کل صویا قدش
شهر ماه غر اول سلخ آخر شیران شیدمه دینه زمین هر دو ضیاح است عفار
ای ایکن اول ایکن اخر مردون آید کوشن
رفق لیس لطف نرمی رخو فائز نیست صلب سخت کاره پشت واره رزم بندش مثل عفار
یشق یشق یشق مردون قوی ایکن یکن ایکن یکن ایکن یکن ایکن یکن

منحت جدوا و زور و موهبت کل عطا حرمت از رزم لطف چون بر تخر شوک خار
ممنحش
راقد یقضان سامر خفته بیدار است لب عقل باشد لو ذی زیرک بودم سایه چار
ایورتن اویتن برون مردون
جزه تختی بر کشیدن جز بریدن شکر جز فرج زن آزاد جز حرکتی گرم خار
برابه جلک کسنگ حرمون عورت فرج اسنگ
صیف تابستان شتا آمد زمستان خریف تیرمه مریع بهاری و زربیع آمد بهار
قش مردون کوزای یازنق یاز
انخوان بانوج ریحان سپر عم صیمران یک بی ظمی چه چیز کا و چشم دان بهار
مردون مسکن کوز کوز
طرف چشم طرف است گوهری طرفه شگفت جمع او باشد طرف حرف طرف آمد کنار
کوز بیگانه اصلات بجز نشه طرفه نیک جمع طرفه
غر س غر چون بهال و سر و کثری امرف تفرقا و شر میوه است چون رمان انام
دکاغ سرواغ
قد بالاً و دریدن قد دو ال است بطل چون شجاع باسل بقال مردی کارزار
بوی بی رنگیش مردون
جسه معروف است جسه اسپر جنت داشت جسه تن جته پرها جته دانه مار
قلن بر رجا اجاق کوده پریله
ضعف تستی ضعف دو چندان ججه بهترین یسه وانی اناساعت بود احصا شمار
اکرا و قدر تیگر
جست مرداری جت تکل فخر تکل متقار تکل تحت خاشع حذرات س است حذره چون شر او
مراد لغت ایکن در ذری قش بریا امدن قرنی قوش

ساک

ایکن

ای خزاوند از لطف بنده را قوت بده تا شوم مشغول بر علمت و در آن شراره
 ای جلیم لطفک این قوت که قوت در تاملک مشغول اولم دخی بوز اردن ارق اولم
قطعه بیض بودیم مرغ ما چه اسفندان مرغ بود او منخ نکل خبر نان
 ترش بر دس انوکاغی انوکاغی انوکاغی طوز انوکاغی
 با شق با ش صد کوف نه غنایب بلبل بلبال غم طایر را دان پران
 انجی ارگل انو امون غصه اچوچی سرش
 بیویوه است زاغ زاغ قفا اسفون همه دان سرخ سرگرگس نه تشهان
 دلوجه طوغان تره تره بغزلق باش قزل قوش معدا المعنی
 هست جناح جناح بال کینه بال دل سایی و عایی بلند دان رفیع آسمان
 قنار یزق کوهل یوج
 طبل زمل مغز چوب وی دینه چیست نغاره و غاجک خسارت زیان
 طول انجی امون صوش
 مضغ مسلک بوده در قوی تر سخن مشکل لجه لسان مقول لجه زبان
 مهم قوی سوزلو همه دل
 ادمم است سیاه اجرد گوتاه موی اغزل دنبال کتر ضامد باریک میان
 تره ات قصه تلوات قوی بر غی اکره ات انجی بلوات
 صحن بود جای زین خوشب جای سگال شو طلق نکل فرس است نرو او حصان
 ایریری ایون کوشکیری یکنان ارگلوات معدا المعنی
 امشب است در از موی عین کومری نند بلند است جی چون رنگه مازیان
 ازون تلوات اصلوات یوجوات
 بشم و حاجه است مان مورش شید در جرخ یانی بود مهر سمین جان
 نچ بوخنی اشک بوخنی کوش بوخنی کوش بوخنی

صدق
 خبر فتنه و مصیبت با نفس نکیه است سره شمله کلیم بزرگ محرضه اشنان دان
 باش صدق بیوک کلیم جوغان تیر حق
 خبر مرکب دوات مجره باشد دویت خبر جوهر سرور شادی علامه نشان
 شادلق
 ثقل کرای ثقل هست متاع نفل مال غنیمت ضنین رفت کرم مار مان مقدالین
 اغزلق قوش امون غزمال نخیل طوتور
 قوت زور زور زیر بود سینه را بخد زور هست از و عظم بود استخوان
 کوسای کوساوی سولک
 انبیه جمع بنا اشته جمع شتا بلقعه جای خراب شهره چون خاک دان
 خرابز عاچو پیکر
 رطبه چه خرمای زهون بر نکل آمده با سقه خرماتن است میجو مضیف میزان
 یاشر زما زنگه گلش خرما خرمادب تیغ قوبلی
 هست وضع شریف مرد حقیر بزرگ ضحی تا و زضعیف پشت فخر هست ران
 حیرت اله کتغ کیم ایون کتغ ضعیف اولیق
 آرزو و راجعه و ادف و قارعه واقع و خاشعه روز قیامت بدان
 همه قیامت کنی
 مالک دیگر مالک میجو ملک بادشاه هست رؤف الرحیم مثل عطوف مهربان
 همه بادشاه شفق
 ای پسرم درس خون فم کنی یاد کن تا که سعادت ترا یار شود در جهان
 ای اوغل در سواویة الهه از بر ما که سعادت سگایا اوله دنیا
قطعه جرح کسب جرح کینه ریش ریش بر رخ شام است فرخ تر سیدان آمد رطبه
 جرحه سفل یولک قد بودقا ترلق

عیش زشتن شتر شتر بخت دان ایکنجتن حمل خرفه است بختها قطف اکل در کوزه
ساق چرمی و زردان صلصل فاخته صعق رعوه اجدل یصوب خرفه منج زرد
عید جشن عید بند عید شردوی است بعد دوری قبل پیش بعد صنعت طنز
بعض برخی بغض کینه بضع فرج بضع چند غضب تیغ است غضب چشم غفت بیوی
بتل تره باقه دسته سنبله خوشه است قول باقله خلفا و بردی دوخ اشهر نام واره
عبدال جشم سلسال زلال اب اللطیف عدشتم دن منهل ورد است موزد آرتوز
عروف بوی عرف مرسم خواجه یکی ویش قرن سرو کوه خرد ترش کینسو شمشیر
خلبه میدان خلبه پیرایه است خلبه شنلیذ خلیه دستان اید نیز و داستان آمد ستم
جد معروف بزری و جز زردین خرد خ جد کوشش خد کنار حد اصعل خرد ستم
جرم خوبا و جد چشم بدن جثمان تن ز اوخ شوی رواج راحت رواج جان و اسن ستم
قریه جای موز مارن خایه او غله موز صون همس نغمه آواز آمد از مل دیگر ستم
ص

خلف مخرنی و زرق آب روغن جز کوزه
خمر مستوح و شورانج خرسنگ است حرم عقلم ام والد ماد زاب والذ پیز
فضه و نقره است سیم سام عقیان دست عسجد نقره نضار ابریز شندر شرز
سحق دوری و سحیح دور مکتوم کرد و مهز کابن گره خت مهر نق کوزه
گور باشد قبر اعمی و ضری که چه کوزه مخر خورش شکل کردن گرد پیکان چون قتر
صروف کردش صروف ناب شعله تاب آمد صلا تا تا توبه کردن ناب دستان ناب
عصف برک کشت روشن مهر خرمن منجنون هفت کردون خامه شاخ کشت حیوان جان
هیکل تعویذ عود چون نیمه هیکل اند لبس پوشیدن بطانه یار و بشه است
موج خیز آب است از رق اب صاف ملخ شور میخو خون است همگ مامی و بیروزی
خرفه پیشه خرقه سوزش فرقه شادی فرقه زرش وطن پیشه نطق گفتن منطقه آمد کرم
لعل یا قوت زبرد هر سه معروف اند در هفت مر و اید مر جان خردوی جو مده کومه
ص

جان من در علم اگر کوشی تو از بهر خدا زود یابی رفعت اعزاز باشی معتبر
 ای بنم جانم علم اچنده اگر در روشن نگری دنیا اتوری ^{تیز بولاسن بوجلی غریب و درین معتبر اولان}
قطعه حرم چیره کناه خط درخت ارکال کشف کشادن طنین بانگ مکتب کمال ^{سواک اعج}
 معروض چه بنام عرض خواسته و خواسته عرض کنار است عرض شرم ^{مبالات ببال}
 عطر نماز دیگر نظر بودیم روز ظاهر پیداز که طاهر طیب چو ببال ^{اکبر و نمازی اولید نمازی}
 جزدل نه عرق بیخ بیخ درخت گان ضایعه و نایبه هر دو چه میش است تان ^{باغ دکل}
 ذره و ذر موز خرد قل شبس زمله ریک جمله واج جمع مده شق چو خرق است خال ^{ایاق اعج}
 تریب صیید زغام ریس سفار کمال میجو تراب بر اعفر تراثر به خال ^{ایاق قرچ}
 حزن زمین درشت حزن غم اندوه حزن مال نکه داشتن خایف دان متولیان ^{مهر طریق}
 هست بساط بر از میجو بزاع بزاع دشت فراخ حدور شیو مهیب ستمندان ^{سند طریق}
 قرب تهلکه حشا هست درویش شفاغ پرده دل دان نصب در ذلیم درد ناک ^{ایقش}
 باخه و میخوچه چون سازه و عرزه در صحن میان سرای نیست شدن چون مفلک ^{یکل باین}

حجابی اعلی علم اوله کله قیامت کنی
 سفینه مگری ستم پرده کی تم بر کشید

میسوه مال شروین ماسه و معقول کلنگ حصص دگر قصه شید منقول کج دان لال ^{شیر}
 چیت صدای زقا بانگ خروس است کوف هکت هدید زغا بانگ شتر زان ^{خروس و آوازی}
 قعقه بانگ سلاج و عوعه بانگ شغال جغه چه بزغاله است ماده و حفره مغال ^{سلاج آوازی}
 جذب سنه تنگ سال جذب کشیدن بود مرصد مرصاد راه منزل مه چون سماک ^{سلاج آوازی}
 موزج نعل جدا موزه و نعلین لدام پینه و مکتب سراسر سیرم نعلین شرک ^{قزاق بیل}
 ای پیسرم علم خون تا که بر روز حساب باشد در حفظ حق پرده نور انهرک ^{ای اعلی علم اوله}
قطعه قریبان مکه است طایف ماه خرنید از هر آن نقره تویه آتران شرق خاور خافقان ^{تاکه سعادت قیامت کشود}
 شارق بیضا و شرق است غزاله جاریه چون مهابه است ذکا خرنید مه دان زیرقان ^{تاکه سعادت قیامت کشود}
 هست مریخ زحل حسان سعدان مشرب زهره دیگر بام شام است ای برادر اردان ^{تاکه سعادت قیامت کشود}
 قانع ساینک زبان خواه است موسی بانوا مرم عرب را و عجم را نام بشنو افغان ^{تاکه سعادت قیامت کشود}
 ساخ سکار جادو دان گاهن فال کوه اجوفان فرخ شکم ربی مل آمد اعز بان ^{تاکه سعادت قیامت کشود}

شیر

میسو

۸
 قطعان تیغ قلم چون افضلان عدل است امین ^{اکبر ان نفیس است} ^{اسنان کج} ^{سیوسرک}
 قدر کباب غز سیده چون خود است سینه ^{زادریا بوز عغان} ^{زر آمد آصفان}
 اولیاء اصدقا خلا ن اخوان هر چهار ^{مچو اجاب اخلا و اجباد} ^{دوستان}
 رافدان جوی فرات ذبله غز ^{مچو شط} ^{چون کنار جوی رای دل} ^{چه مدد و کلعان}
 اصرمان کول کلاغ اطمینان خواب نگاه ^{یا ذکن تو ممتري} ^{راو کرم را انسان}
 ای حمید نظم گو متر ما بر تو زید در یقین ^{ز انکل در نظم لغت} ^{مثلت ناشنایان}
 قطعه صدق صداقت سخن راستین ^{فن قنار رذن کم} ^{آستین}
 خل بنوعی سیر که کشادن چه خل ^{جد روا بوفن} ^{انجیر تین}
 گیس داهی و ذکی و بلید ^{زیک کنده است} ^{فطین دور بین}
 دبه بظر گوزا جرم وسط ^{عست میان} ^{چون وسط ابصر بین}
 شکر قدر است شکر چون نبات ^{شاهد عمل} ^{چون سخن انگبین}

۸
 مچو ضمیر رهن کبر و چون رهین ^{مدم المعنی}
 جلد رسن جیل بلا و جیل ^{حل جمل} ^{اشترنر سید هین}
 حب جیب است صدیق ولی ^{دوست} ^{چو بار قیمت امر غین}
 ایسر تیری و شمال یسار ^{دست چب راست} ^{چو امین یمن}
 مین کذب کذب ذر و خ جوزور ^{سهمو غلط} ^{باشه سو کذب یمن}
 جاریه و ابنه و بنت دختر است ^{ابن} ^{سز ناله این حنین}
 حاضنه و قابله چون پیش یار ^{کودک نازاده} ^{چه باشه جنین}
 کسر شکستن چه شکسته کسر ^{پاره نان} ^{کسره بر چون حصین}
 فکه زفر کجه چو او فاکمه ^{میوه} ^{مندی چو محکم حصین}
 شرح بیان شرح جوانان شرح ^{جمع سراج} ^{آمد شرح} ^{است زین}

بیضه و خنده است عصبانه گرق ^{مذمت خداست تا آفرین}
 بدضم چون و شن زوریت ^{لغت دوری و هراسه لعین}
 نتره سرد خلق ننگه چون ^{درغ زره چون غضن عکله چین}
 جانب وجهت ناصیه ^{سوی سوی جز بود اچن چین}
 مثل نباشد پسر این قطعه راه ^{نه خطابه نکتین نه چین}
 قطعه امان جایهاستان سگاری ^{صحو مشیاری معونت نعت غون اخانت}
 چه صیبت میغ بارنده صیر مدن اسپندش ^{سفر جل اینما مای وجه آتی آتشی ناری}
 بریه خلق آفرین آفریننده ^{ز من بشو چو ذاری خالق قاهر در تبار}
 مرنه و ریت پرورده اسد اینگوی کردن ^{چو قاطع حاسم فاری برنده لغت}
 ظلام ظلمت ظلم و رخ ^{خندس عیب دخی و دجیه دیگر آمد چون مزلکم تاری}
 انکاش البیت رخت خانه ماعون الن خانه ^{مترقه دست ماوان چو کوزه مره یاری}

۹
 نمر و سر کشته مقبوع فرقه ساعی و واش ^{سحن چین امراه زن امیل ذمه است ز ناری}
 بخیل رفت صلایت سخی ^{لین نرم بالوعه چه تن شوی اندک قلت شتر کز جویسار}
 مزین قطع زلفه پاره شت دان الان ^{کمنون الساعه مثلش رعامت می سالاری}
 مودت دوستی و عاتد پرستنده عبودت چون ^{عبادت دان پرستیدن برهنه هست چون عاری}
 صحیفه قط سفیر ز نامه چو کتاب است ^{نشان کراسه مضحف دا ذرم خوشه چون قاری}
 جری یل جری رفتن حر اندازه خری رسوا ^{جری آمد سر او از حر ابات سر اواری}
 شریعه شرع شریعت راه دین ^{دین کیش آمد فریضه مفرض فرموده حق ز مرد یاری}
 حقیق ضابط حاجی و حایط وایه و ضاین ^{نگه دارنده چون حافظ در تاریخ چون داری}
 نصف خادم منصف چو خدمت کارای ^{دا ذره در دراز و فروشنده چو عمار آمد داری}
 آجان این آجن جواب شور گردیده ^{قراحت اب است خالص برض اندک سینه چون جاری}
 اضحی آن روزی بود بارنده روشن ^{طلق نه گرم نه سرد است بقطه هست بیداری}

خوادی و بویاگر میسر باشد یا مادی چون سوار و رواج میسر باشد

چو در سع طانت محمود قدرت دان توانای عشیه دون مان عشیه در سوار

غوایل کینها زین چو ز خرف زینت آرایش کیاست زیریکه باشد تعطل عطل سوار

ملاذ مغز و ز مغز ملی موئل بناگاه اقتضا خواش تفریح چون جزع زاری

بهر کسر امیستر باشد این آیات را گفتن لطیف خوب رنگ اور جزونف جعد دلبری

نطفه خشی لرو ماده است اینی ماده اندویم خواست حج عذر د قصد از دیم

مشغول انشیر جیا و جیش توایم پایاها فرسن سول ابع کلاغ پیسه دال آمدیم

ماورد ما انوردات کل نفاذ گوید شما نفاذ دستنویه ودان خدی زخم

کافور معروف غیر خنیر سنبل خواو زین زریه هست پیر زرد فریم دریم

رغوانند و کبماندی و عود امیزه جوته عشیه چون قسیمه سوی دان آیم دریم

بسیار از سواران در کمال رخسار اندمان مرگه متها چشم چه شرفه عسای همت

در زمان جنگ نامی رنگ آمد جلا جل جمع او اوار تیز نرم چون از ساز ما زیارتیم

چو جلید است ضرب است سقیط است صقیع پیر مجده بخدان خدیخ ای برادر نادیم

در دور غمره هر دو کرد آب جواری کشته با ققام طم کر در با است چون دامایم

فلس سفینه جاریه کشته دقل تیرش شیر مر ساه آخر لنگرش غیر از عرب باشدیم

نراس مردی با سپر اشق چه باشد پیسته با نیزه چورانج بوی نیزه نبود جزاچم

لعاب بازی کر لعاب بازی لعاب آمد بفرح رشق است عرف جوه چون بالا خدر رخاچم

لکنت خریسی چون شتره مفقودم کرده ضحی دل تنگ رکوع اخینا مرد و نودل شکر خم

حداد قین مالکی اهنک و حداد چه در زبان بران سونش کیر است شغخ همچو دم سوزک

خانوت دکان مصطبه جای غریبان میزنه جای مؤذن مدرسه معروف باشد با قدم

خویم باشد کل سرخ و عاظه زرد او و در دلی غیشوم سوسن اسن ز جیش مرد ز کس خوشم

ششبه
 عواد بر طربان بود عود است بر طابطنه بانگش رین با یکی میان طین میان چندم
 مرقوق با زوزی شمر محروم خورش دقده آواز تم مضطر و بجاره کنگی چون بکم
 اعسار درویش مقل درویش غائل مثل او و لیل و لیل کوزگان خرد و توأم هم بکلم
 شتان سخی و معادات عداوت دشمنی حیف است ظلم جور عصب صم و عدوی چون ستم
 داء الم دیگر و صب مچو و جمع درد ما ستم ستقام هم مرض بیماری باشد چون ستم
 بندار طیش باران زمین آن ضعیف آمد بری بیزار مجنون دولتی محذور عکس ز مزم
 کر علم خویای ای پسر متعاد گردد در سیم زر بر بزم انبل و هنر باشع عزیز محترم
 قطره شرفی و تصدیر شرف مومور کشیده و موب و آهت مشول کشیده است بر سینه
 بقر کاوست با قر جمع نور نوره فارض نرومازه است پسر خجل نرومازه در دیده
 لطیفه لاکشه اطریه رشته سلفه و لکنه طعام روز کا مخ کانه و مری بول دین
 عشیق آزاد گفته عشیق آزادی فرج شلانی برض بیسی زمین افکار مسروق است در دیده
 ازاد دنی اسکر ازاد دنی

زوزی
 طاهر صاحب زده قرین خاندان ناصر حواری و عضد یارند مرفوف است گردیده
 خضر بدارقه مزدش خفاره حسن دان خویا حسن خوب رضی مرتضی مرتضی پسندیده
 در یس است شمل چون طمره در ش جامه گفته مسیر چون مسیح خرده ملبوس پوشیده
 قضیبه موی مرغول است ظیفه یافته از موی غریب مثل او آمد عقیصه موی بخیده
 تلیم خامه یسراغه نانه کشیده برایه چون تراشش منگله معروف میخاز است بگزین
 رجم ز مدان حرف آب است گنزه موطره گنزه و رگ ران بخ کونسته است موش آمد
 محقت جبر چون قوت دمنده هست نیکوی سح مگ نام ایچ بزر زبان مستوع کشیده
 حلی رحلی ز برود آن خلی جمع خلی یا عم جلی پیدا منجوع است معنوع پر کشیده
 آقا فر بزرگان خون اصاغر ضد او از دل فرومایه ارذل جمع او مشکوب ریزیده
 اگر خاتم ادب آموزی ای فرزند باد دولت جهان انز تر اهر گز نباشد کارش نوریده
 از علم ادب او که نرسک ای اغول دولتک جهان اجند مسوک مگر که او کیا اشکل قر شمش

چون مکان ریح مغنی مندرک عالی اسپر...
قول قول...
طوق

طیر مرغ طوطا به بیخ چاه عزیز...
قوش...
صمصا

ضیغم مینا سحر و جیدرز بیال اسده...
توس...
تسه ارسلان

طعم خورش دوقی مثل طعم لذت دآن لیس...
بختیا...
سود

شیص پاره حصه و قسط خلاق خط دآن...
مرشد...
اولش اوئی

زحل یا لآن شتر مرور جل مر دانت...
ارغ...
اوفا

شرق مشرقی خاور غرب است مغرب باخره...
سوزندگی...
عطار دیلوز

قبره چابک کدس زمین بزرگ بین گاه...
بغدی...
بیشترق

قرص با چنگل کرفتن قرص چشم افتاب...
بجمله دوستی...
معلوم المصنف

قوت زاد است نبات بلعه توشه دخل ریح...
تسه ازق...
معلوم المصنف

شکرک آبیاری شیرک انبار نمان ندم...
اورتلق...
طوبه قوز...

نوق اینیق اشتر ان ماده باق مفردش...
بروش دوه...
معلوم المصنف

ریح نفع منفعت بنود منافع جمع او...
ربط بستن...
معلوم المصنف

جدل تبریح فدن بارو جدل یسکار دآن...
چیش...
معلوم المصنف

شجف جدر سدل ستر شتره پیره مشدی...
چون ندی ندی...
معلوم المصنف

اسطوان ساریه استون خانه چون عباد...
قادریم...
معلوم المصنف

مضر قسطاط مدینه مفرسه دآن شهری بزرگ...
کوره بده...
معلوم المصنف

نخل چون خرما درخت و بیره کردن نخل...
نخل زنی...
معلوم المصنف

کوه روزن رتبه و مرقات پای نردبان...
شعر نردبان...
معلوم المصنف

صحنه و صره چه آواز بلند رگزی نرم...
بیدار است...
معلوم المصنف

عمر غافل عمر کینه عمر تاوان عمر...
قصده...
معلوم المصنف

جده معروف است حدت تیزی وحدت نوی...
جده ره...
معلوم المصنف

ایله و غاب است خیل خیل بیت غیظ خشم لقص سارق درزد و ابی شکره میرزا امیر
 حتم واجب ختم مهر ختم عادت قبضه مشت جمره سنگل ریزه قرص شکر خرمی و قمره شیر
 صرصره آواز بازی ششقه پنجه کل راه قرقره آواز روزه بانگی آب آمد خرمی
 علم آموزای پسر روز شب اندر خند کن تا سنگر باشد طعامت جامه ات هم از قوت
 قطعه چینه آن زمان باره آمد چودوش لیزمه چانه شتر منگب عطف است دوش
 سله سید ربه درج محلب دان جای شیر منحص علیه است بان نهره دگر کا و دوش
 غافل یه کار ایتیه هست گزیده زیزه ناله زیزه بانگی شیر باشد اطلب بدوش
 احوال اعوز بدان نوحه و یک چشم راه افزع بسیار موی و قره کرایه و کوش
 با سز کاخ عبوس هر سه نوحه ترش رو خاطر عطر است طیب را مکل دان بوی خوش
 هست غیب نعیق بانگ کلاخ هدر ز بانگ کسوت نعیق بانگ بزغ نور جوش
 کل شبان منی مژسه دو موی جوان مسن دکازک خرم کار نگردن بوش
 قرقل بیکت پیش اینو قلقله ایش اشکل

۱۲
 جبده کبوسه سرب خانه زیزه زمین سورت صای بوی قوت
 هله کل ز مژ شجاع مار تراشود سیاه مژه و سنور قوط گزیه و فاراست موش
 غامر جای خراب غامر عکس وی است جارصه مرغ شکار صامت ساکن خوش
 و عر زمین درشت هست صحیح تندرست مغزه کل شرح دان زده شکل تمامه لوشن قره
 چیست از زهره ز بانگ لویز است باله نقش بکار ای نگار جمع وی آمد نقوش
 اعلم اعرف بدان اقراء اثل نخون افخ انشف کشا شتر اکم پیوش
 روزه برو ادع نخون قل بگو ایت بیا اجلس اقعدر نشین کل خود اشر پیوش
 تا که سعادت ترا یار شود در جهان راه شریعت بکیر قول پیر پیوش
 قلیقه فی شبع سایه بر جیش مشری چون خریدار است دادر مشری
 زهره نا هید مزاره زمره دان زهره زیور خام است انگشتر بیا
 مژ تبه پایه مرآت جمع او فضل افزوین سیادت مهتری
 نردبان این نردبان انگلی از تو قلقله

جعل کردن چنانچه در و حوصله هست معروف صغیر این کلمه است
 ایملک ایندردی برسد طکوز لان تری
 اقلف آمد خسته نا کرده خصی خایه کنده چون ز کورت دان تری
 سنه اولش بر معده جوی طایر خادم
 زاویه گنج است احزاب مژد گنج کنگر گنج است اخوت داذری
 بوجق کوز گنج خزینه قرد شلق
 غزل رشتن غزل یک شو کردن است وضع نهادن اموت مازی
 اگر مکل بر یکا اولی ایملک قومق انه نقا
 بست مصداق است بر مان بینه میجو سلطان حجت تازه طری
 معلوم المصداق
 حلم خوار حکم فرمودن حکم داور امرت چون حکومت دآوری
 دوش تریلای بیرون مرصد نافع نقا
 شیطا آمد رشته مفره مهات هفتست بلور و صم باشد کری
 بوجق دران بومد بلور طایر صفر نقا
 سوره آتش دان صایغ زر گراست کلبتان اینر صیاحت زر کری
 اوجق التویجی قویجی قناب قویجی
 نیل غلظم نیل و جردان یا متن نیل مثلش هم کن ای جو مری
 جود بولق جود هم ایله ای غلظم
 خرص چه خلقه زر کین بگوش جان من گو مفر فروش جو مری
 التون خلقه قلندره سوم صبحی معلوم المصداق
 میطل آنگونه بحق باشد بحق ضدا و با شکل بود جو متری
 سلطان اولی که خسته اول مرصد حلقه شکلده
 معلوم المصداق

حایک نیل صایغ جولا ه سدی تا و حجه و پود چون خصله بجزی
 ایملک ایندردی برسد ارش ارقی
 مژطم بت لیف اما زوطام شو چوار شاد دلالت ره بری
 اویبر شوی بر معده جرش
 صامت ناطق زر سیم ستور زل زلت خوری رفعت برتری
 التون کش طور خورتن
 هفتد با چون کاسین فیجن سداب بیس خشک و ز طوبت دان تری
 قصه معدنوس قروق
 غول معروف است غیلان جمع او هفتست شیطان دیوم هم جنی پری
 آدم از درن دیو آدم از درن دیور
 عود شارق اشتر پیر ضنی لاغر دیگر خافت لاغری
 قری دو مرصد ارق دو بریوق ارقلق
 جای پهلوی بدان جایه آفت سربانوف مهمتر سرب
 یان مرصد سوق آفت یسه ارشر
 خون شفقانوبون شفاع سب غیر ران گو مینج جنری لشکری
 الهه طاع الوجی جریلی
 ای پسر این قطعه را خوش یاد کن تا کنی بز جلد گو ذک سروری
 ای او غول اشق قطع خوش از برایت
 قطعه شرعه بدان روده و ناقه چه چنگل سابعه یزید در و ارش دان چنگل
 بیل چنگل قلی
 و قوه و میخی او لیا ناس نیر میجو قتال است کریمه است چنگل
 بر معده
 معلوم المصداق

خوردن ^{یکه} نمک ^{نمک} بدمان ^{بدمان} دان ^{دان} بزاق ^{بزرگ} طست ^{طست} حیوان ^{حیوان} غری ^{غری} چو ^{چو} لنگل ^{لنگل}

غریب ^{عزیز} طبع ^{طبع} و تیغ ^{تیغ} است ^{است} مان ^{مان} سپید ^{سپید} و نیز ^{نیز} هر دو ^{هر دو} چو ^{چو} کوک ^{کوک} پلنگ ^{پلنگ}

فحل ^{فحل} قیق ^{قیق} اشتر ^{اشتر} کش ^{کش} لغام ^{لغام} کنگل ^{کنگل} شتر ^{شتر} مکت ^{مکت} تایی ^{تایی} در ^{در} ریش ^{ریش}

تا ^{تا} کحل ^{کحل} تکی ^{تکی} زن ^{زن} مرده ^{مرده} پسر ^{پسر} صغره ^{صغره} ضبع ^{ضبع} آمد ^{آمد} زردی ^{زردی} و رنگ ^{و رنگ}

خیمه ^{خیمه} بویه ^{بویه} کب ^{کب} زرد ^{زرد} بر ^{بر} میان ^{میان} بر ^{بر} دسو ^{دسو} همان ^{همان} طبع ^{طبع} هست ^{هست} رنگ ^{رنگ}

صدق ^{صدق} اصم ^{اصم} نیزه ^{نیزه} سخت ^{سخت} آمد ^{آمد} خطوه ^{خطوه} و مر ^{و مر} سال ^{سال} چه ^{چه} پز ^{پز} خدنک ^{خدنگ}

جود ^{جود} ز کوس ^{کوس} سال ^{سال} دشمن ^{دشمن} جمار ^{جمار} خرچه ^{خرچه} جمع ^{جمع} حرام ^{حرام} است ^{است} تنگ ^{تنگ}

طاب ^{طاب} و شمل ^{و شمل} کوف ^{کوف} رقیق ^{رقیق} بنده ^{بنده} تنگ ^{تنگ} ضیق ^{ضیق} تنگ ^{تنگ} است ^{است} تنگ ^{تنگ}

نوم ^{نوم} ملامت ^{ملامت} چو ^{چو} ملام ^{ملام} است ^{است} نوم ^{نوم} عدل ^{عدل} بود ^{بود} داد ^{داد} چو ^{چو} عدل ^{عدل} است ^{است} تنگی ^{تنگی}

نوبه ^{نوبه} و لایه ^{و لایه} تو ^{تو} بدان ^{بدان} سنگ ^{سنگ} کلاه ^{کلاه} صحی ^{صحی} و حصب ^{و حصب} او ^{او} حیا ^{حیا} راست ^{راست} سنگ ^{سنگ}

خوردن نمک بدمان دان بزاق طست حیوان غری چو لنگل

غریب طبع و تیغ است مان سپید و نیز هر دو چو کوک پلنگ

فحل قیق اشتر کش لغام کنگل شتر مکت تایی در ریش

تا کحل تکی زن مرده پسر صغره ضبع آمد زردی و رنگ

خیمه بویه کب زرد بر میان بر دسو همان طبع هست رنگ

صدق اصم نیزه سخت آمد خطوه و مر سال چه پز خدنک

جود ز کوس سال دشمن جمار خرچه جمع حرام است تنگ

طاب و شمل کوف رقیق بنده تنگ ضیق تنگ است تنگ

نوم ملامت چو ملام است نوم عدل بود داد چو عدل است تنگی

نوبه و لایه تو بدان سنگ کلاه صحی و حصب او حیا راست سنگ

یقین کل

آدن دستور آدن گوش آدن نزدیکی ای آدن وام ده ادب بود کتر آدن باطل ناز

مشده چون بالش پشیه و ساده زان سره نتر تم چون ناز مالش چیز علم نبود طراز

خر دل رطبه سپندان سینه تزلزل و ویژه ووز ووز چون مرغ آبی بطافاز

ساقیه چون جوی خرد است سوا جمع او نوبی چوی گرد جمه نان تختن اختیار

شعب در غله شعب تشیع شافا ماشع چون تزلزل زلزله جنبیدن هم اقله از

زرقی روزی داند زراق روزی ده نوع تلبیه لیکن گفتن رفتن حج اختیار

قطعه ام خون خوب روان تر لغها دکتر یافته خود را و مفضل می کند بر جمله ناز

قطعه خوب جنب جمعش حطب میزنم تعداد بزن غریبیم زین چه لئو لغت با زیون

خجده نوشدن تصدیع در دسترس ساندن تشیع پس روی کردن تفریح ناز بیدن

جفار و داور و شاطی و ساحل میچو سیف آمد لب دریا نطق کو یا بو چون مطر بار بیدن

قلب

قلب عیلم جب طوی زس چاه آمد حوا ی حوضها بسوع چشمه شرب نوشیدن

صفیغه خسته در است ز افره بینی در لخته عصاره بازوی در سیز رفتن شرب نوشیدن

مرهانه نجه و عینا چه کاوماده دشتی سمن فرهای الحف لاغر و تعبیل بو سیدن

کسینه پاره لشکر طلیعه دیدان اقطع برین دست اجنه روز کور شرم بو سیدن

جذم تیغ بزنده مجذم مقضب جواد ساقه پس لشکر جوفامل نوک نینه شکر بزنیدن

صیابت اشتیاق شوق بلند آرزو مندی فراق بین یسنونه خدای کسب و زدن

جو عفریت سرید ما رد آمد دیوا سینه معاد است عیاد عود لود آمد بنامهیدن

ایتم ام خاطر بزه کارند و چو مجرم تنی متنی پیر هیز کار فور خو سیدن

خاره پشت یا اقرح منبکن کل شکم بار یک جنوری داند بلند آواز جندله نوشیدن

غشا خا شاک آت رشی پیره نتر ذرات آمد و شل چون ضهل صفا اب انزل لفظ بر جیدن

قلب

شهرید شاهل باغیت کواه است فرشته سی عنوان علوان بجز نامه و ترن سنجید
 جیمه شیر با فرما و غیره شیر و ارشین طیفه طفل فرزندک چه لوک موضع خایدن
 چه شاکل شاکل شاک و با سلاح قطه جو فری ببری قطع صدم بت شیر بپوشد
 جنود کبر تر سایان زبانی سنو تازی بلووی و مجوسی و نصاری لعن لیسن
 شمایل خویشا شوکت دیری شب چون پیری شماتت شادی و دشمن سماع سمع بشیندن
 قرابت قرابت قرین و قریان قلند نزدیک جبارت چیز که کردن جدار خوف تر بشیندن
 خصاصه فاقه و قرابت خدمت عیله درویشی سوال بیله و از چو خواهش دان پشیدن
 دیمان بنده داعی شکر می ریزد ای عاقل که لفظه دایما بشیرین نواند هیچ تر بشیدن
 قطعه خلف عمده خلف خالی خلف پستان خلف پس خلف و زکار خلف فرزند خوش بشیندن
 خف موزه جف خشک جف مشک کفنه خف چون خفیف اور اسبیل دان نفس جان دم نفس
 خرس او از ضعیف خرس دمن خرس خم خرس دت خرس نمایا درای آمد خرس
 ضعیف او از خرس خردگار کوب او تونو تلقن چاک

کشت کشت کشت ضار کشت کشت غور کشت کشت است اولی
 غیب غیب بازی نایب غیب انکو غیب هبست باران غیب امیرش مغیث فریاد رخ
 غمزه نزدیک قرب جغش قرب دان مشکها تاج افسر مکس چون باج ذباب امیر مکس
 من معروف من منت در غمت انا من بود با مندی مذای برادر من چه کس
 خرس دندان خرس خایدن خرس بزخون آفت عاهد بلا چون کنزی دندان خرس
 ششی چیز ششی مثل ششی بریان کردن است سیمی اخلق است بزخون مردی دان خرس
 منی تقدیر ارزو منی منی غمش منی آب مردوزن منی مورون کا منو چیت خرس
 خلق خوش خلق آفریدن دان خلق خوش خلق کهن خلق انگسری امر پز و هیون
 شجره کردن سحر بام شجره آمد درخت سحرش سحر است جادوی بکشتن دان خرس
 گوشه آدراک باشد بنکر این شعر ما این چنین نظم لای دی با شکر سینه کس
 قطعه خوبی مینو گوثره مگاسه نوود خراگیل چشمه او ای برادر زنجیل سلسیل
 او حق ارتقی معلوم الله منه قلح جانج بر اول اچا عکس بکاری ای ترنداش زنجیل سلسیل

این میناچ سن چون مذنب مشعب چه راه چون مجه است طریقی شایع در خیال
 سطر خط استوره و اسطاره افسانه بیاض کاغذ گرسف چه کتفه جای همین آمدن پند
 زرقه و خضره کبودی دان سبزی اجنه است خاک زنگ از زرق کبود اسود سیاه خلیل
 ایض اسپندانست اضر زردانه گشت سنج سبز اخضر ضر باد سرد خسته چون علیله
 چون نواس است مجموع است منام است گری خواب رذل نذل کس نذل بخشند خلیل
 صلدر سنگ قره تکت قره خالی و صلف لاق انا و قها قال است کفتن مجوبیل
 طلس کتفه طلس محوطس کل استردن است جدول جعفره جو یک دان کرده مرد خلیل
 جل بار و پشت سر جلی بول چون حامله دمع اشک جعدیشک کوز هندی نار خلیل
 اله باشد نیزه کوتاه ذابل نرم او زانه و مزرق زو پین است بزود صقیله
 دفعه یک باره چه دفعه هفت آب نیز زو ترس نجت چون کتیف اسپر خور آمد خلیل
 رونق است تیغ مقبض دست او دان فرزند کومر تیغ است گندش چون گنام است خلیل
 جفن غداست تمام آنرا کس است قلیل
 صاحب تر هفت چه باشد تیغ بر آن تنگ فل رخنه مشمل کوتاه بار خضر خلیل
 ایوان او ان وقت میقات اجل گاه پایدان زیم است کفیل است خلیل
 سلو سر شکستن سلو متاع سامعه گوش بخروج جرح خسته گشته چون خلیل
 کلفت جمد مشقت شقه دشواری کلف نقطها سرج بر رو چشم باشد خلیل
 رجه و کجه کرده مر ذرن دان شیف شیف سود پزده حی دوده سانه دایم خلیل
 منسل مشک عکله و مشک انگین مسک چه پوست ادلی دلوما چون بائیل اسامه صلیل
 جافی عایق بر فینه یا خو هنده رخیص هفت ارزان رخص از رایا و مستخو دایم
 مگر که این رایا د کیرد بر ظلام خیل وی تر شد کردد بر دز اسمها باشد دایم
 سیرشم چون غرا صبر غرا هر دو شکیبایی عرادشت غرا قصه بصیرت هفت بینای
 مرین داخ صاعر بود خوریم مثلش اغارت دان نیک بخای باشد مال بخای
 خور کس خور کس

این میناچ سن چون مذنب مشعب چه راه چون مجه است طریقی شایع در خیال
 سطر خط استوره و اسطاره افسانه بیاض کاغذ گرسف چه کتفه جای همین آمدن پند
 زرقه و خضره کبودی دان سبزی اجنه است خاک زنگ از زرق کبود اسود سیاه خلیل
 ایض اسپندانست اضر زردانه گشت سنج سبز اخضر ضر باد سرد خسته چون علیله
 چون نواس است مجموع است منام است گری خواب رذل نذل کس نذل بخشند خلیل
 صلدر سنگ قره تکت قره خالی و صلف لاق انا و قها قال است کفتن مجوبیل
 طلس کتفه طلس محوطس کل استردن است جدول جعفره جو یک دان کرده مرد خلیل
 جل بار و پشت سر جلی بول چون حامله دمع اشک جعدیشک کوز هندی نار خلیل
 اله باشد نیزه کوتاه ذابل نرم او زانه و مزرق زو پین است بزود صقیله
 دفعه یک باره چه دفعه هفت آب نیز زو ترس نجت چون کتیف اسپر خور آمد خلیل
 رونق است تیغ مقبض دست او دان فرزند کومر تیغ است گندش چون گنام است خلیل
 جفن غداست تمام آنرا کس است قلیل
 صاحب تر هفت چه باشد تیغ بر آن تنگ فل رخنه مشمل کوتاه بار خضر خلیل
 ایوان او ان وقت میقات اجل گاه پایدان زیم است کفیل است خلیل
 سلو سر شکستن سلو متاع سامعه گوش بخروج جرح خسته گشته چون خلیل
 کلفت جمد مشقت شقه دشواری کلف نقطها سرج بر رو چشم باشد خلیل
 رجه و کجه کرده مر ذرن دان شیف شیف سود پزده حی دوده سانه دایم خلیل
 منسل مشک عکله و مشک انگین مسک چه پوست ادلی دلوما چون بائیل اسامه صلیل
 جافی عایق بر فینه یا خو هنده رخیص هفت ارزان رخص از رایا و مستخو دایم
 مگر که این رایا د کیرد بر ظلام خیل وی تر شد کردد بر دز اسمها باشد دایم
 سیرشم چون غرا صبر غرا هر دو شکیبایی عرادشت غرا قصه بصیرت هفت بینای
 مرین داخ صاعر بود خوریم مثلش اغارت دان نیک بخای باشد مال بخای
 خور کس خور کس

۱۹
 امارت چون امیری سلطنت شامی نرس وزیرگ امارت چون نشانده تصدیر اراکی
 صبر بانگ درخت است نعلین قلم ناخن چه نایاب المی صایب فتوح دان نزلانی
 سراب ال کوراز جرد مانون چون فدره تیغین یگان بود شکر هفت ز غنای
 ورق سیم رفته مثلش ورق برک است کاغذ قنوط یا مس نومیزی و آتش تا مفر قلمای
 ظلمات غی طغیان غبار و جله گزانی میکره کید کیند و ت بول چون مکر بولای
 وضعی روشن بولا روشن چه خوب روزن خانه مصاصت چیزیکه یا ش فرایت خرنی رشوای
 چو درویش غنا رخ غنا آمد توانای تغییر عاید مسکن بایس مقبره و مقبره
 نصایب غنچه خندان رومه اصل مردم دان وید مقفودتها تو حد و حد شهابی
 شیه کفوه متاه الفات دان مناسی لیس سوه لیس نوس ثوب تن حایس
 جنین در جوامع را که داعی کون ام نظم عن لایق بی پیش هنر مندان شکر خایه
 فقط سئل آسان سهولت آسایه حدس دانش چه جمل نادایه
 کوزلک کوزلک کوزلک کوزلک کوزلک کوزلک کوزلک کوزلک کوزلک کوزلک

۱۹
 چون عقوبت شکلیه تا دایه
 دوز قاصی و صد اودایه
 بنیه نیاز فاعلش بایه
 حلقه سنو کند چون دوم تابه
 شجنه و شجنه پیخ شجن غم است شجن پرسنگ هلدی قربان
 قبه خرگاه شقه یک یاره شتوی خانه زمستانه
 اودیه روز ما معا روزه قحط تنگی و خصب آزارایه
 چون قسیم قسیم زوی نیک است شقه لب دان جمله پیشایه
 قریه دینه قری بول جعش قریه شکل قری چو مهایه
 طوق عقد قلاده کردن بند قد بان کز با فلز گایه
 مسجد مشره است سجاده صوفی نمط چو سیم بارایه
 کوزلک کوزلک کوزلک کوزلک کوزلک کوزلک کوزلک کوزلک کوزلک کوزلک

یکی بوی

مغزنی دواک برایش مغزنی دواک چون نداشت ندم پیشما خیل

از تناع عروج بر رفتن ^{ایک} فلک اضراب پریشانی

نضرت آمد چو تازی که ناظر ^{پاک گل مرصع} بر کعبه بگر نده چون رانی

مقلد انگش بود او مگر ^{انتقل اول که در اول مگر} زرق از در تو چون رانی

قطره ^{مورز که قاشق بوش} فص نین صغر تھی صغر زوی طلعت وجه است میا چو زوی

طبع غریز است طبیعت سرشت ^{میزش} میجو خلیقه است بجه است خوی

تافه چون تافه چیز حقیر ^{خوردن} عرق زک عرق عرق غرق خوی

خلق گرفتاریه خلق چون زلو ^{افزایلو} دالیه دولا ب بود نه خوی

منظر مرآی شده دیدار رخ ^{یگانه کرد نور} و جنبه چه افر از رخ اطلت خوی

بقعه شمر پاره جای از زمین ^{یرون بر پاره} صیصنه دزدار سرای سکه گوی

حسب چه بودینه و دو قص بیاز ^{بستاندیری} مخرفه بستان و کزه است گوی

ناطه

تشریح

تشریح

۲۰

تافه وستی بر تافه ^{از توفق غار} مستحب مکنار چه بسیار گوی

مقدحه آتش زنه قداصه سنگ ^{چغنی چغنی طش} سوخته و حراق چه فرقه گوی

سالم چو دلو احمد سلیم آشت ^{مدنه چو او شطر چو نیم است گوی} تونفا ^{تجوید مدنه}

صباح طالع بود نیک بند ^{سکعت کا} جل خلیل دوست خلیل است شوی

دخله ^{خون ۲} غلته ریخ غله و دخل است مان ^{تخیل} غله بود سوز دل اغنیل بشوی

جان پذیر چون سخن بشوی ^{تاکه ندایه حقیقت مگوی} تا که ندایه حقیقت مگوی

قطره ^{صفتیق} چراست چون نکهبان و حارس پاسبان آمد ^{تاکه بکین حقیقتن بیله} میوز معز مغزی تریو رعی ^{چوبان}

سما سنگ عرش سقف باشد آسمانه چون ^{صفتیق} جدار ردم دیوارم است سلم زردان آمد

سبع زده ^{سبع} سبغ صفت سبغ از روی یک شبع سیری ^{چه مایه جان خون دل بود جان آمد}

قنایره است پیل امن شبا باشد سری ^{دور سوز سوک} نیزه ^{سکواچی} چه خرب نیزه گویاه مینو ما جان آمد

ربیبه دختر اندر اخت خو مر اخوه دادز ما ^{سوق} شقیق از بهداد چه بخشودن جان آمد

مقدم

چند دفتر فطرس کا غلط رس مثل او فواصل از آیات بد دل چون جان
انوں لکن چه بشیرل نایشه جام کرمانه ختن داماد خشنه می تطهیر ختان آمد
میتب تائب تواب گردنزه ز بند کاری عید و دشمن عدی جمع وی اخذ آن دوستان آمد
قبیل سلنه و قدہ فریق فرقه و بیده کرفن اسلوب یک گونه مجازہ دو در میان آمد
شطاط یلدادی و عدل است عادل دادگر باشد اثرات وارث میراث سر نیزه اسنان آمد
عرب اسبان تازی صابین انکه نم نگه دارد محوم پیرنگل جموح سرکش چرا ماده اتان آمد
طبر است جرمند چون حقوق ایستن فازه سره حوی است یکسال اقب بار یک میان آمد
صعید سایدہ روی زمین اقلیم چون کشور معازہ چون بیابان توابع پیروان آمد
زران آهسته زن بهمانہ خندان بگردوشده مہیزہ هست گویا تو بخا شتوہ زان آمد
زرین مرد است آهسته چه انسان مردم انیس یکیش انیس ناپس ناپس ایامی مردمان آمد
و بریشم شتر او بار جمعش مند گنوارہ رعیت دران موی ما در زاد مشعب نا و دان آمد

چند دفتر فطرس کا غلط رس مثل او فواصل از آیات بد دل چون جان

انوں لکن چه بشیرل نایشه جام کرمانه ختن داماد خشنه می تطهیر ختان آمد

میتب تائب تواب گردنزه ز بند کاری عید و دشمن عدی جمع وی اخذ آن دوستان آمد

قبیل سلنه و قدہ فریق فرقه و بیده کرفن اسلوب یک گونه مجازہ دو در میان آمد

شطاط یلدادی و عدل است عادل دادگر باشد اثرات وارث میراث سر نیزه اسنان آمد

عرب اسبان تازی صابین انکه نم نگه دارد محوم پیرنگل جموح سرکش چرا ماده اتان آمد

طبر است جرمند چون حقوق ایستن فازه سره حوی است یکسال اقب بار یک میان آمد

صعید سایدہ روی زمین اقلیم چون کشور معازہ چون بیابان توابع پیروان آمد

زران آهسته زن بهمانہ خندان بگردوشده مہیزہ هست گویا تو بخا شتوہ زان آمد

زرین مرد است آهسته چه انسان مردم انیس یکیش انیس ناپس ناپس ایامی مردمان آمد

و بریشم شتر او بار جمعش مند گنوارہ رعیت دران موی ما در زاد مشعب نا و دان آمد

اگر نعت بود یا ریاض شعر من بند که شعر دیگران چون نمان از ان من در جان بند
اگر نعت دارس ای بار کل بنم شعری بق
خضم غوره چون جی چیدن بز جواختنا هست گزیدن اخبار اضطراف و اجناس
جامع مصحف بنام چون خبر و اثر خبر موعظه بند عقد چون مرشد بندر منما
حبیبہ و تحم زتہ چون بستک و زبان لسن هست فصیح ضد او غی فصیح خوش لقا
مخیر میجر ماجرہ طانجہ گر مکاہ چون دجن فیایہ سایہ میغ است کشان انجلا
مشائمہ سوی دست جب میمنہ عکس او بود مائثرہ منبقت مفر دان خردن انشرا
منصب دیگر یایہ چون منصب هست مرتبہ مالہ چو خرمن مہ است اندر سنگل ثوبیا
صورتہ جہزہ شرقوہ جنبہ کردن رمق باؤ جان قریب خویش آمد بوقش اوقبا
هست ریاضش پیش بز جامہ نقاب روی بندہ چه کنار زین زہ خسر زبان تن نام
سیرت دایب شیمہ خوین خجستک بول تنخ صلہ بعدہ دهش خانہ بی بودی
عقرب کشدم کہ زید روی است شولہ دم آبرہ و شوکہ نیش او طست خبر و صفتنا

اگر نعت بود یا ریاض شعر من بند که شعر دیگران چون نمان از ان من در جان بند

اگر نعت دارس ای بار کل بنم شعری بق

خضم غوره چون جی چیدن بز جواختنا هست گزیدن اخبار اضطراف و اجناس

جامع مصحف بنام چون خبر و اثر خبر موعظه بند عقد چون مرشد بندر منما

حبیبہ و تحم زتہ چون بستک و زبان لسن هست فصیح ضد او غی فصیح خوش لقا

مخیر میجر ماجرہ طانجہ گر مکاہ چون دجن فیایہ سایہ میغ است کشان انجلا

مشائمہ سوی دست جب میمنہ عکس او بود مائثرہ منبقت مفر دان خردن انشرا

منصب دیگر یایہ چون منصب هست مرتبہ مالہ چو خرمن مہ است اندر سنگل ثوبیا

صورتہ جہزہ شرقوہ جنبہ کردن رمق باؤ جان قریب خویش آمد بوقش اوقبا

هست ریاضش پیش بز جامہ نقاب روی بندہ چه کنار زین زہ خسر زبان تن نام

سیرت دایب شیمہ خوین خجستک بول تنخ صلہ بعدہ دهش خانہ بی بودی

اگر نعت دارس ای بار کل بنم شعری بق

خضم غوره چون جی چیدن بز جواختنا هست گزیدن اخبار اضطراف و اجناس

جامع مصحف بنام چون خبر و اثر خبر موعظه بند عقد چون مرشد بندر منما

حبیبہ و تحم زتہ چون بستک و زبان لسن هست فصیح ضد او غی فصیح خوش لقا

مخیر میجر ماجرہ طانجہ گر مکاہ چون دجن فیایہ سایہ میغ است کشان انجلا

مشائمہ سوی دست جب میمنہ عکس او بود مائثرہ منبقت مفر دان خردن انشرا

منصب دیگر یایہ چون منصب هست مرتبہ مالہ چو خرمن مہ است اندر سنگل ثوبیا

صورتہ جہزہ شرقوہ جنبہ کردن رمق باؤ جان قریب خویش آمد بوقش اوقبا

هست ریاضش پیش بز جامہ نقاب روی بندہ چه کنار زین زہ خسر زبان تن نام

سیرت دایب شیمہ خوین خجستک بول تنخ صلہ بعدہ دهش خانہ بی بودی

خلط چو کور نوشن دان شور خمای وی شمر چون باغها را ز غلظت باغها در این
 ای پسر عزیز من بال ب و قار شو پیش کسان بدار مکن از دامن تو لغظ مانا
 ای پسر عزیز او علوم ادب و قار اول
قطعه زر زور سار با نیک وی آمد جو زر زره شکر چه سخت پیر زن مثل شکر
 صغریه صغریه صغریه صغریه صغریه صغریه صغریه صغریه صغریه صغریه صغریه
 کور غیر جو خردش و کسب صند عفو عفا و بخش بود هر سه خورده با سه صوف
 جلفه تراشده قلم لوح کخته لوح چون جو مولو اعلم شرقه کنگره
 قلم پودش باغی بر معده بر له کون اورتی نشان ارکان رقیه تیز حق
مشکات چراغ خانه مناره چراغ یا مصلح دان چراغ و چه بزرگه خنجره
 چرتبه چراغ آبی
خفتان جو شش زلا آمد زره و نر زه سوط ناز یا نه چو برق حمل بره
 چو قال دم کوکل برش نجی چو برق قوزی
فرخ چو خورده شبت شوی جوک با ذر و ج بو یا نیک کر فیس ظاهر کشنده
 تخکان طوق اوغ مرصد بریز کر فیس ظاهر کشنده
غیرت چو رشتل غنره بر شکت صواب رشتل بر غوث این ظاهر ترکی به بره
 کوزیاغ سرکه
بول منانه نر دو کسب کینز دان امعا چه روز ما و صهار است چو دره
 کوزیاغ سرکه
مغلف چه خور بهیمه چهار پا محرم چه جای نکت علیقه است نوبره
 کوزیاغ سرکه
 درت آیتلو

۲۲
دوی استرگم استرگم درون کرم زر یزوع موش دشتی و خفاش شبت نوبه
 اشق توغ پر پیچی دتون باغ
نقار استیا زین طاحون آسیا عیسی چوستکل استره موسی است استره
 درمن دشتی درمن بلکوطیه
خدیج خداع خدعه خدیعه فرقتن اعسر جب است سویی جب آمد چو میسه
 اللوق صولاق سول یلا
زینتی چه زینوه بوظقه موف بسکه نیزه نرجه نرجه جید نافع بول سره
 بونوع کر خرقه اتی بزوح یکم کتبه
جلب جلب ز خوردن خوردن بول جلب دوشیدن است با شش زین هفت پیشه
 قایق التنگ مرصد اصاع مق عینک ایریدعی
نعبه جو خورده شربت است سخن کرم چون اعتدال بودش دان لغظ مغزوه
 کوزیاغ سرکه عدس بلوق
خرطوم قیناج است سبأ سیه می ریاض صمکه مردو چو با کوب مسجه
 مده سویی ایق دوشی
جان پذیر تو علم بخون غنیز شو بر سر پیوشش تاج گری می و مقدره
 الله کل جان سن علم اوق عزیز اول ماشکه کی الوق تاجن دخی قدرن تاجن
بعل شوی بعل استره اعصر اخر زن صاحبه عرس تعاد زوجه و بعله است زن
 قتر اصق زاور
ابطخ بطی بطی زولا با سنل بریک چسریل فلس آمدیل چون مجوزه پیر زن
 طاشلو قوطلوره سوپری
عبره و مینج عجاج مینوه و نفع مینا قسطل قتر غبار چیست لا نخر مین
 مرصد مده نور اورمه

جمع خرب رطوبت شیعه زمره تلک شتر زمه ^{امه} عصمه کرون اندر کر مثالی جو من
 عارض مزین سجاب است غام است تمام ^{ابرو} وضعه چادر ظل سایه قوه دم دمان
 سعادت تفتاز مرد و منسناه ^{چون} عصا د بوس چو ما ق است اسیر دان سخن
 ریه درویم ^{انجا} تم انگاه ^{ما} کبر ^م از چه تم مثلش ^{عنی} منی و زمین
 و دق جو دویل رجوع دید و عهد جیا ^{و ابل} ظل و بی رش باران ^{مستل} شین
 خیش گمان سبب و شرب گمان ^{زیل} دامن درغ ^{شرب} بال قیض ^{چون} پیرهن
 دق چون دق است جنب دق ^{پیلو} خاصه ^{مچو} خضر آمد ^{تیکاه} انور و احقر ^{بلکن}
 صحب اصحاب صحابه ^{مدری} یکی یا لان ^{متر} مرغی چراگاه ^{آمد} خضر ^{ایمن}
 درو بالا ^{اجمل} نامون است ^{غایب} جانی است ^{بشنه} و پیش از ^{مین} نرم ^{افسان} چون
 گزشت این آیات مؤزوم ^{بخوبی} ای ^{سرسر} ^{نه} شکر آن ^{در} انشایی ^{کمی} مردم ^{بین}
 فکده بیغ است ^{فر} حسن ^{سوق} بازار ^{خسرا} آن ^{چه} زیان ^{خسرو} آفر ^{آر}

کلمه در این کتاب است که در این کتاب است

قوه چو نقاره مهره پشت ^{رایس} نبود ز غیر در ^{قرار}
 زر انکه عزو گوشه او ^{زیب} آمد ^{شکل} خد انکار
 تالید چون تلید مال ^{کنند} ^{طرف} چو طریق ^{نوبت} انکار
 خطاف پرستک ^{فرشته} ^{پروانه} بدان ^{قول} گفتار
 کلاب کلاب ^{بزرگ} چه ^{سکبان} ^{زیب} ضبع ^{است} کرک ^{گفتار}
 نشابه قده ^{پیر} پیر ^{پردان} ^{لا} حجب ^{لا} تعد ^{شمار}
 و د و نداشت ^{میخ} چو ^{پیش} ^{سگ} آمد ^{ایمن} چو ^{شمار}
 نیاه قدوم ^{رنده} ^{تیشه} ^{مخفر} چو ^{سکنه} است ^{مچو} منقار
 ملزم ^{خرک} است ^{مقطل} آره ^{دست} آره ^{مدان} ^{توغیر} نشان ^{آر}
 معنق ^{حر} است ^{آرام} ^{ملوک} ^{زمی} غریز ^{سیار}

برین نبود ز غیر در قرار
 برین نبود ز غیر در قرار
 برین نبود ز غیر در قرار

دَنُوب دَلُو نَهْرَاب است غَرَب دَلُو نَهْرَاب دَنُوب دَلُو نَهْرَاب است غَرَب دَلُو نَهْرَاب

تَرَس مَامِي وَ تَحْتَه فَرَس چُون جَنَب تَوَقُّش دَان رَسَن دَام فِي جِلْدَه جَوْدَام

حَسَا سَه مَامِي وَ حَشَل حَشَا شَه بَا يُو وَ جَان سَمِيدَان سَمِيدَان تَان خُورَش اِدَام

يَفَاع طُو دُ جُو جَاي بَلَنَد كُوَه بَزْرَك حَضِيض حَرِين كُوَه است دَان قِن غَلَام

رِكَا ب سَا فِه رِكَا ب دَوَال وِي بَا شَد حِيَا صَه خَلَقَه تَنَك اَمَزَه جَا م كَلَام

زِمَام حَلَس مَهَار پِلَا س جَل چه چَل عَنَان دَوَال وِي است كَر و مَهَاي فَيَا م

اَكْر تُو عِلْم نَحْوِي بَغَم يَا كَر نِي پِي شَس خَلَق شُو ي بَاهْتَر ز جَل مَمَام

نَطَقَه حَوْل كَشْتَن تَرَع كَشْتَن قَتَل كَشْتَن اِسْتَمَام چُون وَرَا اَمَد بَشَر فَرَا دَم مَمَام

نُوع جَس صَف مَر حَيْف طُور تُون فِن كُونَه حَرَم سَخْت خَطَر اَمَد چُون حَرَام

مَعْقِد حَصَن حَصَار قَلْعَه دِيَا لِس دَر سُوْر بَا م وَ صَف رَشَه خَرَم دَسْتَه دِين وَا م

مُوزَا اَنكُور تَرَك وِين اَنكُور سِيَا ه تَدَمِن اَنكُور است دَا يَم مِي خُور نَدَه نِي خَا م

اي باب بکل عشره عشره
دنی و نوب در

ای جان پیرز عشیر و معشار
میت است عطا و جزیه کزیت ذمه است دمام عهد زهد

انار خراط ابره و صم سوذن کرو سوذن است سوفار
اصلاحه با نبرد و صدف لوزن

رقعه چه و زنگ لبنه خشک منديل عمامه مردود ستار
سودن عام در بندر

فالیز چو منبکی است پالیز فراخه و مدرسه ملجو مخداز
ستان ایوبی بودی ستان بوخی

وقفه چو کمانه دان جعبه ترکش چه سنگوفه نور نوار
اوق تو بختی بچکل معدم الفی

راغ است ملائم و مدام می جیفه است چو میته مردو مردان
سوتی بوالس کلا در در

مگر که نه دمند بشرع کردن زیند که بود مدام نردار
مگر که که شریعت بیوان و رمز

قطعه هلال ماه بینه روزه چه بزم ماه نام بیام گوثر خانه از آن کوه نام
اول کون کل ای اوز در شکله لای

منون موت موات مما ترا بشنو چو صنف سام منیه است مرگ چونکه جام
است رسیده

عشیه ملجو اصیل مسابینگاه است فلق چه بلکه سبیده دَم است پیش امام
ارقه بیک اعرق اول معدم الفی

بیم مخفی و خفیه و پنهان شش جنبه جفته بچش جنبه گاش کاش جام
و گرهش و کن موکن ایشان اسکند چون آستان است صفا سنگ شوهر شر حاتم
شعبه و عصب فنن چو قضیب صنو خواب شاخ تر شجر درختان بود خلق است گام
مشمس فریاد زرد الو و خرتوت آمده چون کبابه خوشه در حاجتک باشد جو گام
فوعه و فوعه است شرف فوج از مخرج چه بوی خوش اندر زمین چون دم مقصود گام
عین جاسوس ز رو چشم است چشمت عین انر قاف کوه نون ماهی در دستم چون گام
مجلس سخن خصین جس زندان است مان مجلس مختل جو جمع اجماع سطا است بام
نیل نیل شب لیالی جمع بر لبه نم شب غدوق صبح است صبا بکره و فوج است بام
ناقص انتر کم نقصان نقص آمدگی کامل گای و وافی و افراست جمله تمام
از خدا مردم بر سر ای جان من در روز شب تا که احوالت بگردم در دو کوشین انظام
دوا به همت کیسوخال شامه مر دو باشد حال چو طره ناصیه نموی پیشانی سبط و حال

شویو اوصیم حبه القلب میان دل غشا چون پوشش دل دانه محنت داشتن اصطلال
سنو طی انطالی ریش کوسه شارب سبتت بهرت اصلع بود درغ سر حلال کردن شود اصطلال
ذکاوت زیر کصدهش بلا دت دان خرد نه دلال عنج ناز ناز کردن جان من ادلال
تنگر فکر کردن استخارت بهتری جستن مهات خوری باشد خور کردن همت چون اصطلال
افادت فایق داذن توتی دانه خذر کردن تنگر خوشش بین جو زردین بود اصطلال
تیز فکرها هدر کردن استراحت چون بر اسودن تفضل فضل کردن دست بریدن دانه چون اصطلال
تعطف مهربانی از قضی باشد پسندیدن تغتم فتم کردن گوش کند یون بود اصطلال
اعارت عارت دادن تقبل جو پذیرفتن تکاسل کا هلیه راه تم کردن شود اصطلال
مبشر مترده ده مبر سل بود پیغم فر ستاده رسالت دادن پیغم نباشد ره ناجر دال
ایا جای هفت پر و بر ز شامه غم خود به خور قدرت میوان باد و او حال دشمنت چون دال
طبت طبت چه خوشی همت خوشش صنهر حشرات قبا صیده خوشش

واحد آینه یکی و در آن دو ^{تک} سکه یک آمیزه چون ^{تک} شش

غایط طوف غریبه و اسپین ^{بطن} ریه مزدوشکم دان ^{شش} ^{اوین}

مقبس مقباس شهاب قمش ^{پاره} آتش شمر افشادرفش ^{مرد}

ملمسه و منجل مال است داش ^{مجرافه} یا زوجه ^{بول} بیل رفش ^{مردم}

اخش لاخش برش و مرفش ^{چند} اشج ^{چشم} بکوش ^{بکش}

خلد ز و موجودع بهکل ^{خز} بکش ^{دیکر} اقل ^{بکش}

علم بدست از که زنده شوی ^{ذات} عزیزت ^{بجالت} مکش ^{جمله} ذات عزیزت ^{ذیل}

قطعه کتب تحریز کتبات دان بنشین برجه ^{بند} آنکشت ^{لفظ} لامعنی ^{بگفتن} ترقه

وسعت فسحت فراخی ضیق تنگی چون ^{رگه} باشد ^{پشه} خانه ^{کله} ^{بکش}

ادر فرسک الوکوه تلالک شمر ^{ناگساده} گفتن ^{الفاظ} باشد ^{بجمله}

خطه کارمشکل خط شمر برخی زمین ^{چون} حیات ^{کرم} ^{شکل} ^{ایش}

طلیه پیش کردن رجم میان قد دان ^{و امم} آوزدن ^{چه} ^{بکش} ^{ای} ^{برادر} ^{مقدم}

مقوه وغوراست و هله و هله جای کوضوق ^{مجب} ^{خدا} ^{امت} ^{بالا} ^{آفتاب} ^{قوت}

ناقد جهنم چو کهنه کتیب معروف ^{چون} ^{عسيف} ^{مزدور} ^{باشد} ^{تفتش} ^{کردن} ^{تفتش}

ای پیش بر خویشتن رحمت بند ^{دوره} ^{علم} ^{روز} ^{شب} ^{با} ^{جان} ^{دل} ^{تا} ^{بهر} ^{نور} ^{شکل} ^{آرزو}

قطعه متینا آیان که شتری پیاپی ^{چه} ^و ^{ان} ^{چیز} ^{که} ^{همل} ^{هست} ^{ان} ^{گر} ^{خون} ^{تولود}

کو یک نرد تو مندی و ذی و هله ^{این} ^{زن} ^{کدی} ^{نرد} ^{من} ^{سهلا} ^{در} ^{نگل} ^{کن} ^{نه} ^{چه} ^{ماولا}

که او را و میهنات چه دوزمه ^{رما} ^{کن} ^{صند} ^{مکتوب} ^{مهم} ^{خبر} ^{گویم} ^{چرا} ^{نه} ^{چون} ^{انما}

علی برین در این جا آنتم ^{شما} ^{ای} ^{کدام} ^{جست} ^{آجا} ^{حیث} ^{ما} ^{رجا}

ملوان میا آن مرد و مهم ایشان ^{مدم} ^{مردم} ^{روید} ^{آمن} ^{ده} ^{بله} ^{بهم} ^{ایمان} ^{سفر}

کتاب در شرح کلمات

کتاب در شرح کلمات

جمیعاً طره طره ای که او طایر جانها
اولاً این همه مردان در این مرد چو خدا
اینست سویی ما این حقیقت شکل روی آن
اذا وقتی ادا آنکه جو او باشد از ناما سید
فردا یکی یک ما تا و تان این دوزن تیک
چون لکل آن زن تا این هفتاد و هفتاد
لاجلی بهر من البته مرکز سر فرود ایم
علی ز من انا انا و کن تا چون ما
هی ان زن همان دوزن من کز و زن
ابی سوی من من از جویع داذ خدا فرود
کلا از جلین کلما المراءین ان ذومر دوزن
چه گفته گفته رویار و بر اثر چون اذ انقیاد
مکانک باش در جایست کنایه بس بوی بر من
میزند از آنکه الذی انکس ام او یا
علیک بتر تو ایال ترا انت تو ایای
مرا قدم پیش تخت زیر فوق چون بالا
بلی و جیر و ای و اجل آری سدا مامل
کند سخن و رحمانه با بی در جهان
هلم چون تعال و جیهد باشد یا و یا
ینفر از سخن ای سخن گو و صد
لعمری چون بجان من بوی لایستما خاصه
لکن الله خدا باد آنکه در آری چون تا

هفتاد و نه یا شاهدس است این قطعه غزلی
حرف اولی را خری جمله لایق تر
حقیق است در است قبل الی غیر الی
امین یی سر با مدح چین با هیت لکل زودای
لعله علی بوی کیف چون شلس آن
علیلم بتر شتا با دانت عندی تر دمن عنک
ز تو ما سخن در آن اینک مرقو لنا مار
چه حاجت خوشن بینی و مدح خویشن گفتن
منز من آن را شاهدس این قطعه غزلی
قطعه اولی چو این جهان بوی میجو عاصله
اخری و آخرت آن جهان مثلش آجله
بسر زخ میان مرد و جهان رفقه هدهه بنسر
نقطه است نطق نباشد جز آنکه
اشقیه دیکل یایه جعال است دیکل کبر
کوز است کوزه کوزه با جره بلبله
بترم است دیکل سنکل چه بر جل نو بیزند
اتش زن جو هیتل طخیره یا تل
صت چوسوس از صباب است تاریخ
قدانه دان فلاخن فرخ آمد تل
مشوی و موطن وطن است متر مقام
سایخ نام نکل تطوع چون افله
ابن السبیل ره گذر رفقه متر مان
خجای نفع حاجی و معروف قافل
بود کل از کل
بوی لار
حاجله
تاکه دیکل
تاکه دیکل
تاکه دیکل

۳۷
هوای قشنگ
بوی طوره

بود کل از کل

تاکه دیکل

ای اهل طهر را خراج دل تو در میان خود راستم از کترین گوید
 ای اخوان منرا علیه حاجی در کوی بلبل
 اورده سن سینه صای کبر قهر جعدا
دوازده اخف اشتر فا ذوات الحافر اسنان ذوات الطلق چون کاوان الحلب مرغان
 در تو
 انگر
 انگر
 انگر
 انگر
ابوالکبرم درم باشد او نافع بود سیرک
 ابو منصور شهناز آمد ابو جابو چه بلند خون
بنات الصدر اندیش بنا الارض جوینکها بنات الدهر اقربها بنات الکرم می دان
 بنات
 بنات
 بنات
نیز از گوارند شد ای یون اندک ششم سرد جابه غنی آت دوادرمان
 از صو
 از صو
 از صو
ذناب آخر جو فوه ضدش بود صفت کنار چون که چشمه کرم اثر دما شعبان
 از صو
 از صو
 از صو
سقیبه خسته نان محور مدوک چه وزدانه عین مخبره مردوخیم است شورشستان
 از صو
 از صو
 از صو
سیمط زوده طفاض کنک دیک می تو آره و دگ چرب جزیر و رب جنگل آمد در بریان
 از صو
 از صو
 از صو
و طس شور افکن سمن روغن جدی بزغال از رز رز برنج آمد رقیف کون شوا بریان
 از صو
 از صو
 از صو
چو طمان است عطشان است صدایان تشنه ای داد در دیگر غرغان سفیان چون ز سینه چیمان
 از صو
 از صو
 از صو
عید خواجه خور نازده ایمان نهتران آمد حدیث حادث جید نواست جایها او طمان
 از صو
 از صو
 از صو

۲۹
چو فرخ دان نخستند فرخ جو زه فرخ شرم زن فرخ شادی فرخ شکت فرخ مروی کا
 فرخ
 فرخ
 فرخ
طبایع چون آسمان آمد و غل بز کومی او و تبه شش خشت غزال آمو سه جمع ذوم غزلان
 طبایع
 طبایع
 طبایع
عقاب آله خرد خر گوش سر صیاد معروف است چو زرق باز اسفید است قریه با ندر رخسان
 عقاب
 عقاب
 عقاب
جباری چرز یعقوب بکک نر بیغا و طوطی پیر شکت هست و طوطی ای پرا در باز ما
 جباری
 جباری
 جباری
زاد ابانگ ندر اثر شد یزدست نیلی جعش بوی اول یزی دستم ندرم ندری چون پستان
 زاد
 زاد
 زاد
حواله اشتر باری و کتی اشتر دوشا سنایم ذرو غارب چه کومان سیر کومان کا خجرات
 حواله
 حواله
 حواله
ریجی دندان رخا باد رخا باشد فراوانی رخا دادر امیز ار جابو جعش اسیر پستان
 ریجی
 ریجی
 ریجی
تصوف لاف کون استمالت دل خوش دادن تصدیر بر تری جستن خسته نیست جز از زمان
 تصوف
 تصوف
 تصوف
عقب فرزند فرزند عقب شد اشتر دایه صیامیل صبی کوزک چه جعش صینه و صیان
 عقب
 عقب
 عقب
حصان مخصه خاصن عقیقه پارسا از زن شیوخ اشیاخ پیران جوانان
 حصان
 حصان
 حصان
جباحب آتش ستم حایمه بلتر کنار ستم پس ستم دایره خیل کراغ صهمه چون اسبان
 جباحب
 جباحب
 جباحب

مردان رفته غمگینان در سبک خوشان که فاشن فاجر غایب و مژده خندان
 مد او گشته شاد و غایب خدا مد قصوی قصاری و بایت خانت چهر عاقبت پایان
 محمد این را بسال هفت صد بیست و هفت اندر با غامش رسانیدی بعون خالق برین
 احمد انوشیروانی یوز الله یزیدی بیل اجنه تمامه از شدی تکمینه از سردی سدی تا کن بر میل
 ختم و تم الکتاب

شکر بایز بد این کسی با خیر رسید
 سکر اسعد الله انوشیروانی اجنه از شدی
 جمله مندر را کف فاجر رسید
 کل مندر اندیشه عجب او سخنان از شدی

در صدق را شن مست ولی در من
 صدق کل ایچسنگ با سع و در لیکن نم انگل
 قابل آن نیست کو از دل زاخر رسید
 با سن ایچی پوزر ایو که درین کو کله با جقمشدر
 م الکتاب مور لسه لسه لسه

و جعل الصدق ربه
 و در مع العلام من خبر
 مدان النسی السریعه
 و در مع العلام من خبر
 و در مع العلام من خبر

انوشیروانی
 انوشیروانی
 انوشیروانی